

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Lina Gliožerienė

STATYBŲ SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO GALIMYBĖS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė lekt. dr. Rima Kontautienė

KAUNAS 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

STATYBŲ SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO GALIMYBĖS

Verslo ekonomika 621L17001

MAGISTRO DARBAS

Studentė

Lina Gliožerienė, VMGLVE-5

20...m.

Vadovė

lekt. dr. Rima Kontautienė

20...m.

Recenzentas

Prof. dr. Vytautas Snieška

20...m.

KAUNAS 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

Lina Gliožerienė

Verslo ekonomika, 621L17001

Baigiamojo magistro darbo „Statybos sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 16 m. gruodžio d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Linos Gliožerienės** baigiamasis magistro darbas tema „Statybos sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(parašas)

SUMMARY

Relevance of the study. Construction sector competitiveness increase is significant in order to create optimal economic system. Study has relevance for already over few past decades and still is often a subject for researches. The need to increase the competitiveness of the construction sector is ensured by various methods, which are selected considering to local and foreign market macro environment. Furthermore, the construction sector companies taking into consideration the environment (internal and external) factors, changes, seek a competitive advantage, so selects optimal actions to increase their competitiveness.

The scientific problem is - what factors determine the construction sector competitiveness in the local and international market?

The object of the scientific research is competitiveness increase in construction sector.

The aim of the scientific research is to analyse possibilities for competitiveness increase in construction sector.

The objectives of the scientific research:

1. study theoretical decisions for competitiveness increase in the economic sector;
2. create theoretical competitiveness increase in construction sector model;
3. analyze Lithuanian construction sector's ability to compete in the domestic and international market;
4. empirically test the model and exclude possibilities for competitiveness increase in construction sector;
5. identify what determines the construction sector competitiveness economic benefits.

The results of the scientific research are: Lithuanian construction sector is competitive in relation to EU countries. That justifies positive construction sector foreign trade balance, increased services exports to the Scandinavian countries. Also, Lithuanian construction sector's competitive advantage justifies the RCA and RTB indicator values. Lithuanian construction sector is competitive on both the international and national level. The sector generates 7.3 percent GDP, employs 8 percent of the population, labour productivity indicators are growing, the sector attracts 289 million foreign direct investments, and a third of companies are establishing in their business processes innovations, workforce activity is fully computerized. To increase the competitiveness in the construction sector, it

is appropriate to reduce the negative factors of shadow economy, which have significant negative impact for the sector activity. Is required to look for ways to move from extensive growth to the efforts consolidation in promising activities and methods. Also, relevant to use Lithuanian construction sector services exports increasing. Needed capital concentration, companies' enlargement support, and small companies cluster and cooperative initiatives support. The most effective way is a national construction sector system formation.

The study consists of 64 pages, 11 tables, and 25 figures.

Key words: competitiveness, construction sector, possibilities for increase in construction sector.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMOVERTINIMO YPATUMAI	11
1.1. Statybos sektoriaus specifiškumas	11
1.2. Statybos sektoriaus konkurencingumo vertimo problematika	13
2. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO TEORINIAI SPRENDIMAI	18
2.1. Konkurencingumo sampratos problematika.....	18
2.2. Konkurencingumo tyrimo modeliai	20
2.3. Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo veiksniai	23
2.4. Teorinis statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo modelis.....	26
3. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO GALIMYBIŲ METODOLOGIJA.....	29
4. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO GALIMYBIŲ TYRIMŲ REZULTATAI IR DISKUSIJA.....	33
4.1. Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumas tarptautinėje rinkoje analizė	33
4.2. Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumas šalies rinkoje analizė	39
4.3. Statybų sektoriaus probleminės sritys ir plėtros potencialas.....	49
4.4. Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominė nauda.....	52
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	58
LITERATŪRA.....	60

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Statybos sektoriaus funkcijos šalies/regiono ekonomikoje ir skiriamieji bruožai.....	12
2 pav. Konkurencingumo vertinimo problemų ir apribojimų schema	14
3 pav. Konkurencingumo analizės statybų sektoriuje lygiai	15
4 pav. Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo teorinis modelis.....	27
5 pav. Tyrimo loginė schema	32
6 pav. Statybų sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė ES pagal NACE 2 red. 2014 m., proc.	33
7 pav. ES šalių sukuriama pridėtinė vertė statybų sektoriuje pagal NACE 2 red., mln. Eur	34
8 pav. Lietuvos statybų paslaugų eksportas ir importas 2010 – 2015 m., mln. Eur.....	35
9 pav. Lietuvos statybų paslaugų eksportas ir importas 2010 – 2015 m., mln. Eur.....	35
10 pav. Lietuvos statybų sektoriaus RCA indeksai 2010 –2015 m.....	36
11 pav. Lietuvos ir ES statybų sektoriaus RTB indeksai 2010 –2015 m.	37
12 pav. Lietuvos atvirumo ir globalizacijos indeksai 2010 –2015 m.....	38
13 pav. Lietuvos statybų paslaugų užsienio prekybos balansas ir atvirumo indeksai 2010 –2015 m. ..	38
14 pav. Sukuriama bendroji pridėtinė vertė pagal EVRK 2 red. Lietuvoje 2006 – 2015 m., proc. (sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016).....	40
15 pav. Statybų sektoriuje sukuriama bendroji pridėtinė vertė pagal EVRK 2 red. Lietuvoje 2006 – 2015 m., proc.....	41
16 pav. Tiesioginės užsienio investicijos statybų sektoriuje 2006 – 2015 m.....	42
17 pav. Darbo našumo rodikliai statybų sektoriuje 2006 – 2015 m.....	43
18 pav. Dirbančiųjų dalis statybų sektoriuje 2008-2015 m.....	43
19 pav. Įmonių skaičius Lietuvoje ir statybų sektoriuje 2009-2016 m.	44
20 pav. Šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai 2009-2016 m., tūkst. Eur	45
21 pav. Lietuvos ir statybų sektoriaus įmonės, diegusios inovacijas palyginus su visomis įmonėmis, proc.....	46
22 pav. Lietuvos ir statybų sektoriaus įmonės, naudojančios IT, proc.	46
23 pav. Studentai baigę statybos ir architektūros studijas Lietuvos švietimo įstaigose 2006 – 2015 m.	47
24 pav. Statybos ir nekilnojamojo turto sektoriaus SNITeK klasteris	48
25 pav. Statybos ir nekilnojamojo turto sektoriaus MONAK ² klasteris	49

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė. Konkurencingumo sampratos analizė pagal lygius	18
2 lentelė. Konkurencingumo vertinimo metodai.....	21
3 lentelė. Pagrindiniai šakos įmonių ekonominės veiklos rezultatų rodikliai	22
4 lentelė. Konkurencingumą lemiantys veiksniai	24
5 lentelė. Statistiniai duomenys analizei	53
6 lentelė. Duomenys analizei: vidurkis ir vidutinis standartinis nuokrypis	54
7 lentelė. Koreliacijos koeficientai	54
8 lentelė. Statistikų t_{st} ir t_{kr} reikšmės	55
9 lentelė. Duomenys regresinei analizei.....	55
10 lentelė. Regresinės lygties koeficientai a_0 ir a_1	56
11 lentelė. LINEST funkcijos skaičiavimo rezultatai	56

IVADAS

Temos aktualumas. Pastaruoju metu daug diskutuojama apie stiprėjančią konkurenciją bei šalies ūkio sektorių gebėjimą konkuruoti tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Ūkio subjektų ar atskiro sektoriaus produkcijos ir paslaugų konkurencingumą rinkoje lemia ekonominių, technologinių, socialinių ir kitų veiksnių visuma. Įmonės, vykdydamos savo veiklą statybų rinkoje, nuolat susiduria su konkurentais. Konkurencingoje aplinkoje gali išlikti tik inovatyvios ir efektyviai veikiančios verslo struktūros.

Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimas, siekiant optimalios verslo ekonomikos sistemos, jau keletą pastarųjų dešimtmečių yra itin aktuali bei dažnai nagrinėjama tema. Poreikis didinti statybų sektoriaus konkurencingumą yra užtikrinamas įvairiais metodais, kurie pasirenkami atsižvelgiant į tuo metu vietos ir tarptautinėje rinkoje susidariusią makroaplinką. Be to, pačios statybų sektoriaus įmonės, atsižvelgdamos į aplinkos (vidinės ir išorinės) veiksnius, pokyčius, siekia konkurencinio pranašumo, todėl pasirenka optimalias priemones konkurencingumo didinimui.

Problema. Kiekvienas šalies ūkio sektorius ir jo konkurencingumas turi būti sistemingai vertinamas, analizuojamas. Statybų sektoriuje veikiančios įmonės suinteresuotos didinti atliekamų darbų kiekius, išlaikyti patenkintus klientus, darbus atliekant kokybiškai, laiku, laikantis kokybės – kainos santykio. Bet nuolat išlieka rizika, kad pasikeitusios išorės ir vidaus rinkos sąlygos, konkurencijos intensyvėjimas, nepalankūs valstybinių institucijų sprendimai bei kiti išorinės ar vidinės aplinkos veiksniai pateiks naujus iššūkius. Nuolat besikeičiančiomis verslo aplinkos sąlygomis neužtenka tinkamai valdyti turimus finansinius išteklius, reikia kompleksiskai vertinti konkurencingumo didinimo galimybes bei priimti sprendimus, užtikrinančius įmonių ir viso sektoriaus plėtrą. Konkurencingumas, kaip nuolat kintantis reiškinys, reikalauja nuolatinės analizės, todėl tikslinga sistemingai tirti statybų sektoriaus konkurencingumą lemiančius veiksnius ir ieškoti būdų, kaip didinti jų poveikį.

Nepaisant teorinių ir empirinių tyrimų, vertinančių statybų sektoriaus konkurencingumą, trūksta metodikos ir vertinimo, kaip didinti analizuojamo sektoriaus konkurencingumą. **Keliamas probleminis klausimas:** kokios statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vietos ir tarptautinėje rinkoje?

Tyrimo objektas – statybų sektoriaus konkurencingumo didinimas.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybes.

Uždaviniai:

1. išnagrinėti ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimo teorinius sprendimus;
2. sudaryti teorinį statybų sektoriaus konkurencingumo veiksnių didinimo modelį;

3. išanalizuoti Lietuvos statybos sektoriaus gebėjimą konkuruoti vidaus ir tarptautinėje rinkoje;
4. empiriškai patikrinus sudarytą modelį išskirti statybos statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybes;
5. nustatyti, kas lemia statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominę naudą.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, statistinių duomenų ir ekonominių rodiklių analizė, grafinio vaizdavimo metodai, koreliacinė ir regresinė analizė.

1. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO VERTINIMO YPATUMAI

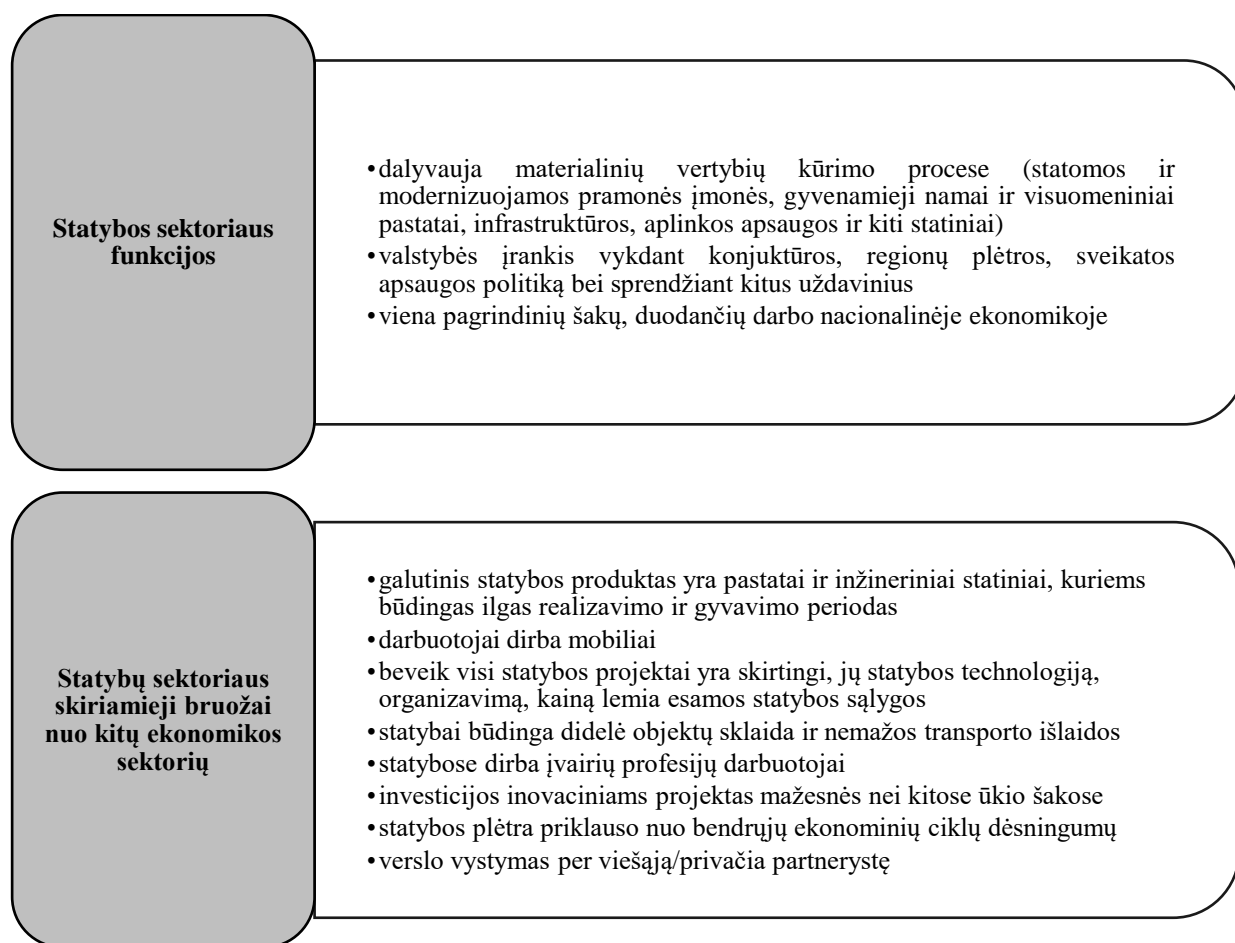
1.1. Statybos sektoriaus specifškumas

Statybos sektorius yra nepaprastai reikšmingas ekonomikai, aplinkai ir visuomenei. Šis sektorius turi poveikį ne tik kasdieniniam gyvenimui, jo kokybei, tačiau ir veikia visą aplinką. Statybos sektorius tarnauja beveik visoms pramonės šakoms, nes ekonominės vertės kūrimas vyksta per arba naudojant pastatus ar kitą „pastatytą turtą“ (World Economic Forum, 2016).

Tai, jog statybos sektorius yra reikšmingas šalių ekonomikoje, bei išsiskiria iš kitų ekonomikos sektorių, savo tyrimuose pagrindė daugelis mokslo tyrėjų. Nukic ir kt. (2016) tyrė statybos sektoriaus ypatumus ir nustatė, kad statybos sektoriui būdinga, jog statybų objektai yra geografiškai išsibarstę (išsidėstę), reikalinga darbo jėga yra mobili, ji gali būti kilnojama, projektai nuolat keičiasi. Winch (2014) teigimu, neretai statybų sektoriuje įmonės įkuriamos tik tam tikriems statybos projektams, vėliau jas likviduojant. Kululanga (2012) nagrinėdamas statybos sektoriaus našumą, įvardino, kad statybų sektorius pasižymi stipria sąsaja su kitomis pramonės šakomis, yra susiformavusi viešojo/privataus sektoriaus sąveika, nuolat vyksta inžinerinių technologijų sklaida, personalo mobilumas, turi būti nuolat užtikrinama darbo sauga. Statybų sektorius yra tarsi naudingas partneris, bendros verslo aplinkos kūrėjas, stimulatorius. Kildienė ir kt. (2011), atlikusi tyrimą apie Europos Sąjungos šalių gebėjimą valdyti ekonominio ciklo pasekmes statybų sektoriuje nustatė, kad paprastai konkrečios šalies statybos sektorius vystosi pagal panašias tendencijas, kaip ir visa šalies ekonomika. Worrall ir kt. (2010) tyrė demografinius ypatumus, kurie pasireiškia statybų sektoriuje ir nustatė, kad darbo jėgą iš esmės sudaro vyrai, ir, kad retu atveju moterys dirba statybų sektoriuje (dažniausia administracijoje, retai statybų objektuose). Jakutis (2007) teigė, kad „statybos sektorių turi kiekviena šalis, neatsižvelgiant į jos bendrąjį išsivystymo lygį, ūkio struktūrą, geopolitinę padėtį, gamtinius išteklius ir kitus veiksnius. Statyba dažnai atspindi nacionalinio ūkio ekonominę būklę“. Tai reiškia, kad, gerėjant šalies ekonomikai, didėja lėšos į ūkio šakas. Kartu didėja ir statybos darbų apimtys. Vienos darbo vietos atsiradimas statybų sektoriuje leidžia sukurti apie dvi darbo vietas kitose, su statyba susijusiose, šakose (medienos perdirbimo ir baldų gamyboje, statybinių medžiagų ir gaminių pramonėje, statinių inžinerinių sistemų gamyboje ir kt.). Kaip teigė Anciūtė ir Miciūnas (2006, p. 71), „statybos veiklai būdinga specifika – šis verslas priklauso nuo metų laiko, t. y. mažiausias aktyvumas yra pirmąjį ketvirtį, o didžiausias aktyvumas – trečiąjį“. Autoriai papildė, kad „statybos įmonės (išskyrus pastatų ir statinių įrengimą) yra stambios, kadangi dideliems projektams vykdyti reikalingi dideli finansiniai ir fiziniai pajėgumai, kai tuo tarpu statybos baigimo darbus gali atlikti ir smulkios įmonės ar net pavieniai asmenys, vykstantys individualią veiklą“ (Anciūtė, Miciūnas, 2006, p. 71).

Galima teigti, kad statybos sektorius pasižymi tam tikrais ypatumais, kurie išskiria jį iš kitų ekonomikos sektorių: darbo objektų lokalizacija, darbo jėgos mobilumu, jautrumu ekonominių ciklų svyravimams, sąsaja su kitomis pramonės sektoriais, veikimu per viešąją ir privačią partnerystę, inžinerinių žinių ir technologijų, inovacijų taikymu ir pan. Nepaisant skirtumų, statybų sektorius, kaip ir kiti sektoriai yra priklausomas nuo šalies politinės, teisinės, ekonominės, socialinės, kultūrinės aplinkos veiksnių. Atsižvelgiant į šių veiksnių poveikį kinta statybų sektoriaus vystymosi galimybės.

Susistemintos statybos funkcijos nacionalinėje bei regioninėje ekonomikoje ir sugrupuoti skiriamieji bruožai pateikti 1 paveiksle.

1 pav. Statybos sektoriaus funkcijos šalies/regiono ekonomikoje ir skiriamieji bruožai (sudaryta pagal Anciūtę ir Miciūną, 2006; Jakutį, 2007; Nukic ir kt., 2016; Kululanga, 2012)

Statybų sektoriaus pagrindinis siekis šalyje užtikrinti pakankamą kiekį materialinių vertybių, siekiant ne tik maksimizuoti pelną, tačiau ir suteikti darbo vietas gyventojams, sukurti bendrą pridėtinę vertę šalies nacionalinėje ekonomikoje, realizuoti įvairius projektus, realizuoti inovacijas.

Ekonominiu požiūriu statybos sektorius pasižymi itin dideliu jautrumu ekonominių ciklų svyravimams, ir tai veikia jo konkurencingumą kitų ekonominių sektorių, kitų šalių rinkų, atžvilgiu. Statybos sektoriaus rodikliai praneša (yra perspėjantys) apie galimą ekonominio ciklo fazės

pasikeitimą. Anot Akatjevaitės (2011, p. 22), „statybos pramonės vystymuisi būdingi pakilimo ir nuosmukio ciklai, kurie kartojasi apytikriai kas dešimt metų“. Taip yra, nes kaip teigė Lopes ir kt. (2011, p. 59), „ryšys tarp šalies aktyvumo statybos pramonėje lygio ir jos ekonominės plėtros stadijos yra kompleksinis“. Nepaisant statybų sektoriaus didelio jautrumo ekonominiams ciklo svyravimams, „statyba yra vienas iš pagrindinių būtinų pramonės sektorių, kuris yra svarbus kiekvienam gyventojui“ (Lin ir kt., 2011, p. 196). Lopes ir kt. (2011, p. 59), remdamiesi keliais per pastaruosius keturiasdešimt metų atliktais tyrimais, paremtais daugiausia tarpsektoriniais duomenimis, nustatė teigiamus ryšius tarp nacionalinių pajamų ir kelių statybos pramonės aktyvumo priemonių“. Kaip papildė Kačinskaitė (2011, p. 1), „šalies ekonominė ir socialinė plėtra neįsivaizduojama be statybos sektoriaus“. Statybos sektorius yra labai reikšmingas nacionalinei ekonomikai, ir atvirkščiai, ekonomika, turi didelį poveikį viso sektoriaus vystymuisi, todėl šio sektoriaus konkurencingumas didina šalies ekonominę potencialą.

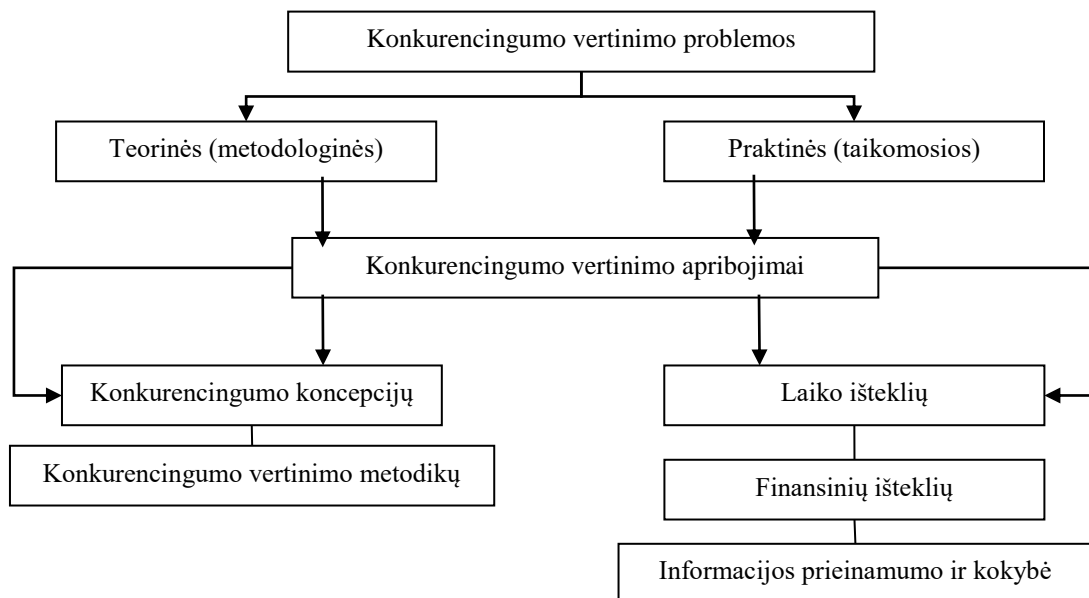
Apibendrinant galima teigti, kad statybos sektorius išskiria iš kitų ekonomikos sektorių dėl darbo objektų lokalizacijos, darbo jėgos mobilumo, jautrumo ekonominių ciklų svyravimams, sąsajos su kitomis pramonės sektoriais, veikimo per viešąją ir privačią partnerystę, inžinerinių žinių ir technologijų, inovacijų taikymo ir pan. Nepaisant skirtumų, statybų sektorius, kaip ir kiti sektoriai yra priklausomas nuo šalies politinės, teisinės, ekonominės, socialinės, kultūrinės aplinkos veiksnių. Statybų sektoriaus vaidmuo - užtikrinti pakankamą kiekį materialinių vertybių, siekiant ne tik maksimizuoti pelną, tačiau ir suteikti darbo vietas gyventojams, sukurti bendrą pridėtinę vertę šalies nacionalinėje ekonomikoje, realizuoti įvairius projektus, realizuoti inovacijas, konkuruoti su kitais ekonomikos sektoriais, tarptautinėmis kitų šalių rinkomis.

1.2. Statybos sektoriaus konkurencingumo vertimo problematika

Siekiant suprasti, kas lemia statybos sektoriaus konkurencingumo vertinimo problematiką, tikslinga išsiaiškinti, su kokiais konkurencingumo problemomis susiduria Lietuvos rinka ir kaip ši rinka yra vertinama tarptautiniu lygmeniu. Pasaulio ekonomikos forumas (angl. *World Economic Forum*) kasmet pateikia 138 šalių konkurencingumo įverčius, lygina šalis tarpusavyje pagal 12 sričių (teisinę aplinką, infrastruktūrą, makroekonominę aplinką, sveikatą ir švietimą, aukštąjį išsilavinimą ir mokymąsi, prekių rinkos efektyvumą, darbo rinkos efektyvumą (našumą), finansų rinkų išsivystymą, technologinį išsivystymą, verslumą, inovacijas). Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo pateiktais 2016 m. duomenimis, Lietuva užėmė 35 vietą (2012 m. – 45 vietą; 2013 m. – 48 vietą; 2014 m. – 41 vietą; 2015 m. – 36 vietą). Remiantis Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis (2016), Lietuvos konkurencingumas didėja.

Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria Lietuvos ekonomika: mokesčių našta, pernelyg griežtas darbo rinkos reguliavimas, viešojo sektoriaus biurokratija, mokesčių reguliavimo lygis, struktūrinio nedarbo problemos, korupcija, politinis nestabilumas, inovacijų nepakankamumas, finansavimo šaltinių trūkumas, valdžios nestabilumas, nepakankama darbo etika, infrastruktūros nepakankamumas, infliacija, nusikaltimų lygis, prasta gyventojų sveikata, užsienio valiutos politika. Siejant problemines Lietuvos ekonomines sritis su statybų sektoriaus ypatumais, galima teigti, kad Lietuvos statybos sektorius susiduria su aibe problemų, kurios trukdo šiam sektoriui tapti dar labiau konkurencingu lyginant su kitomis šalimis, ar kitais ekonomikos sektoriais. Statybų sektorius, kuris yra vienas pagrindinių darbo rinkos dalyvių, veikia sudėtingomis sąlygomis. Šį sektorių ypač veikia teisinė (mokesčių našta, politikos ir valdžios institucijų veiklos nestabilumas), ekonominė (priklausomybė nuo ekonominių ciklų), socialinė (pokyčiai darbo rinkoje, pvz., specialistų trūkumas dėl emigracijos) ir technologinė (inovacijų ir infrastruktūros išsivystymo trūkumai) aplinkos.

Problemos, su kuriomis susiduria Lietuvos rinka, būdingos ir statybų sektoriui, todėl „didinti statybos šakos konkurencingumą yra vienas svarbiausių statybos verslo strateginių uždavinių“ (Šiškina, Juodis ir Asanavičienė, 2009). Sektoriaus konkurencingumo vertinimo problematika gali būti dvejopa: teorinė ir praktinė. Tai pagrindžia Navicko ir Malakauskaitės atlikti tyrimai konkurencingumo vertinimo srityje (2009; 2010). Autoriai identifikuodami konkurencingumo vertinimo problemas, sudarė konkurencingumo vertinimo problemų ir apribojimų schemą (žr. 2 pav.).

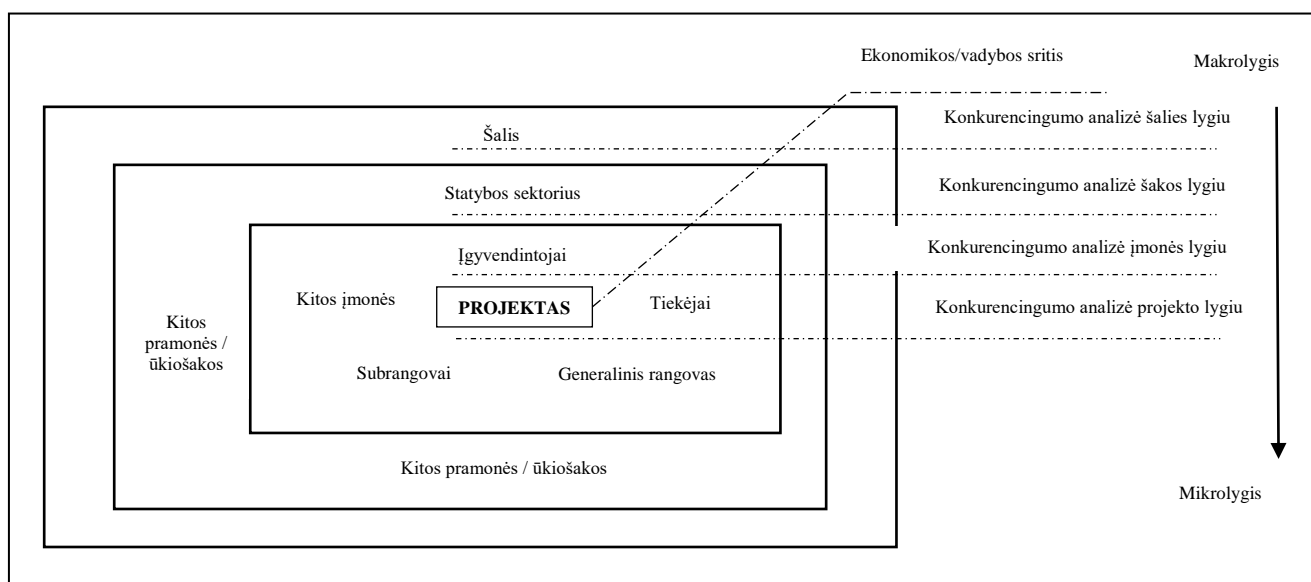
2 pav. Konkurencingumo vertinimo problemų ir apribojimų schema
(sudaryta pagal Navicką ir Malakauskaitę, 2009)

Teorinės konkurencingumo vertinimo problemos yra susijusios su apribojimais, kuriuos nulėmė daugiaaspektė konkurencingumo koncepcija. Tai įrodo, kad iki šiol nėra vieningos

konkurencingumo sampratos. Tai savo darbuose pagrindė Stalgienė ir Paunskienė (2009), Navickas ir Malakauskaitė (2009), Pulat ir Donmez (2010), Liučvaitienė ir Paleckis (2010), Paliulis ir Činčikaitė (2011), Lielgaidina ir Geipele (2011), Valodkienė ir Snieška (2012) ir kt.

Kita problema, su kuria susiduriama vertinant konkurencingumą, yra vertinimo metodikų apribojimai. Navickas ir Malakauskaitė (2009), teigė, kad „konkurencingumo vertinimo metodikos skiriasi savo aprėptimi ir paskirtimi net tuo atveju, kai vertinamas objektas yra tas pats“. Anot Barkausko ir Bačkaičio (2007, p. 679), „konkurencingumas <...> apibrėžiamas kaip šalies, šakos ar firmos sugebėjimas gaminti prekes ir teikti paslaugas, kurios tenkina vartotojų poreikius“. Taigi, išryškėja konkurencingumo lygiai, kuriuos Paliulis ir Činčikaitė (2011, p. 258) skyrė į: šalies, regiono, miesto, pramonės (ūkio) šakos, įmonės, prekės ar paslaugos konkurencingumą. Valodkienė ir Snieška (2012, p. 603) išskyrė, kad konkurencingumas dar gali būti analizuojamas „skirtinguose lygmenyse (mikroekonominiame, mezoekonominiame, makroekonominiame, ir megaekonominiame), taip pat skirtingose sferose (technologijos, ekonomikos, politikos, visuomenės, ir ekologijos), laiko perspektyvoje (trumpos, vidutinės ir ilgo diapazono trukmės)“. Konkurencingumas yra daugiaaspektis reiškinys, kurio vertinimas apima įvairias mokslo sritis, bei kuris gali būti nagrinėjamas įvairiais lygmenimis, laikotarpiais.

Šalies ūkio sektoriaus konkurencingumas nagrinėjamas pasitelkiant lygmenis. Lielgaidina ir Geipele (2011) išskyrė keturis analizės lygius: nacionalinį, pramonės, įmonių ir projektų lygmenis.

3 pav. Konkurencingumo analizės statybų sektoriuje lygiai

(sudaryta pagal Lielgaidina ir Geipele, 2011)

Statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimas apima sritis. Pasirašius sutartį dėl projekto vykdymo, vertinamos subrangovų, generalinio rangovo, tiekėjų, įgyvendintojų galimybės, vertinami pasiūlymai, kaip kokybiškai, už optimalią kainą ir per greičiausią laikotarpį įgyvendinti projektą. Nuo

projekto sėkmės priklauso ir statybų sektoriaus rezultatai. Anot Havenvid (2015, p. 48), „jeigu statybų įmonėms pavyks įgyvendinti sėkmingai projektus, kurie bus konkurentabilūs kitų ūkio šakų įmonių kontekste, vertinant pagal pasiektą rezultatą, tai galima tikėtis, kad sukurta bendroji pridėtinė vertė kuriama statybų sektoriuje artės prie ūkio šakų lyderių“. Anot Ye ir kt. (2014, p. 153), „skatinant sektoriaus konkurencingumą, didinamas šalies ekonominis potencialas“. Kiekviename lygmenyje tikslinga vertinti konkurencingumą nulemiančius veiksnius. Tokiu būdu analizė atliekama ne tik atskiruose lygmenyse (mikro ar makro lygmenyje), tačiau ir vertinant atskirus dalyvius, jų indėlį formuojant projekto, įmonės, sektoriaus, šalies konkurencingumą. Svarbiausia analizuojant konkurencingumą, yra įvertinti bendrą poveikį ekonomikai, nes, kaip teigė Matuzevičiūtė ir kt. (2015, p. 39), „pagrindiniu aspektu išlieka šalies ekonomikos augimas, nes, jis lemia nacionalinę sėkmę ir sukuria materialią žmogaus gyvenimo gerovę“.

Praktinės konkurencingumo vertinimo metodikos turi laiko, finansinių, informacijos išteklių apribojimus. Kaip teigė Tsai ir kt. (2015), laiko išteklių apribojimai susiję su statistinių duomenų prieinamumo apribojimais, t.y. norint įvertinti konkurencingumą duotuoju momentu nėra galimybės gauti norimų statistinių duomenų, kurie atskleistų šio momento tikslią situaciją, todėl analizuojami praėjusių laikotarpių duomenys, kurie nebėra tokie aktualūs, o ir makroekonominė situacija būna pasikeitusi. Finansinių išteklių ribojimai, anot Othman ir kt. (2015), susiję su empirinių tyrimų pasirinkimo galimybėmis. Kiekybiniai metodai atskleidžia tikslesnius duomenis, padeda įvertinti įvairius konkurencingumo veiksnius. Kiekybiniai vertinimo metodai reikalauja didesnių sąnaudų. Konkurencingumo vertinimas ekonomiškai reikšmingas dėl kelių priežasčių. Marique (2013, p. 55) akcentavo, kad konkurencingumo tyrimo metu, įvertinamos analizuojamos srities stipriosios ir silpnosios pusės. Kaip papildė Wall ir kt. (2016, p. 144), tai reikalinga siekiant subalansuotumo ir darnumo analizuojamo tyrimo objekto srityje. Broft ir kt. (2016, p. 191) teigimu, konkurencingumą tikslinga vertinti, nes taip sudaromos sąlygos ir prielaidos efektyviam sektoriaus veikimui, taip sektoriaus dalyviaimotyvuojami ir stimuliuojami siekti geresnių rezultatų, didinti prekių ir paslaugų kuriamą vertę ir teikiamą naudą, atlaikant suinteresuotojų šalių konkurencinį pranašumą ir spaudimą.

Apibendrinant galima teigti, kad sektoriaus konkurencingumo vertinimo problematika gali būti dvejopa: teorinė ir praktinė. Teorinės konkurencingumo vertinimo problemos susijusios su apribojimais, kuriuos lemia konkurencingumo koncepcija. Tai įrodo, kad iki šiol nėra vieningos konkurencingumo sampratos. Kita problema, su kuria susiduriama vertinant konkurencingumą, yra vertinimo metodikų apribojimai. Praktinės konkurencingumo vertinimo metodikos turi laiko, finansinių, informacijos išteklių apribojimus. Atskiro sektoriaus konkurencingumo vertinimas sudėtingas procesas, nes reikalinga surinkti visus reikalingus statistinius duomenis, juos sugrupuoti, susisteminti, apdoroti, interpretuoti gautus rezultatus. Itin svarbu pasirinkti tinkamą sektoriaus konkurencingumo vertinimo metodą, nes jų yra daug ir įvairių, o pasirinkti tinkamą galima tik

išanalizavus analizuojamo sektoriaus specifiškumą. Statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimo problematika susijusi su tuo, kad sektorius gali būti analizuojamas keliais lygiais. Analizuojant statybų sektoriaus konkurencingumą atliekama analizė ne tik mikro ir makro lygmeniu, tačiau ir vertinant atskirus dalyvius, jų indėlį formuojant projekto, įmonės, sektoriaus, šalies konkurencingumą. Analizuojant konkurencingumą reikia įvertinti bendrą poveikį ekonomikai.

2. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO TEORINIAI SPRENDIMAI

2.1. Konkurencingumo sampratos problematika

Konkurencingumas yra sudėtingas ir daugiaspektis reiškinys, kurio vertinimas reikalauja atsižvelgti į rezultatus įvairiose srityse. Kaip teigė Paliulis ir Činčikaitė (2011, p. 259), „konkurencingumo sąvoka tapo viena iš sudėtingiausiai apibrėžiamų sąvokų“. Anot Stalgienės ir Paunskienės (2009, p. 106), „konkurencingumas yra ypatingai sudėtingas ir daugiaspektis reiškinys, kurio įvertinimas reikalauja atsižvelgti į pasiektus rezultatus ne vien tik ekonomikos srityse“. Konkurencingumo samprata apima ne tik ekonominius procesus, kurie vyksta įvairiose rinkose. Lielgaidina ir Geipele (2011, p. 69) teigė, kad „konkurencingumas yra pranašesnis už kitus ekonomikos ar valdymo vertinimo kriterijus, kaip antai pelningumas, produktyvumas ar rinkos dalis, kurie yra nepakankami, siekiant nuolat gerinti rezultatus“. Galima teigti, kad konkurencingumas peržengia ekonomikos ir vadybos disciplinų ribas, taip sukurdamas prielaidas konkurencingumą vertinti kaip daugiadisciplinį, apimančią įvairius procesus, vykstantį įvairiose gyvenimo srityse. Teiginį, kad konkurencingumo samprata yra daugiaspektė, patvirtina ir 1 lentelėje pateikta minėtų sąvokų sampratų gausa.

1 lentelė. Konkurencingumo sampratos analizė pagal lygius

Konkurencija	„kova, kurioje susiduria tiek gamintojai, tiek vartotojai, siekdami patenkinti savo ekonominius interesus“.
Zinovjevaitė, Lazauskas, 2012, p. 379	
Konkurencingumas	„ekonominių subjektų pajėgumas konkuruoti ir nugalėti konkurencinėje kovoje“
Matuzevičiūtė ir kt., 2015, p. 39	
Valstybės konkurencingumas	„nacionalinis interesas, kurio pagrindinis tikslas – gyventojų realių pajamų lygio kėlimas“.
Beniušienė, Svirskienė, 2008, p.32	
Šalies konkurencingumas	„šalies gebėjimas pasiekti aukštą našumą ir užtikrinti visapusišką gyventojų gerovę“.
Rakauskienė, Tamošiūnienė, 2013, p. 179	
Nacionalinės pramonės konkurencingumas	„sugebėjimas kurti, gaminti, parduoti prekes ir paslaugas, didinant ar išlaikant konkurencinį pranašumą, sėkmingai konkuruojant tarptautinėse rinkose“.
Liučvaitienė, Peleckis, 2011, p. 183	
Pramonės konkurencingumas	„tai toje pramonės šakoje veikiančių įmonių konkurencinių gebėjimų ir verslo aplinkos sąveika“.
Peleckis, Peleckienė, 2011, p. 50	
Statybų sektoriaus konkurencingumas	„itin didelis konkurencingumas, didelis neapibrėžtumas ir rizika, ir paprastai maža pelno marža, lyginant su kitų pramonės šakomis“.
Pulat, Donmez, 2010, p. 267	
Įmonės konkurencingumas	„įmonės gebėjimas išsilaikyti ir stiprinti savo pozicijas nuolat kintančioje lokaloje ir tarptautinėje aplinkoje didinant veiklos produktyvumą bei efektyvumą, skatinant inovacijas, nuolat tobulinant produkcijos kokybę, visapusiškai tenkinant vartotojų ir kitų suinteresuotų šalių poreikius“.
Juščius, Lekavičienė, 2007, p.753	
Produkto (prekės ar paslaugos) konkurencingumas	„visų rinkos, pirkėjų, vartotojų reikalavimų atitikimas, teikiama nauda, atsižvelgiant į kokybės rodiklius bei vartotojo išlaidas tai produkcijai įsigyti“.
Beniušienė, Svirskienė, 2008, p.53	

Išnagrinėjus pateiktas konkurencingumo sampratas galima teigti, kad konkurencingumas siejamas su gamintojų ir vartotojų kova, jų pajėgumais konkuruoti, interesu dėl pelno ir gerovės, gebėjimu kurti, sąveikauti, išsilaikyti ir stiprinti pozicijas, tobulėjimu vardan pirkėjų ir vartotojų pasitenkinimo, pelno ir gerovės maksimizavimo, užtikrinant kokybės ir sąnaudų santykį. Kaip teigė Liučvaitienė ir Paleckis (2010, p. 182), „ekonominių sąvokų triada – konkurencija, konkurencinis pranašumas ir konkurencingumas atskleidžia rinkos ekonomikos esmę ir formuoja ūkį, kaip sistemą, skatinančią optimalų ekonominių išteklių pasiskirstymą bei efektyvų jų panaudojimą, ir veikiančią ekonominio augimo ir vartotojų gerovės didinimo kryptimi“. Navicko ir Malakauskaitės (2010, p. 5) nuomone, „konkurencingumas išreiškia reliatyvią, santykinę, įmonės, ūkio šakos, regiono, šalies ar šalių grupės (ekonominę, socialinę, technologinę ir kt.) poziciją kitų įmonių, ūkio šakų, regionų, šalių bei jų grupių atžvilgiu“. Būtina pažymėti, kad konkurencingumo samprata ateityje kinta rinkos tendencijos, aplinka nuolat patiria pokyčius, vis didesnę vaidmenį atlieka globalizacija ir internacionalizacija.

Dėl aršios konkurencijos ne tik tarptautinėje, bet ir vietinėje rinkose, vyriausybės nelinkusios kištis į laisvos rinkos santykius. Todėl ekonomikos sektoriaus įmonėms tenka pačioms rūpintis savo konkurencingumu ir konkurenciniu pranašumu. Kaip teigė Mickevičienė (2011, p. 8), „konkurencinio pranašumo įgijimas yra pagrindinė gyvavimo sąlyga ir pagrindinis tikslas, kurio siekimas reikalauja jau dabar atlikti tam tikrus veiksmus. Tokius veiksmus apibrėžia požiūris į konkurencingumą ne kaip į savybę, leidžiančią dalyvauti konkurencinėje kovoje, o kaip į gebėjimą sukurti ir išnaudoti įmonės augimui palankias sąlygas“. Pranašumas prieš konkurentus pasiekiamas vartotojams pasiūlant: aukštesnę vartotojišką vertę, mažesnes kainas, didesnę naudą. Anot Ramanauskienės (2008, p. 30), „konkurenciniai pranašumai gali būti susiję su įvairiais organizacijos aspektais: kainos, produktų asortimento ir kokybės, produkto aptarnavimo lygio ir t.t. Problema iškyla tada, kai rinkoje veikiantys konkurentai sugeba lengvai nukopijuoti minėtus pranašumus. Realią naudą per ilgesnį laikotarpį duoda tik tie organizacijos konkurenciniai pranašumai, kurių lengvai negali imituoti konkurentai“. Statybų sektoriui būdinga, kad jų teikiamas paslaugas ir projektus sudėtinga kopijuoti, be to statybų procesai kiekvienu atveju unikalūs. Konkurentai gali naudoti panašius inžinerinius sprendimus, darbų atlikimo technologijas, taip pat pritraukti darbuotojų siūlant didesnę darbo užmokestį, geresnes socialines garantijas ir pan. Virvilaitė (2009, p. 103) teigė, jog konkurencinis pranašumas dar vadinamas strateginiu pranašumu, kuris privalo būti toks, kad jį būtų galima naudoti kiek įmanoma ilgiau. Taigi susiejant ilgalaikį konkurencinį pranašumą su strateginiais siekiais, konkurenciniai gebėjimai ir konkurencinis pranašumas leidžia siekti ilgalaikio konkurencinės pozicijos gerinimo.

Tai, jog statybų sektoriui būtinas strateginis pranašumas, patvirtina ir Ragelskaja su Korsakiene (2011, p. 70), kurios teigė, kad „klasikiniu požiūriu, keliami prielaida, kad konkurencinis pranašumas pasiekiamas dėl naujų technologijų ir pakankamai aukštos darbuotojų kvalifikacijos. Tai gebėjimas

gaminti diferencijuotas ir sudėtingas arba vienos rūšies prekes, tobulinant ir diegiant gamybos būdus ir naujas technologijas. Tokiu būdu konkurencinis pranašumas suvokiamas kaip gebėjimas derinti turimas kompetencijas su išskirtiniais gebėjimais ir kurti unikalią veiklos sistemą, kuri laikytina geresne už konkurentų“. Statybų sektoriui būtinos naujos statybų darbų technologijos ir aukšta statybose dirbančių darbuotojų kvalifikacija. Anot Beniušienės ir Svirskienės (2008, p. 35), pagrindiniai konkurencinio pranašumo šaltiniai yra: „žmogiškieji ištekliai, žinios ir informacija, strateginiai tikslai ir uždaviniai, produkto kaina ir/ ar išskirtinumas, laiku paremta konkurencija, sugebėjimas greitai dirbti, tobulinti naujus produktus arba rinką papildyti naujais produktais, greito atsako klientų poreikiams svarba, lankstumas, aukštesnė kokybė, įmonių priklausymas tinklui, tarptautinės strateginės sąjungos ar koalicijos, santykiai su klientu, kliento – tiekėjo santykių būdas, klientų aptarnavimas, organizacinis mokymas, organizacinės kultūros, žemi įmonės veiklos kaštai, vietos naudingumas ir įvaizdis“. Konkurenciniai pranašumo šaltiniai leidžia kurti unikalias ir nepakartojamais konkurenciniais pranašumais pagrįstas konkuravimo strategijas bei plėtoti savo konkurencingumą.

Apibendrinant galima teigti, kad konkurencingumas peržengia ekonomikos ir vadybos disciplinų ribas, taip sukurdamas prielaidas konkurencingumą vertinti kaip daugiadisciplinę sąvoką, kuri apima įvairius procesus, vykstančius įvairiose gyvenimo srityse. Konkurencingumas, atsižvelgiant į jo daugiaaspektiškumą, skiriamas į: šalies, regiono, miesto, pramonės (ūkio) šakos, įmonės, prekės ar paslaugos konkurencingumą. Konkurencingumas statybų sektoriuje apima statybos projektų įgyvendintojų, statybų darbų rangovų, subrangovų, statybinių medžiagų tiekėjų bei klientų ir pačių įmonių pajėgumą konkuruoti tarpusavyje, siekiant intereso dėl pelno, gerovės, gebėjimo kurti. Išlaikant ir stiprinant pozicijas rinkoje, užtikrinant paslaugų kokybės ir patiriamų veiklos sąnaudų santykį, galima tikėtis pelno ir gerovės maksimizavimo.

2.2. Konkurencingumo tyrimo modeliai

Egzistuoja įvairūs konkurencingumo tyrimo modeliai, kurių paskirtis yra supaprastinti konkurencingumo vertinimą parenkant atitinkamus kriterijus bei rodiklius. Tyrimo metodo pasirinkimas priklauso nuo tyrimo atlikėjo, tyrimo srities, tyrimo objekto, tyrimo tikslų.

Anot Navicko ir Malakauskaitės (2010, p. 5), „konkurencingumo vertinimo metodikos, skirtingos savo aprėptimi ir paskirtimi, turi esminį bendrą bruožą – jos leidžia nustatyti vertinamo objekto santykinę poziciją kitų analogiškų (tos pačios rūšies) objektų atžvilgiu, remiantis sukurta vertinimo kriterijų ir rodiklių sistema“. Kokią konkurencingumo vertinimo metodiką pasirinkti lemia metodikos išsamumas, jos detalės, rezultatų išėiga, ir kokią naudą rezultatai turės bendram

konkurencingumo vertinimo procesui. Taip pat labai svarbus konkurencingumo vertinimo aspektas – patiriamos sąnaudos.

Kaip teigė Bruneckienė (2010, p. 26), „yra įvairūs konkurencingumo vertinimo metodai, tačiau daugiausia jų skirti nacionalinio lygmens analizei. Vertinant konkurencingumą vienu atveju labiau akcentuojami makrolygio konkurencingumo veiksniai (pvz. makroekonominė aplinka, fizinės infrastruktūros lygis), kitu – verslo įmonių poveikis konkurencingumui (pvz., valdymo efektyvumas, našumas ir pan.), trečiu – atkreipiamas dėmesys į „neapčiuopiamus“ veiksnius“.

2 lentelėje pateikiamos dažniausiai sutinkamos konkurencingumo vertinimo metodikos.

2 lentelė. Konkurencingumo vertinimo metodai

Rugman, Moon, Verbeke, 2005, p. 265
<ul style="list-style-type: none"> •metodai, vertinantys bendrą šalies ar regiono konkurencingumą tarptautiniu, šalies ar regioniniu lygmeniu; •metodai, vertinantys dalinį šalies ar regiono konkurencingumą tarptautiniu, šalies ar regioniniu lygmeniu.
Navickas ir Malakauskaitė, 2010, p. 6-7
<ul style="list-style-type: none"> •konkurencingumo rodiklių vertinimo metodikos; •ekonomikos sektorių konkurencingumo vertinimo metodikos; •regiono / šalies lygmens konkurencingumo vertinimo metodikos; •tarptautinio lygmens konkurencingumo vertinimo metodikos; •ekonominės politikos konkurencingumo vertinimo metodikos.
Stalgienė, Paunksnienė, 2009, p. 108
<ul style="list-style-type: none"> •įvairiapusis, tradicinis šalies visos pramonės (kartais tik jos atskiro sektoriaus) konkurencingumo įvertinimas; •klasterių analizės; •šalies tarptautinio konkurencingumo aukštų technologijų bei sudėtingų produktų srityse, taip pat kuriančių didelę pridėtinę vertę pramonės sektoriuose ir veiklose, įvertinimas; •verslo aplinkos įvertinimas.
Liučvaitienė, Paleckis, 2011, p.188 – 189
<ul style="list-style-type: none"> •M. Porterio metodika (2000): ekonominio subjekto konkurencinio pranašumo trukmė priklauso nuo subjekto pelningumo, lemiamo penkių jėgų; •Pasaulio banko metodika (1999). Šioje metodikoje duomenų bazę sudaro 49 rodikliai, leidžiantys įvertinti šalies ekonominę būklę bei konkurencingumo verslo plėtimo galimybes; •Europos Komiteto metodika (1999). Šiuolaikinėje, greitai besikeičiančių sąlygų pasaulinėje ekonomikoje vienu iš svarbiausių konkurencingumą įtakančių veiksnių yra gebėjimas prisitaikyti prie sparčiai tobulėjančių technologijų ir greitai reaguoti į pasikeitimus; •Naujosios Zelandijos tyrimo, mokslo ir technologijų ministerijos metodika (1996). Šalies ūkio sektoriai suskirstyti į keturias grupes pagal technikos ir technologijų naudojimo lygį; •vietinių išteklių sąnaudų metodika (Lietuvos pramonės konkurencingumo įvertinimas, 2000). Įvertinamas viso šalies ūkio, konkretaus sektoriaus arba prekių grupės konkurencingumas trumpalaikiu ir vidutinės trukmės laikotarpiu. Lietuvos ūkio instituto metodika (Lietuvos pramonės konkurencingumo įvertinimas, 2000).

Lentelėje pateikti konkurencingumo vertinimo būdai ir metodai tinkami bet kurio šalies sektoriaus konkurencingumui vertinti. Prieš pradėdant vertinimą būtina įsitikinti, kadar tyrėjui prieinama reikalinga statistinė informacija, reikalingos vertinimui atlikti. Bruneckienė ir Paltanavičienė (2012, p. 61) teigė, kad „konkurencingų šalių ekonomika pasižymi atvirumu pasaulinei konkurencijai,

integracijai į tarptautinių prekių, paslaugų, kapitalo, žmonių ir idėjų judėjimo tinklus, taip pat viešojo sektoriaus teikiamų paslaugų kokybei, todėl konkurencingumo vertinimo metodai (modeliai) pasižymi skirtingais vertinimo parametrais, kiekiais, deriniais“. Kokį vertinimo metodą rinktis, sprendžia tyrėjas atsižvelgdamas, ar turės pakankamai informacijos tyrimui, vertinimui ir analizei atlikti.

Statybų sektorius, būdamas ekonomikos sistemos dalimi, yra ūkio šaka, kurioje subjektai vykdo veiklą, kurią bendrą pridėtinę vertę. Atsižvelgiant į tai, tikslinga analizuoti, kokie rodikliai, pasirinkus šakos konkurencingumo vertinimą, atskleidžia šakos konkurencinį potencialą. Anot Navicko ir Malakauskaitės (2010, p. 7-8), „plačiausiai taikomos mezolygmens (dažniausia – ekonomikos sektorių) konkurencingumo vertinimo metodikos, kurios gali būti suskirstytos į tris grupes: makroekonominę ir šakos įmonių ekonominės veiklos rezultatų analizę“. Pasitelkiant šį metodą vertinami makroekonominiai ir ūkio šakos rodikliai (3 lentelė).

3 lentelė. Pagrindiniai šakos įmonių ekonominės veiklos rezultatų rodikliai (sudaryta pagal Navicką ir Malakauskaitę, 2010)

Šakos įmonių skaičius: mato vnt.: vnt.
• Ūkio šakoje veikiančių įmonių skaičius.
Šakos našumas: mato vnt.: Eur/val
• Šakoje per ataskaitinį laikotarpį sukuriama pridėtinė vertė ir darbo valandų santykis.
Šakos darbuotojų skaičius: mato vnt.: tūkst.
• Įmonių darbuotojai, individualių įmonių savininkai.
Šakos apyvarta: mato vnt.: mln. Eur
• Per ataskaitinį laikotarpį iš prekių pardavimo ir suteiktų paslaugų gautos tipinės veiklos pajamos.
Apyvarta/vienam darbuotojui: mato vnt.: Eur/ darb.
• Šakos ataskaitinio laikotarpio apyvartos, arba pajamų, ir vidutinio šakose dirbančių asmenų skaičiaus santykis.
Šakos sukuriama BVP dalis: mato vnt.: proc.
• Šakos per ataskaitinį laikotarpį sukuriama BVP santykinė dalis, % šalies BVP.
Šakos sukuriama pridėtinė vertė: mato vnt.: mln. Eur
• Šakos per ataskaitinį laikotarpį generuojama pridėtinė vertė skaičiuojama iš sukurtos produkcijos vertės atėmus tarpinio vartojimo vertę.
Pridėtinė vertė / vienam darbuotojui: mato vnt.: Eur/darb.
• Šakos ataskaitinio laikotarpio pridėtinės vertės ir vidutinio joje dirbančių asmenų skaičiaus santykis.
Tiesioginės užsienio investicijos į šaką: mato vnt.: mln. Eur
• Pirminis kapitalo investavimas, vėlesnės ekonominės operacijos tarp investuotojo bei teisioginio investavimo įmonės.
Materialinės investicijos į šaką: mato vnt.: mln. Eur
• Išlaidos ilgalaikiam materialiajam turtui įsigyti, naujam turtui pastatyti ir esamam turtui.

Šios metodikos privalumas – galimybė palyginti gautus rezultatus su kitų ekonomikos sektorių rodikliais. Siekiant išsamesnių analizės rezultatų, reikėtų panagrinėti pasirinktų rodiklių dinamiką ilguoju laikotarpiu. Sabonienė (2007, p. 15) papildė, kad vertinant atskirus šalies ūkio sektorius, tikslinga vertinti šakos koncentracijos laipsnį, bendrojo pelningumo rodiklį, inovacijų apimtis šakoje.

Atliekant statybų sektoriaus situacijos vertinimą Lietuvoje ir ES, naudoti analogiški ar panašūs rodikliai (žr. 3 lentelę), siekianti pagrįsti, kad Lietuvos statybų sektorius yra konkurencingas ne tik vietos bet ir tarptautinėje rinkoje.

Conle ir Taube (2012, p. 126) teigė, kad vykdant ekonomikos konkurencingumo tyrimą būtina ne tik vertinti sektoriaus rodiklius, tačiau ir įvertinti sektoriaus įmonių galimybes jungtis į klasterį. „Šalys gerai pažįsta viena kitą, o informacija apie klasterį yra pakankama. Klasterio įmonės turi bendrą istoriją, kuri stiprina bendradarbiavimą“ (Jucevičius, 2008, p. 12). Tai reiškia, anot Conle ir Taube (2012, p. 126), kad „nors įmonės tarpusavyje vis dar konkuruoja, tačiau noriai dalinasi informacija ir efektyviai komunikuoja. Informacija, kuria dalijasi, nėra koduota“. Šiuo metu oficialiai Lietuvoje, pagal www.klaster.lt duomenis (2016), veikia vienas su statybos sektoriumi susijęs klasteris - modernių namų kūrimo klasteris MONAK². „Klasterio tikslas - sukurti ir pastatyti konkurencingos kainos, sveiką, tausojančią energiją, ilgaamžį, ekologišką, draugišką aplinkai modernų namą, pasitelkiant geriausius specialistus, partnerius, naujausius mokslo atradimus“ (Lietuvos klasterių žemėlapis, 2016). Klasteris pasižymi inovatyvumu, darnumo siekiu, siekiu konkuruoti.

Apibendrinant galima teigti, kad konkurencingumo vertinimo metodai (modeliai) pasižymi skirtingais vertinimo parametrais, kiekiais, deriniais. Susistemintos ir pateiktos konkurencingumo vertinimo metodikos gali būti naudojamos pramonės konkurencingumui įvertinti, tačiau jų panaudojimo galimybės ūkio šakose yra ribotos dėl informacijos trūkumo daugeliui rodiklių apskaičiuoti. Vykdant statybos sektoriaus konkurencingumo tyrimus dažniausiai naudojami du metodiniai požiūriai: visapusiškas statybų sektoriaus konkurencingumo įvertinimas ir klasterių analizė, kuomet analizuojami pasirinkto sektoriaus ryšiai su kitais pagalbiniais sektoriais.

2.3. Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo veiksniai

Meilienė ir Snieška (2010, p. 122) teigė, kad „konkurencingumą formuojančius veiksniai, galima suskirstyti į šias grupes: visiškai nekontroliuojami esminiai konkurencingumo veiksniai (pvz., geografinės sąlygos); trumpalaikiai nekontroliuojami veiksniai, kurie gali būti kontroliuojami ilgalaikiu laikotarpiu (pvz., mokymo lygis, tyrimų ir plėtros infrastruktūra); aukštesnio lygio institucijos kontroliuojami veiksniai, kurių kontrolės lygmuo priklauso nuo politinių aspektų ir lobizmo (pvz., vyriausybės socialinė ekonominė politika); tiesiogiai kontroliuojami veiksniai, apimantys ekonominio subjekto išteklius ir priemones, kurių panaudojimo efektyvumas sąlygoja subjekto konkurencingumą“.

Liučvaitienė ir Paleckis (2011, p. 122) susiteminok konkurencingumą formuojančius veiksnus juos ir pateikė ūkio konkurencinį pranašumą ir konkurencingumą formuojančius veiksnus (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Konkurencingumą lemiantys veiksniai (sudaryta pagal Liučvaitienę ir Paleckį, 2011; Meilienę ir Sniešką, 2010)

Bendrieji veiksniai	Rinkos ekonomikos pagrindinės charakteristikos	Veiklos infrastruktūros veiksniai
<ul style="list-style-type: none"> • Geopolitinė šalies padėtis; • Teisinė šalies sistema; • Ekonominė šalies padėtis; • Valstybės ekonominė ir socialinė politika; • Demografinė šalies padėtis; • Gamtinė – ekologinė šalies padėtis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Regionų skirtumai; • Produkcijos kaina; • Valstybės finansinė parama; • Rinkos talpumas ir vartotojų mokumas; • Mokesčių sistema. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuosavybės forma; • Darbuotojų kvalifikacija; • Subjekto ekonominis pajėgumas; • Gamybinių struktūrų ir infrastruktūros pertvarkymas; • Moksliniai tyrimai.

Siekiant įvertinti šalies konkurencingumą, pateiktuosius šalies konkurencingumo veiksnus būtina nagrinėti kompleksiskai, nesuteikiant pirmumo vienam ar kitam veiksnui. Visi ekonominiai ir politiniai, socialiniai ir ekonominiai bei infrastruktūros veiksniai formuoja vientisą sistemą, kurioje jie yra tarpusavyje susiję. Liučvaitienės ir Paleckio (2011, p. 187) teigimu, „vertinant pramonės konkurencingumą akcentuojami ekonominiai veiksniai. Konkurencingumas gali būti formuojamas įvertinus šiuos veiksnus: gebėjimą parduoti, gebėjimą pritraukti, gebėjimą pritaikyti, gebėjimą uždirbti“. Anot Paliulio ir Činčikaitės (2011, p. 258), „siekiant būti konkurencingu būtina žinoti esamą situaciją konkurencinėje aplinkoje, bei formuoti strategiją, stiprinančią padėtį“. Bruneckienė ir Pukėnas (2008, p. 460), „patvirtino konkurencingumą lemiančių veiksnių analizės sudėtingumą, kuris susijęs su tuo, kad visi ekonominiai, socialiniai, politiniai, gamtiniai, infrastruktūros ir kultūros veiksniai tarpusavyje glaudžiai susiję. <...> Vieno veiksnio pokytis daro įtaką kitų veiksnių ar visos ekonomikos pokyčiams“.

Tikslinga išskirti statybų sektoriaus konkurencingumą stiprinančius veiksnus bei silpnąsias sektoriaus puses, kurias būtina eliminuoti. Veiksniams, turintiems poveikį statybų sektoriaus būklei, turi būti skiriamas ypatingas dėmesys. Kaip teigė Šiškina ir kt. (2009, p. 224), „didinti statybos įmonės konkurencingumą yra vienas svarbiausių statybos verslo strateginių uždavinių“. Kaip teigė Peleckis ir Peleckienė (2011, p. 50), „vienas svarbiausių statybos proceso etapų - parinkti rangovą. Rangovo pasirinkimas pagal jo siūlomą mažiausią kainą kelia nemažai abejonių. Pigiausias pasirinkimas gali būti neekonomiškas, atsižvelgus į nepakankamą pagamintos produkcijos techninę kokybę ir įvertinus statybos objekto gyvavimo trukmę. Rangovai, siekdami užsitikrinti sau pakankamą darbų kiekį ir išlikti konkurencingi, dažnai sumažina konkursinę kainą, tikėdamiesi sumažinti savo sąnaudas.

Mažinant sąnaudas, nukenčia darbų kokybę. Kai užsakovai, pasirinkdami rangovą, priima sprendimą tik pagal mažiausią kainą, rizikuoja sulaukti didelių problemų ir nuostolių eksploatuodami pastatus“. 1996 metais investuotojai, architektai, rangovai ir inžinieriai susirinko San Franciske aptarti bendrus tikslus ir galimybes bendradarbiaujant statybos pramonėje. Diskusijose konferencijos dalyviai išskyrė veiksnius, kurie kuria statybų projektui vertę: kaštai, laikas, kokybė, sauga, taikymo sritis ir funkcijos.

LR viešųjų pirkimų įstatyme (2005) išskiriami šie įmonių konkurencingumo veiksniai:

- kokybė, kvalifikaciniai reikalavimai (teisė verstis atitinkama veikla, finansiniai, ekonominiai ir techniniai pajėgumai), kaina, techniniai privalumai, estetiškos ir funkcinės charakteristikos, aplinkos apsaugos charakteristikos, eksploatavimo išlaidos, veiksmingumas, garantinė priežiūra, techninė pagalba, pristatymo datos, užbaigimo laikas;
- mažiausia kaina.

Taip pat LR viešųjų pirkimų įstatyme (2005) minimas ir pasiūlymo teikimo laikas kaip konkurencinis pranašumas. Tais atvejais, kai siūlymų vertinimo kriterijus yra pasiūlyta mažiausia kaina ir keli siūlymai teikiami vienodomis kainomis, sudarant preliminarią pasiūlymų eilę, pirmesnis į ją įrašomas teikėjas, anksčiausiai įregistravęs voką su pasiūlymais. LR viešųjų pirkimų įstatymo 37 straipsnyje minima, kad turimi kokybės vadybos ir aplinkosaugos vadybos standartai gali būti konkurencinis pranašumas.

Peleckio ir Peleckienės (2011, p. 50) teigimu, „konkurencingumui didelę įtaką turėtų daryti statybos įmonės saugumo programos, kad būtų išvengta nelaimingų atsitikimų. Ypač tai aktualu, kai statybos darbai vykdomi pastatuose, kuriuose gyvena žmonės“. Šiškinė ir kt. (2009, p. 224) išskyrė šiuos vidinius, statybų sektoriaus įmonių konkurencingumą skatinančius veiksnius: „įmonės valdymo struktūrą, veiklos organizavimą, turimo turto naudojimą“. Gumilar ir kt. (2011, p. 48) teigimu, „statybų sektorius, ypač turi plačiau taikyti inovacijas siekdamas likti konkurencingas. Turi būti kuriamos strategijos, kurios tenkintų statybų sektoriui būdingus poreikius, t.y. sudaryti statybų inovacinius junginius (klasterius). Tai ypač reikalinga smulkiojo ir vidutinio verslo statybinėms organizacijoms, kurios stokoja žmogiškųjų ir finansinių išteklių bei tyrimų ir plėtojimosi galimybių. Statybos sektoriuje vyrauja didelis susiskaldymas, stipri priklausomybė nuo bendros ekonominės padėties, klientų vaidmens bei nepakankamo inovacijų diegimo. Įsitraukusi į klasterį organizacija gali sumažinti operacijų sąnaudas, sukurti teigiamą požiūrį į save, savo produkciją arba paslaugas, mažinti gamybos sąnaudas, diegti efektyvią mokymosi sistemą, labiau panaudoti rinkos tiekėjų paslaugas ir svarbiausia padidinti pridėjamą vertę“. Kaip teigė Polat ir Donmez (2010, p. 267), „statybos įmonės nuolat ieško būdų, kaip pranokti savo konkurentus ir iširti naujas sritis statyboms, kurios gali suteikti daugiau darbo vietų ir didesnę pelną. Toks vidinis veiksnys, kaip rinkodara gali padėti statybos

bendrovės atskirti save nuo savo konkurentų, ugdyti ir / ar išlaikyti klientus ir tokiu būdu sukurti konkurencinį pranašumą.

Apibendrinant galima teigti, kad statybos sektoriaus konkurencingumui poveikį daro vidiniai ir išoriniai veiksniai. Jie gali būti visiškai, trumpalaikiai nekontroliuojami, aukštesnio lygio institucijos kontroliuojami arba tiesiogiai kontroliuojami. Vertinant statybų sektoriaus konkurencingumą akcentuojami ekonominiai veiksniai, nes konkurencingumas gali būti vertinamas pagal gebėjimą parduoti, pritraukti, pritaikyti, uždirbti.

2.4. Teorinis statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo modelis

Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize ir apžvelgus Lietuvos bei ES statistinių duomenų bazėse pateikiamus statybų sektoriaus statistinius duomenis, pateiktas teorinis statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo modelis. Remiantis šiuo modeliu, analizuotas Lietuvos statybos sektoriaus konkurencingumas tarptautinėje ir vietos rinkoje, o nustatius problemines sritis, pateiktos statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės.

Remiantis 4 paveiksle pateiktu teoriniu modeliu paaiškinama, kaip, remiantis pateiktu modeliu, galima atlikti statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybių tyrimą.

Visų pirma atrinkti statistiniai duomenys, išskaičiuoti santykiniai rodikliai, kurie atskleistų šalies statybų sektoriaus būklę tarptautinėje rinkoje:

- statybų sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė ES, proc.;
- ES šalių sukuriama pridėtinė vertė statybų sektoriuje, mln. Eur;
- Lietuvos statybų paslaugų eksportas ir importas, mln. Eur;
- Lietuvos statybų sektoriaus RCA indeksas;
- Lietuvos ir ES statybų sektoriaus RTB indeksai;
- Lietuvos atvirumo ir globalizacijos indeksai;

Remiantis šiais rodikliais, galima atskleisti Lietuvos statybų sektoriaus konkurencinę situaciją ES šalių ir regiono atžvilgiu.

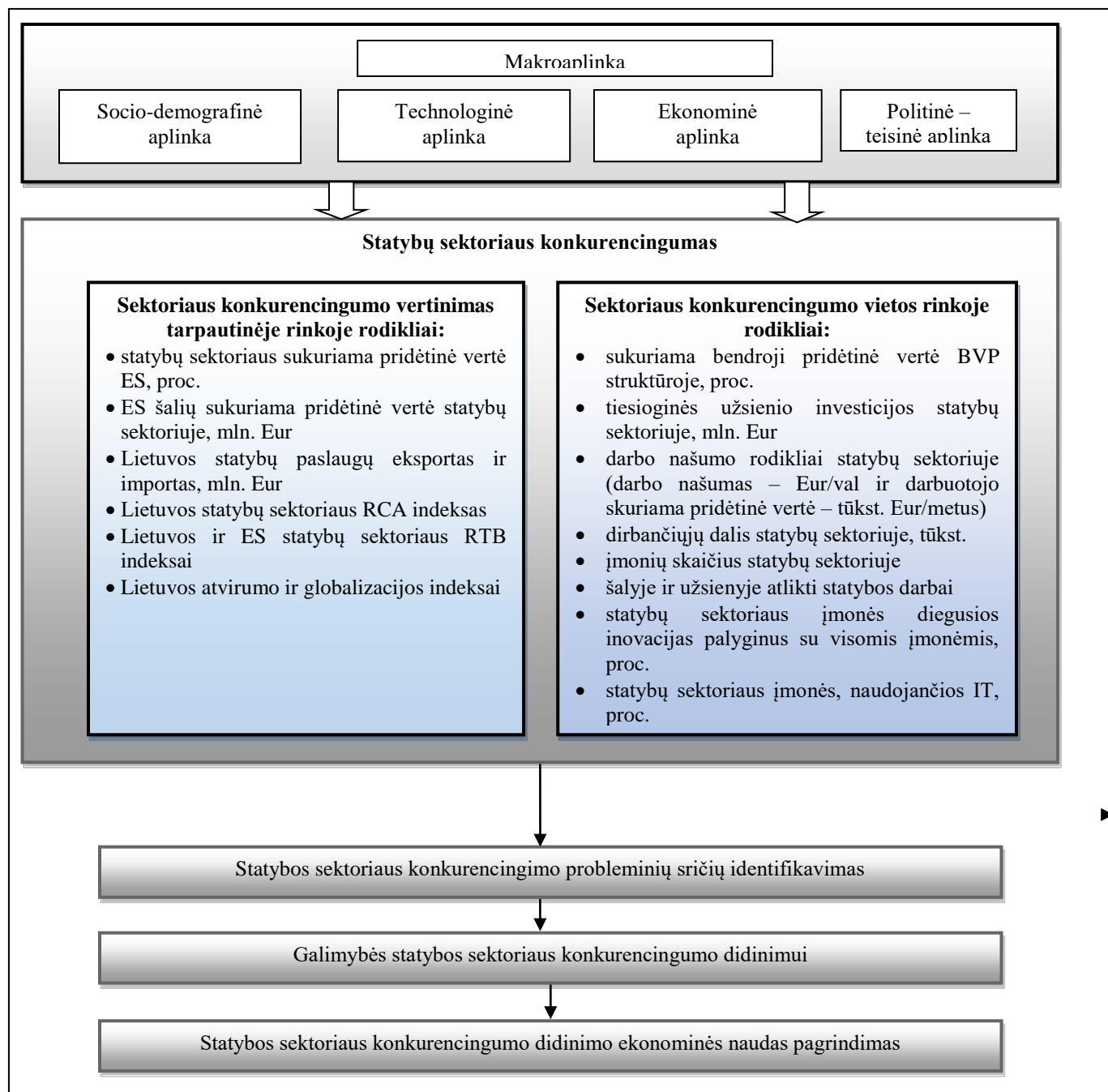
Toliau tikslinga išsiaiškinti Lietuvos statybų sektoriaus būklę vidaus rinkoje. Pateikti rodikliai, kurie atskleidžia statybų sektoriaus konkurencinį pranašumą:

- sukuriama bendroji pridėtinė vertė BVP struktūroje, proc.;
- tiesioginės užsienio investicijos statybų sektoriuje, mln. Eur;
- darbo našumo rodikliai statybų sektoriuje (darbo našumas – Eur/val ir darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė – tūkst. Eur/metus);
- dirbančiųjų dalis statybų sektoriuje, tūkst.;

- įmonių skaičius statybų sektoriuje;
- šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai;
- statybų sektoriaus įmonės diegusios inovacijas palyginus su visomis įmonėmis, proc.
- statybų sektoriaus įmonės, naudojančios IT, proc.

Galiausiai tikslinga išsiaiškinti Lietuvos statybos sektoriaus konkurencingumo problemines sritys, pateikiami sprendimai, joms likviduoti arba ištaisyti.

Apibendrinant teorinėje baigiamojo darbo dalyje pateiktą literatūros analizę, sudaromas teorinis statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo teorinis modelis.

4 pav. Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo teorinis modelis

Apibendrinant galima teigti, kad statybų sektoriaus konkurencingumas vertinama keliais etapais: vertinant statybų sektorių tarptautinėje rinkoje, vidaus rinkoje. Visi šie etapai atliekami vertinant statistinius duomenis, kuriuos galim sugrupuoti, tarpusavyje palyginti. Vienas iš statybos sektoriaus konkurencingumo vertinimo problemų – surinkti reikiamą statistinių duomenų kiekį, siekiant atskleisti tikrąją sektoriaus situaciją.

Pasitelkiant teorinį statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo modelį, empirinėje dalyje atliekamas Lietuvos statybos sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybių tyrimas.

3. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO GALIMYBIŲ METODOLOGIJA

Magistro baigiamajame darbe atliekamas statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimas. Remiantis teorinėje darbo dalyje nustatytais konkurencingumo vertinimo metodais ir parengtu teoriniu modeliu, atliekamas empirinis tyrimas. Nagrinėjamas Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumas tarptautinėje ir vidaus rinkoje, išskiriami, kokie veiksniai, makroaplinkos rodikliai, turi didžiausią poveikį statybų sektoriaus konkurencingumui, identifikuojamos analizuojamo sektoriaus probleminės sritys. Remiantis ekonometriniais metodais, pagrindžiama statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominė nauda.

Tyrimo problema. Nors statybų sektorius yra tapęs neatsiejama kiekvieno žmogaus gyvenimo dalimi, tačiau statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės ir būdai, kurių yra ne vienas, iki šiol tebėra mokslinių nagrinėjimų tema. Trūksta metodikos kaip vertinti statybų sektoriaus konkurencingumą, kaip gerinti sektoriaus funkcionavimą. Todėl šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kokie veiksniai lemia statybų sektoriaus konkurencingumą vietos ir tarptautinėje rinkoje? Ar vidinė ir tarptautinė rinka turi vienodą poveikį statybų sektoriaus konkurencingumui?

Tyrimo objektas – Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo didinimas.

Tyrimo tikslas – remiantis mokslinės literatūros analize ir empiriniu tyrimu pasiūlyti, kaip padidinti Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumą.

Siekiant įgyvendinti tikslą keliami šie **uždaviniai**:

1. įvertinti Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumą tarptautinėje rinkoje;
2. išanalizuoti Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumą šalies rinkoje;
3. identifikuoti statybų sektoriaus problemines sritys ir plėtros galimybes;
4. pateikti Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominę naudą.

Tyrimo tipas – kiekybinis tyrimo metodas.

Tyrimo laikotarpis: 2006 – 2015 m.

Duomenų rinkimo metodas: statistinis statybos sektoriaus duomenų rinkimo metodas. Duomenys atrinkti remiantis atlikta moksline literatūros analize, statistikos duomenų bazėse pateiktais statistiniais duomenimis.

Duomenų analizės metodai:

- statybų sektoriaus rodiklių statistinė analizė. Sugrupuoti, susiteminti Lietuvos Respublikos Statistikos departamento ir Eurostat 2006 – 2015 m. statistiniai duomenys, atskleidžiantys Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumą tarptautinėje ir vidaus rinkoje;
- grafinis duomenų vaizdavimas. Susisteminti ir sugrupuoti duomenys pateikiami diagramuose, lentelėse;

- santykinių rodiklių analizė:
 - RCA (angl. *revealed comparative advantage*) rodiklis. Dar kitaip šį rodiklį vadina grynuoju eksporto indeksu. RCA rodiklis naudojamas siekiant nagrinėti ekonomikos sektoriaus atskleistą santykinį pranašumą. Šį eksporto specializacijos rodiklį vertinant sektoriaus konkurencingumą rekomenduoja naudoti OECD organizacija. Pagal šio rodiklio reikšmę nustatoma, kokios prekių, paslaugų grupės užima didžiausią dalį bendroje eksporto struktūroje, koks importo prasiskverbimo lygis vietinėje rinkoje. Pukelienės ir Sabonienės teigimu, „šis rodiklis identifikuoja tarptautinėse ir vietinėse rinkose sėkmingiausiai konkuruojančias prekių grupes“ (Pukelienė, Sabonienė, 2004, p. 156). RCA yra naudojamas įvairiose teoriniuose ir empiriniuose tyrimuose, taip pat naudojamos skirtingos rodiklio matematinės išraiškos. Formulės modifikuojamos, siekiant vienokio ar kitokio rezultato. 1 formulėje pateikta originali Balassa pateikta RCA indekso formulė:

$$B_{ij} = \frac{\left(\frac{X_{ij}}{X_{rj}}\right)}{\left[\frac{(X)_{is}}{X_{rs}}\right]} \quad (1)$$

čia: X – eksportas; i – prekė, paslauga; j – šalis; r – prekių, paslaugų grupė; s – šalių grupė.

RCA rodiklis skaičiuojamas pasitelkiant struktūrinius užsienio prekybos rodiklius. Jeigu rodiklio reikšmė viršija vienetą, vadinasi, šalis specializuojasi tos prekės ar paslaugos eksporte ir turi konkurencinį pranašumą kitų prekių ir paslaugų atžvilgiu. Jei rodiklio reikšmė lygi vienetui, šalis turi neutralų santykinį pranašumą. Jeigu reikšmė mažesnė už vienetą, tai rodo prastesnę šalies konkurencinę padėtį. Vertinant RCA rodiklio reikšmes pagal Balassa išskirtą vertinimo skalę, tai RCA reikšmės galima skirstyti pagal klases. a klasės RCA reikšmės kinta nuo 1, b klasės nuo 1, c klasės nuo 2 ir d klasės nuo 4. A klasės prekės ir paslaugos turi silpną santykinį pranašumą prieš kitas prekes ir paslaugas, b, c klasės – vidutinį santykinį pranašumą, ir d klasė atskleidžia prekių ir paslaugų stiprų santykinį pranašumą kitų prekių ir paslaugų atžvilgiu.

- RTB rodiklis. Kitas rodiklis, kuris atskleidžia santykinį prekybos balansą – RTB (angl. *relative trade balance*). 2 formulėje pateikiama, kaip apskaičiuojamas šis rodiklis.

$$RTB = \frac{(X_i - M_i)}{(X_i + M_i)} \quad (2)$$

čia: X – eksporto dydis, M – importo dydis.

RTB rodiklio reikšmės kinta nuo -1 iki 1. Jeigu RTB rodiklio reikšmė teigiama ir aukšta, vadinasi prekės ar paslaugos konkurencingumas yra stiprus. Jeigu RTB reikšmė analizuojamu laikotarpiu mažėja, vadinasi, blogėja eksporto ir importo santykis, šalis praranda konkurencinį pranašumą kitų šalių, regionų atžvilgiu.

- KOF globalizacijos indeksas. Šis indeksas yra kasmet skaičiuojamas 122 pasaulio šalių. Indeksas skaičiuojamas pagal tris pagrindines sritis: politinę, socialinę ir ekonominę. Šiame darbe pateikiamos Lietuvos ekonomikos KOF globalizacijos indekso reikšmės. Globalizacija šiame darbe svarbi tuo, kad dėl technologijų ir tarptautinės prekybos pasaulis sparčiai mažėja ir visa, kas jame yra, vis labiau tarpusavyje siejasi.
- Atvirumo indeksas. Atvirumo indeksas atskleidžia pasirinkto ekonomikos sektoriaus visuminio eksporto ir visuminio importo dalį šalies BVP struktūroje.
- koreliacinė analizė. Koreliacinė analizė naudojama siekiant pagrįsti statistinį ryšį tarp koreliuojamų rodiklių. Koreliacijos reikšmė gali varijuoti nuo -1 (tiesioginis neigiamas ryšys) iki 1 (tiesioginis teigiamas ryšys). Jeigu koreliacijos (r) reikšmė yra didesnė už 0 ir artėja prie 1, vadinasi koreliacinis ryšys yra teigiamas ir stiprus, t.y. didėjant vienam rodikliui, kito rodiklio reikšmė didėja. Jeigu r reikšmė neigiama, vadinasi vienam rodikliui didėjant, kito reikšmė mažėja. Darbe naudojamas koreliacijos koeficientas apskaičiuotas naudojant Microsoft Office Excel 2016 programos CORREL funkciją.
- determinacijos koeficiento analizė. Determinacijos koeficientas (R^2) naudojamas modeliuojant regresines lygtis. Bendrąja prasme determinacijos koeficientas atskleidžia, kiek procentų nepriklausomojo kintamojo elgesio paaiškina kintamųjų elgesys. Determinacijos koeficientas įgyja reikšmes nuo 0 iki 1.

Tyrimo instrumentas. Skaičiavimai atlikti naudojantis Microsoft Office Excel skaičiavimo programa, gauti rezultatai pateikti diagramose ir lentelėse, taikant grafinį duomenų vaizdavimo metodą.

Tyrimo laikas ir vieta. Tyrimas atliktas 2016 m. rugsėjo – gruodžio mėnesiais. 2016 m. rugsėjo – spalio mėnesį pasirinkta tema, suformuluota tyrimo problema, atlikta mokslinės literatūros analizė. Tyrimo rezultatams pateikti ir išvadoms suformuluoti, 2016 m. lapkričio – gruodžio mėn. analizuoti Lietuvos statybos sektoriaus rodikliai ir kita tyrimui reikalinga statistinė informacija.

Tyrimo apribojimai. Ne visi Lietuvos Respublikos Statistikos departamento statistiniai duomenys pateikiami pagal NACE 2 red. klasifikaciją, todėl buvo apribota duomenų apimtis. Taip pat susidurta su sunkumais, kurie susiję su duomenų atranka, kad jie apimtų pasirinktą analizuoti laikotarpį.

Atsižvelgiant į pateiktą teorinį statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo teorinį modelį ir suformuotą tyrimo organizavimo ir metodų tvarką, pateikiama empirinio tyrimo struktūra, eiga, procesas bei rodiklių sistema, t.y. loginė blokinė schema.

I ETAPAS: Statistinių duomenų analizė ir informacijos sisteminimas

- Informaciniai šaltiniai: 2006 – 2015 m. ES ir Lietuvos makroekonominiai ir statybų sektoriaus statistiniai duomenys, 2010 – 2016 m. „Versli Lietuva“ paslaugų eksporto apžvalgos.

II ETAPAS: Atrinktų duomenų grupavimas, sisteminimas, skaičiavimas, analizavimas ir vertinimas

- Pagrindinių Lietuvos ir ES statybos sektoriaus makroekonominių ir konkurencingumo rodiklių analizė. **Pasitelkiami tyrimo metodai:** Statistinė duomenų analizė
- Rodiklių tarpusavio sąsajos nustatymas Probleminių sričių išskyrimas. **Pasitelkiami tyrimo metodai:** Vertinamoji – lyginamoji, koreliacinė ir regresinė analizė.

III ETAPAS: Gautinų rezultatų vertinimas

- Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo probleminių sričių sprendimo būdai.
- Išvadų ir pasiūlymų formulavimas
- **Pasitelkiami tyrimo metodai:** apibendrinimas, loginės išvados.

5 pav. Tyrimo loginė schema

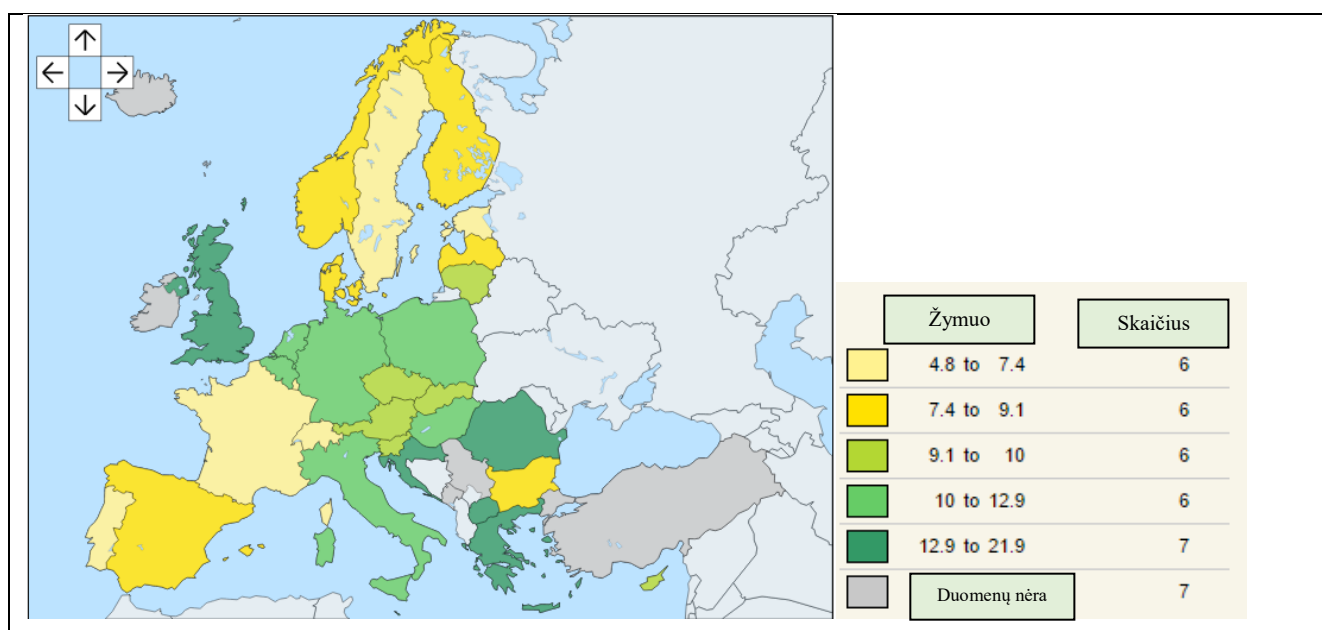
Remiantis teorinėje dalyje sudarytu 4 paveikslu „Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo teorinis modelis“, pasitelkiant tyrimo metodikos būdus ir pasirinktus konkurencingumo vertinimo rodiklius atliekama Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo analizė. Remiantis gautais analizės rezultatais, pateikiamos statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės.

4. STATYBOS SEKTORIAUS KONKURENCINGUMO DIDINIMO GALIMYBIŲ TYRIMŲ REZULTATAI IR DISKUSIJA

4.1. Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumas tarptautinėje rinkoje analizė

Remiantis sudarytu statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo vertinimo teoriniu modeliu atliekama Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimas tarptautinėje (ES) rinkoje.

6 paveiksle pavaizduota, kokią bendrą pridėtinę vertę statybų sektorius sukuria visoje ES 2014 m.

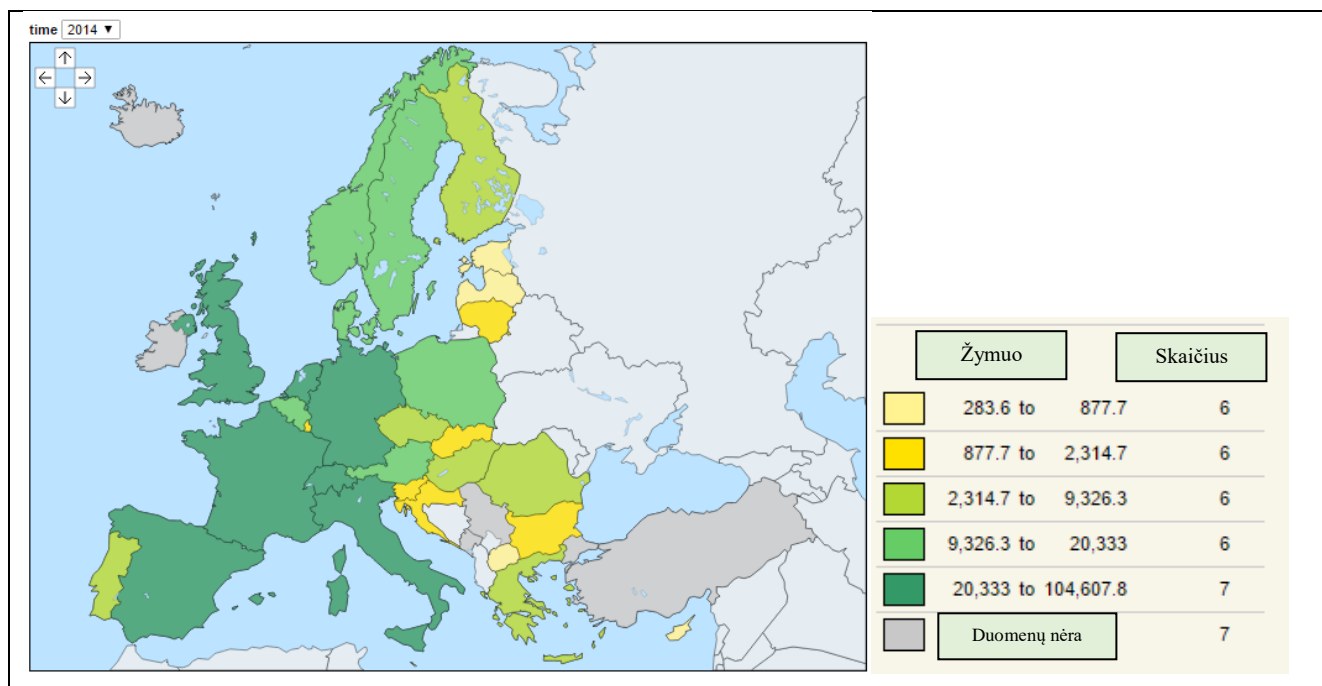

6 pav. Statybų sektoriaus sukuriama pridėtinė vertė ES pagal NACE 2 red. 2014 m., proc.

(sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2016)

Remiantis Eurostato duomenimis (2016), Lietuvos statybų sektorius sukuria didesnę pridėtinę vertę negu Bulgarijos, Ispanijos, Suomijos, Norvegijos ir Danijos statybų sektoriai. Didžiausią pridėtinę vertę statybų sektoriuje, lyginant ES šalis, kuria Didžioji Britanija, Graikija (12,9 – 21,9 proc.). Statybų sektorius kuria mažiausią pridėtinę vertę Švedijoje, Prancūzijoje, Portugalijoje, Estijoje (4,8 – 7,4 proc.). Lietuvos statybų sektorius sukuria 9,1 – 10 proc. BVP. Lietuvos statybų sektorius, kartu su Čekijos, Austrijos, Slovakijos, Slovėnijos statybų sektoriais, kuria panašią dalį BVP struktūroje. Taigi, Lietuva yra konkurencinga ES lygiu, ji gali konkuruoti, su labiau ekonomiškai išsivysčiusiomis šalimis, nepaisant to, kad didžiausią BVP Lietuvoje kuria kiti ekonomikos sektoriai.

Analizuojant Lietuvos statybų sektoriaus rezultatus pagal sukuriamą pridėtinę vertę pinigine išraiška, tai Lietuvos rezultatai, yra vidutiniški, lyginant su kitomis šalimis. 7paveiksle pateikiama, kokia yra ES šalių statybų sektorių sukuriama pridėtinė vertė mln. Eur. 2014 m.

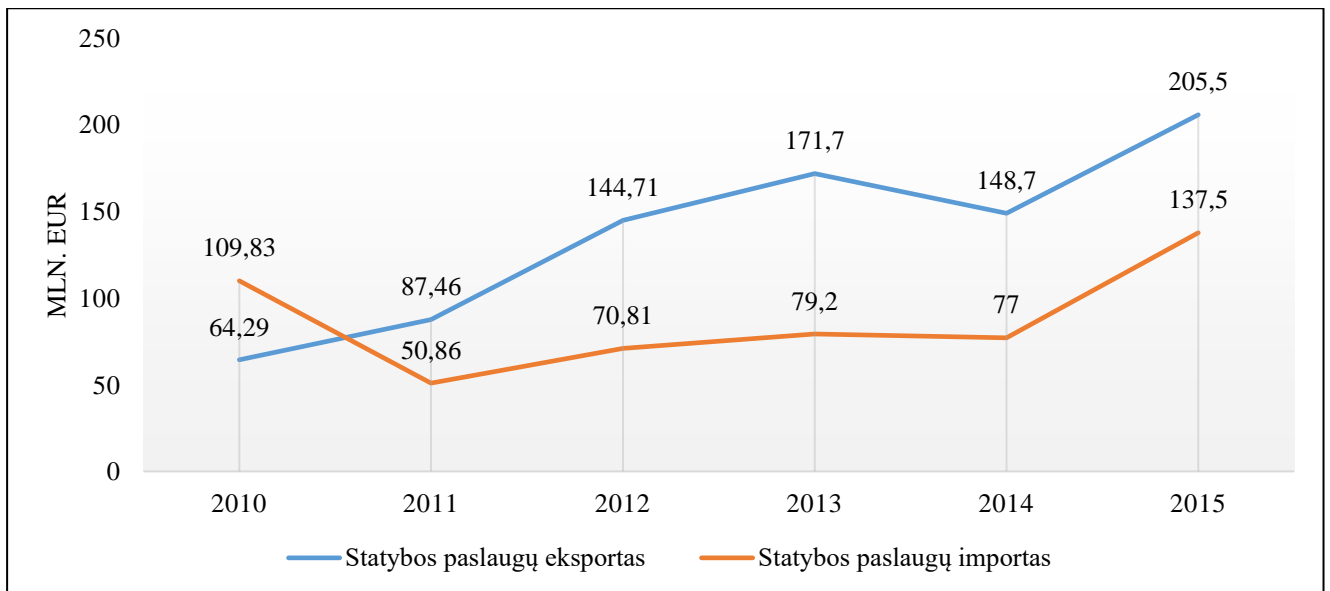

7 pav. ES šalių sukuriama pridėtinė vertė statybų sektoriuje pagal NACE 2 red., mln. Eur
(sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2016)

Remiantis Eurostato duomenimis (2016) statybų sektorius didžiausią pridėtinę vertę kuria šiose ES šalyse: Didžiojoje Britanijoje, Ispanijoje, Italijoje, Šveicarijoje, Olandijoje (20,333 – 104,607 mln. Eur). Mažiausią pridėtinę vertę statybų sektorius kuria Estijoje, Latvijoje (283,6 – 877,8 mln. Eur). Lietuvos statybų sektorius, kartu su Bulgarijos, Kroatijos, Slovakijos, Liuksemburgo ir Slovėnijos, ES kontekste nepasižymi aukšta sukuriama pridėtine verte, ji siekia apie 877,7 – 2314,7 mln. Eur.

Galima teigti, kad vertinant statybų sektoriaus sukuriamą vertę bendroje BVP struktūroje, Lietuvos statybų sektoriaus rodiklis yra vidutiniškas, tačiau vertinant sektoriaus sukuriamą pridėtinę vertę pinigine išraiška, Lietuvos statybų sektoriaus padėtis ES lygiu yra prastesnė nei vidutinė. Tai sąlygoja Lietuvos vidaus rinkos dydis, kuris lyginant su didžiųjų ES šalių yra nedidelis, taip pat Lietuva pasižymi nedideliu gyventojų skaičiumi, todėl esant mažam rinkos potencialui, sukuriamos vertės dydis pinigine išraiška negali būti aukštas. Nepaisant statybų sektoriaus sukurtos pridėtinės vertės apimties, lyginant su kitomis ES šalimis, Lietuva lieka šalimi, turinti konkurencinį pranašumą prieš kitas ES šalis, kurios ekonominiu potencialu nenusileidžia Lietuvos ekonomikos pasiekimams.

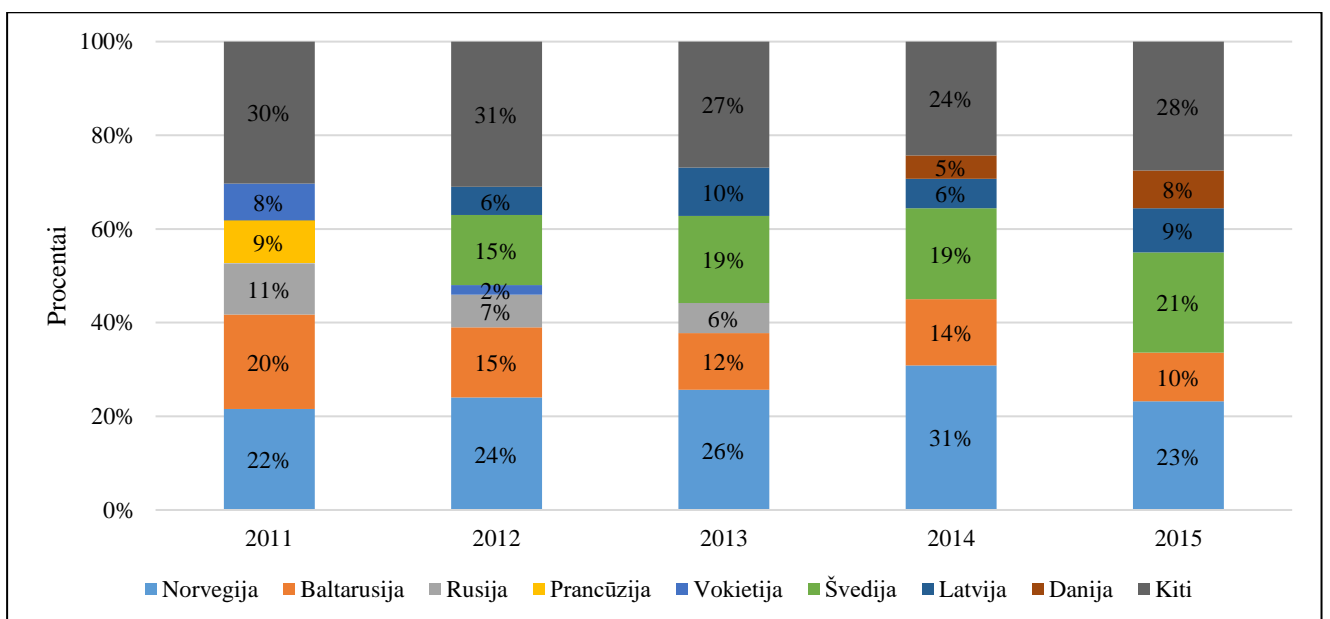
8 paveiksle pateikiama, kaip 2010 – 2015 m. kito Lietuvos statybų paslaugų eksportas ir importas. Eksporto apimtys atskleidžia, kiek Lietuvos statybų sektoriaus įmonės eksportavo statybos paslaugų, o importo apimtys parodo, kiek kitų šalių įmonės atliko Lietuvos rinkoje statybos darbų. Būtina pažymėti, kad Eurostat nepateikia 2006 – 2009 m. duomenų, todėl analizuojami 2010 – 2015 m. duomenys.

8 pav. Lietuvos statybų paslaugų eksportas ir importas 2010 – 2015 m., mln. Eur
(sudaryta pagal Eurostat duomenis, 2016)

Nuo 2011 m. statybų paslaugų eksportas viršija statybų paslaugų importą. Daugiausia eksportuota statybų paslaugų 2013 m. ir 2015 m., mažiausia 2010 m. Lyginant statybų paslaugų eksporto apimtį su 2010 m. duomenimis, prieaugis siekia 3,2 karto. Statybų paslaugų importo apimtys taip pat auga. Lyginant 2015 m. duomenis su 2010 m. duomenis, prieaugis siekia 1,25 karto. 2010 m. statybos paslaugų importas viršijo eksporto apimtį. Tai galima sieti su besitęsiančiomis ekonominės – finansinės krizės priežastimis. Atsigauvant ekonominei situacijai Lietuvoje, pagerėjo ir statybų paslaugų užsienio prekybos balansas.

9 paveiksle pateikta, į kurias šalis 2011 – 2015 m. daugiausia eksportuota statybų paslaugų.

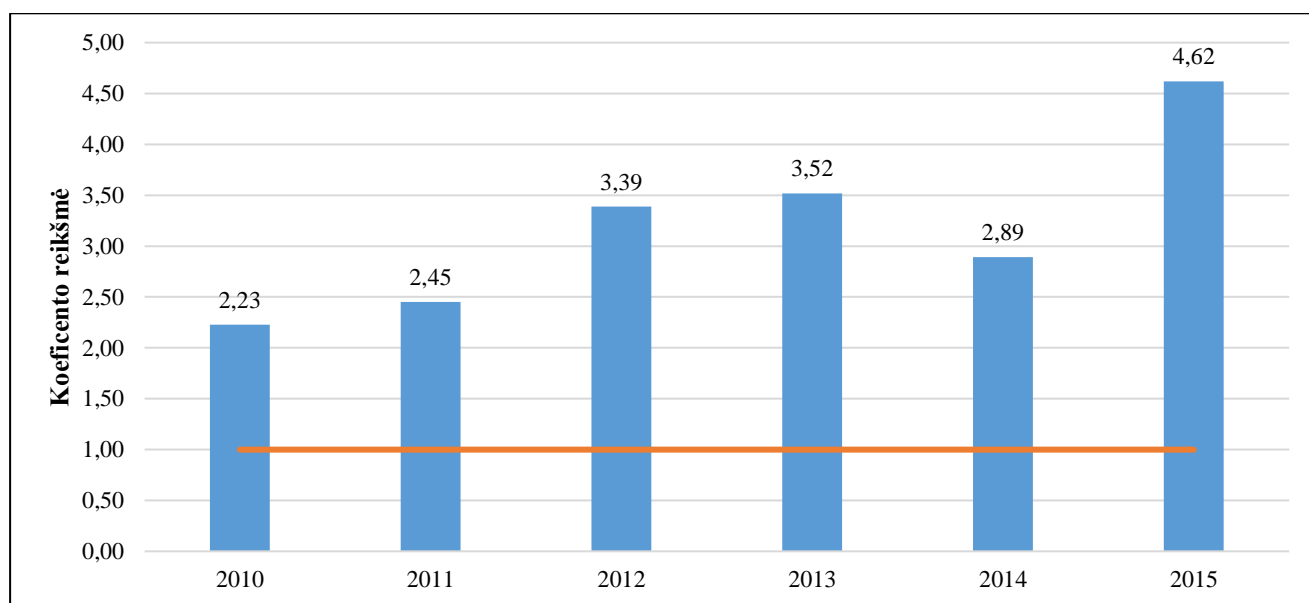

9 pav. Lietuvos statybų paslaugų eksportas ir importas 2010 – 2015 m., mln. Eur
(sudaryta pagal Versli Lietuva duomenis, 2016)

Pagrindinė statybų paslaugų eksporto rinka – Norvegija (22 – 31 proc.). Auga statybų paslaugų eksporto apimtys į kitą Skandinavų šalį – Švediją (2012 m. – 15 proc., 2015 m. – 21 proc.). Nepaisant dabartinės geopolitinės situacijos, eksporto apimtys į Baltarusiją lieka didelės (10 proc. nuo visų statybos paslaugų eksporto). Auga statybų paslaugų apimtys į Daniją (2014 m. – 5 proc., 2015 m. – 9 proc.). Skandinavijos šalys kaip prekybos partnerės patrauklios ne tik geografiniu požiūriu, tačiau šiose šalyse gyvena nemažai iš Lietuvos emigravusių gyventojų, kurie dirba statybų sektoriuje. Tikėtina, kad ateityje statybų paklausų apimtys į Skandinavų šalis didės, nes Lietuva sukaupe didelę patirtį, ne paskutinį vaidmenį atlieka patogi logistika.

Ekonomikos sektorių lyginimas pagal eksporto ir importo rodiklius turi trūkumų, nes nagrinėjami konkrečios ūkio šakos absoliutūs dydžiai. Klaidinga manyti, kad konkurencingas yra tik tas ūkio sektorius, kurio užsienio prekybos balansas yra teigiamas. Eksporto ir importo apimčių vertinimas nėra tikslus būdas, nustatant ūkio šakos konkurencinį pranašumą. Konkurencingumui vertinti dar naudojami santykiniai atskleisto konkurencinio pranašumo rodikliai - RTB ir RCA.

10 paveiksle pateikta Lietuvos statybų sektoriaus RCA rodiklio dinamika 2010 – 2015 m.

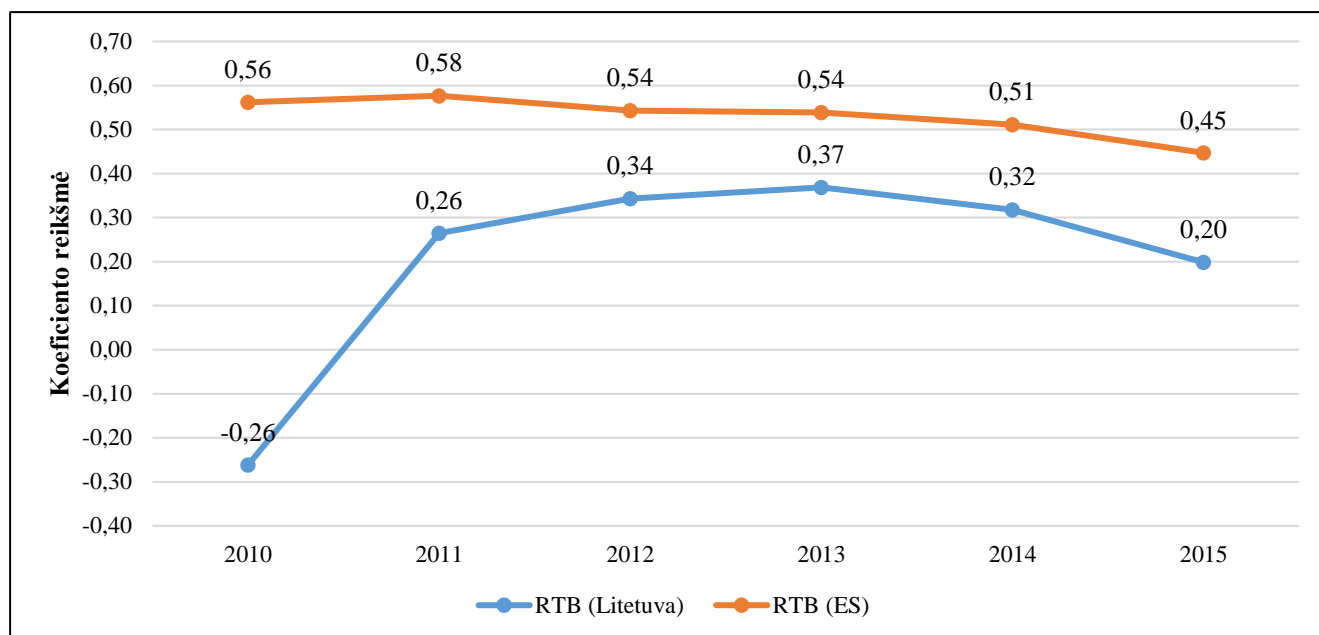
10 pav. Lietuvos statybų sektoriaus RCA indeksai 2010 –2015 m.

(sudaryta autorės pagal Versli Lietuva duomenis, 2016)

Analizuojamu laikotarpiu RCA indekso reikšmė viršijo vieneta. Tai rodo, kad statybų sektoriaus paslaugų eksportas turi santykinį pranašumą ES statybų sektoriaus paslaugų eksporto atžvilgiu. Vertinant RCA indekso reikšmę pagal Balassa indekso lygius, tai 2015 m. RCA indekso reikšmė rodo, kad statybų paslaugų sektorius turi stiprų santykinį pranašumą ES statybų sektoriaus paslaugų eksporto atžvilgiu. 2010 – 2014 m. laikotarpiu pagal Balassa indeksavimą, Lietuvos statybų paslaugų sektoriaus pranašumas ES statybų sektoriaus paslaugų eksporto atžvilgiu buvo vidutinis.

Galima teigti, kad RCA indeksas rodo, kad Lietuvos statybų paslaugų eksportas yra konkurencingas ES atžvilgiu, Lietuvos įmonės specializuojasi statybų paslaugų eksporto sektoriuje.

Kitas svarbus užsienio prekybos rodiklis – RTB. 11 paveiksle pateikta Lietuvos ir ES statybų sektorių RTB rodiklio dinamika 2010 – 2015 m.

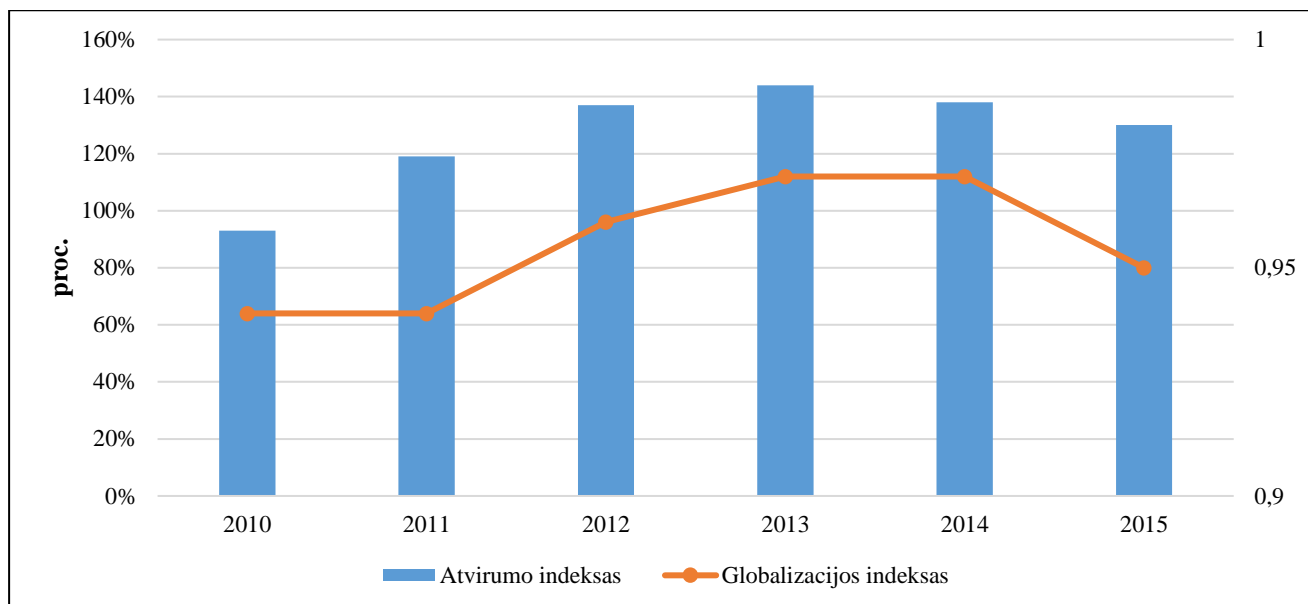

11 pav. Lietuvos ir ES statybų sektoriaus RTB indeksai 2010 –2015 m.

(sudaryta autorės pagal Versli Lietuva duomenis, 2016)

Lietuvos RTB indeksas 2010 m. buvo neigiamas, tai reiškia, kad blogėjantį eksporto ir importo santykį ir šalies santykinio pranašumo praradimą ES atžvilgiu. 2011 – 2015 m. RTB indeksas buvo teigiamas, tai rodo, kad Lietuvos statybų sektorius yra konkurencingas. RTB indekso reikšmė 2013 – 2015 m. rodo blogėjantį eksporto ir importo santykį ir tuo pačiu palankesnę ES situaciją Lietuvos atžvilgiu. ES RTB indeksas yra aukštesnis už Lietuvos. Vadinasi, ES statybų sektoriaus konkurencingesnis už Lietuvos statybos sektorių. Tai patvirtina 6 ir 7 paveiksluose pateikta statistinė informacija apie statybų sektoriaus sukuriamą pridėtinę vertę ES. Nors Lietuva yra konkurencinga ES lygiu, ji gali konkuruoti, su labiau ekonomiškai išsivysčiusiomis šalimis, tačiau Lietuvoje įmonės nesispecializuoja statybų srityje. Tai pagrindžia Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimo šalies rinkoje 14 paveikslas, kur aiškiai matyti, kad Lietuvoje statybų sektorius yra penktoji pagal sukuriamą pridėtinę vertę ūkio šaka.

12 paveiksle pateikiamas atvirumo indekso pokytis globalizacijos indekso kontekste 2010 – 2015 m. Šis rodiklis pateikiamas, siekiant parodyti bendrą Lietuvos užsienio prekybos situaciją, kiek Lietuvos prekybos rinka yra atvira pasaulio rinkai.

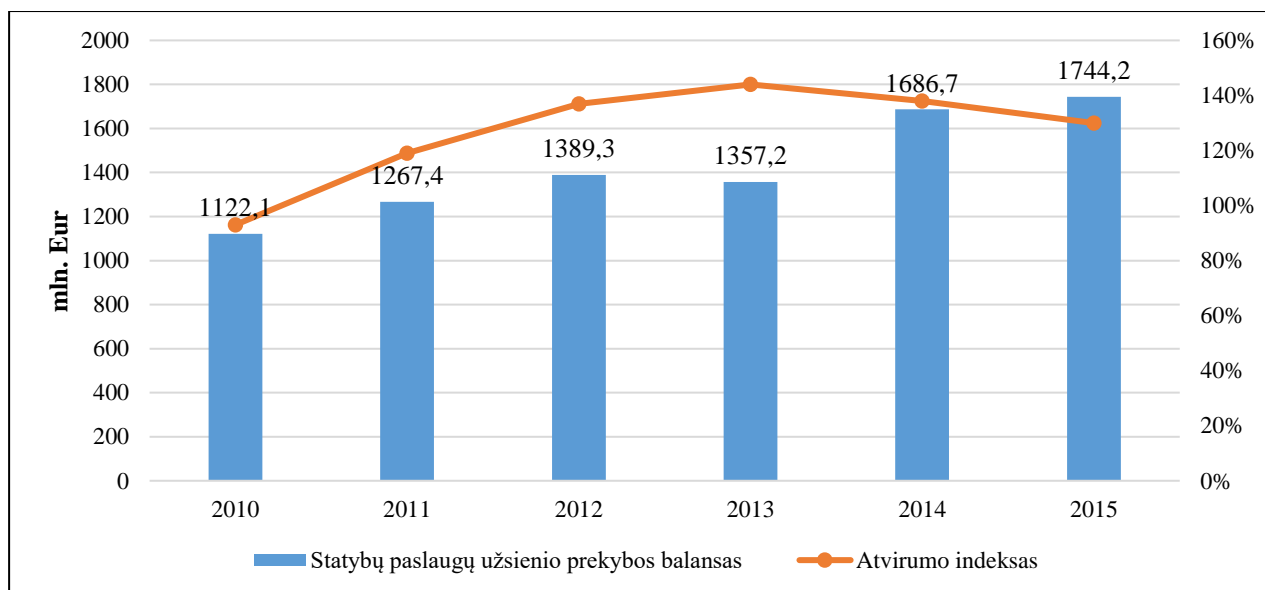

12 pav. Lietuvos atvirumo ir globalizacijos indeksai 2010–2015 m.

(sudaryta autorės pagal Versli Lietuva duomenis, 2016)

Globalizacijos indeksas kinta panašia kreive kaip ir atvirumo indeksas. Skaičiuojant atvirumo indeksą įvertinamas šakos užsienio prekybos balansas ir BVP santykis, o apskaičiuojant globalizacijos indeksą analizuojamas šakos eksporto ir importo sumų ir skirtumų santykis. Tai, jog kreivės kinta panašia trajektorija rodo, kad užsienio prekybos rodikliai yra veikiami makroekonominių veiksnių, kurie panašiai veikia abu išvestinius rodiklius.

13 paveiksle pateikiamas atvirumo indekso pokytis statybų paslaugų užsienio prekybos balanso pokyčių kontekste 2010–2015 m.

13 pav. Lietuvos statybų paslaugų užsienio prekybos balansas, mln. Eur ir atvirumo indeksai 2010–2015 m.

(sudaryta autorės pagal Versli Lietuva duomenis, 2016)

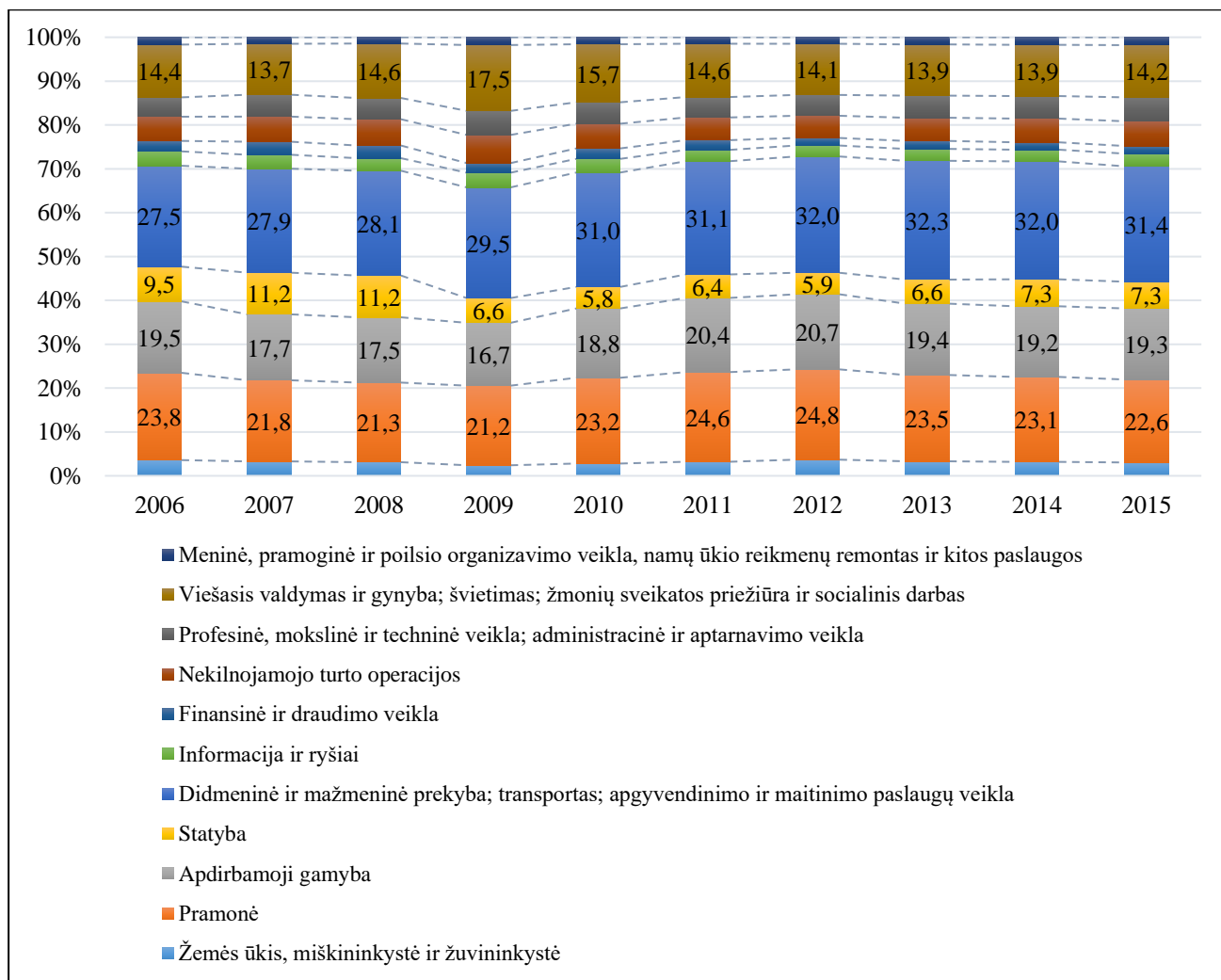
Lietuvos statybų paslaugų užsienio prekybos balansas 2013 – 2015 m. yra teigiamas ir gerėjantis. Lyginant 2015 m. su 2010 m. balansas išaugęs ~800 mln. Eur. Atvirumo indeksas didėjo 2010 – 2013 m., ir tai galima sieti su tuo metu gerėjusiais Lietuvos makroekonominiais rodikliais (augo BVP apimtys, darbo užmokestis, įmonių verslo struktūriniai rodikliai ir pan.), tačiau 2013 – 2015 m. atvirumo indeksas pradėjo mažėti. Kadangi statybų paslaugų užsienio prekybos balansas 2013 – 2015 m. kito priešinga trajektorija nei atvirumo indeksas, galima daryti prielaidą, kad atvirumo indekso blogėjimą lėmė kitų ekonomikos sektorių užsienio prekybos rodikliai (pvz. 2013 – 2015 m. blogėjo transporto sektoriaus, apdirbamosios pramonės eksporto apimtys).

Apibendrinant atliktą Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumo tarptautinėje rinkoje analizę galima teigti, kad Lietuvos statybų sektorius yra konkurencingas ES šalių atžvilgiu. Lietuva yra konkurencinga ES lygiu, ji gali konkuruoti, su labiau ekonomiškai išsivysčiusiomis šalimis, nepaisant to, kad didžiausią BVP Lietuvoje kuria kiti ekonomikos sektoriai. Lietuvos statybų sektorius, kartu su Čekijos, Austrijos, Slovakijos, Slovėnijos statybų sektoriais, kuria panašią dalį BVP struktūroje. Vertinant statybų sektoriaus sukuriamą vertę bendroje BVP struktūroje, Lietuvos statybų sektoriaus rodiklis yra vidutiniškas, tačiau vertinant sektoriaus sukuriamą pridėtinę vertę pinigine išraiška, Lietuvos statybų sektoriaus padėtis ES lygiu yra prastesnė nei vidutinė. Tai sąlygoja Lietuvos vidaus rinkos dydis, kuris lyginant su didžiųjų ES šalių yra nedidelis, taip pat Lietuva pasižymi nedideliu gyventojų skaičiumi, todėl esant mažam rinkos potencialui, sukuriamos vertės dydis pinigine išraiška negali būti aukštas. Lietuvos konkurencingumą tarptautinėje rinkoje pagrindžia teigiamas statybų sektoriaus paslaugų užsienio prekybos balansas, didėjančios paslaugų eksporto apimtys į Skandinavijos šalis. Taip pat Lietuvos statybų sektoriaus konkurencinį pranašumą pagrindžia gautos RCA ir RTB rodiklių reikšmės, kurios rodo, kad Lietuvos statybų paslaugų sektorius turi stiprų santykinį pranašumą ES statybų sektoriaus paslaugų eksporto atžvilgiu.

4.2. Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumas šalies rinkoje analizė

Lietuvos statybų sektoriaus konkurencingumas šalies rinkoje analizuojamas remiant 4 paveiksle pateiktu teoriniu statybos sektoriaus konkurencingumo didinimo modeliu.

Pagrindinis makroekonominis rodiklis, kuris atskleidžia sektoriaus ekonominį potencialą – sukuriama pridėtinė vertė. 14 paveiksle pateikiama, kokią bendrąją pridėtinę vertę statybų sektorius kuria bendroje Lietuvos BVP struktūroje.

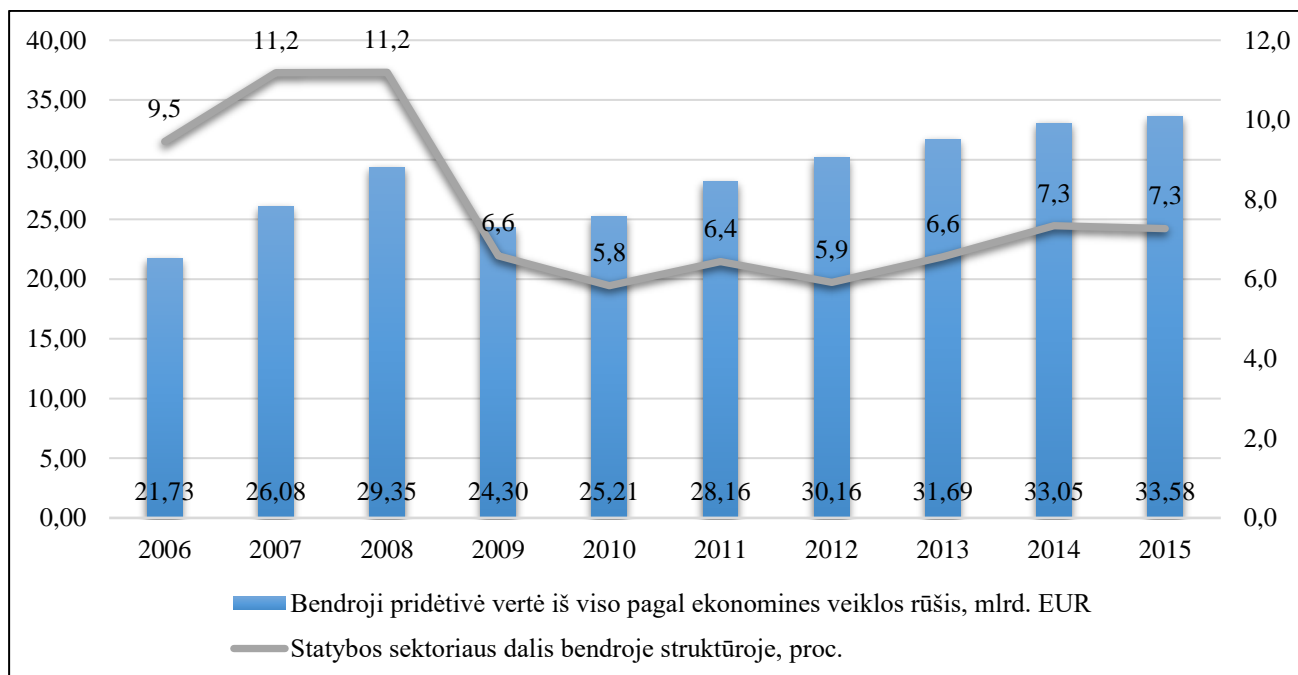

14 pav. Sukuriama bendroji pridėtinė vertė pagal EVRK 2 red. Lietuvoje 2006 – 2015 m., proc.
(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2016), statybų sektorius Lietuvoje pagal sukuriamą bendrąją pridėtinę vertę užima penktą vietą, pagal ekonominę svarbą. Didžiausią bendrą pridėtinę vertę Lietuvoje kuria didmeninė ir mažmeninė prekyba, transporto sektorius ir apgyvendinimo maitinimo paslaugų sektorius (~32 proc.). Antrą vietą pagal bendrą sukuriamą vertę užima pramonė (~23 proc.). Trečioji pagal ekonominę svarbą ūkio šaka – apdirbamoji gamyba (maisto, gėrimų, medienos, naftos, chemikalų ir chemijos, vaistų pramonės ir kt. produkcija - ~19,3 proc.). Ketvirtoji pagal didžiausią sukuriamą bendrą pridėtinę vertę yra viešojo valdymo, gynybos, švietimo, žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo sektorius (~14,2 proc.).

Statybų sektorius pagal sukuriamą bendrą pridėtinę vertę lieka penktoje vietoje, sukurdamas ~4 kartus mažiau nei didmeninės ir mažmeninės prekybos sektorius. Vadinasi, šalies vidaus rinkoje yra didelė konkurencija dėl rinkos dalies, kurias dalinasi didieji ūkio sektoriai, o statybų sektorius pagal galimybes didina savo turimą potencialą.

Tikslinga detaliau analizuoti, kaip kito statybų sektoriaus bendroji sukuriama pridėtinė vertė. 15 paveiksle pateikti duomenys apie statybų sektoriaus pridėtinę vertę BVP struktūroje.

15 pav. Statybų sektoriuje sukuriama bendroji pridėtinė vertė pagal EVRK 2 red. Lietuvoje 2006 – 2015 m., proc.

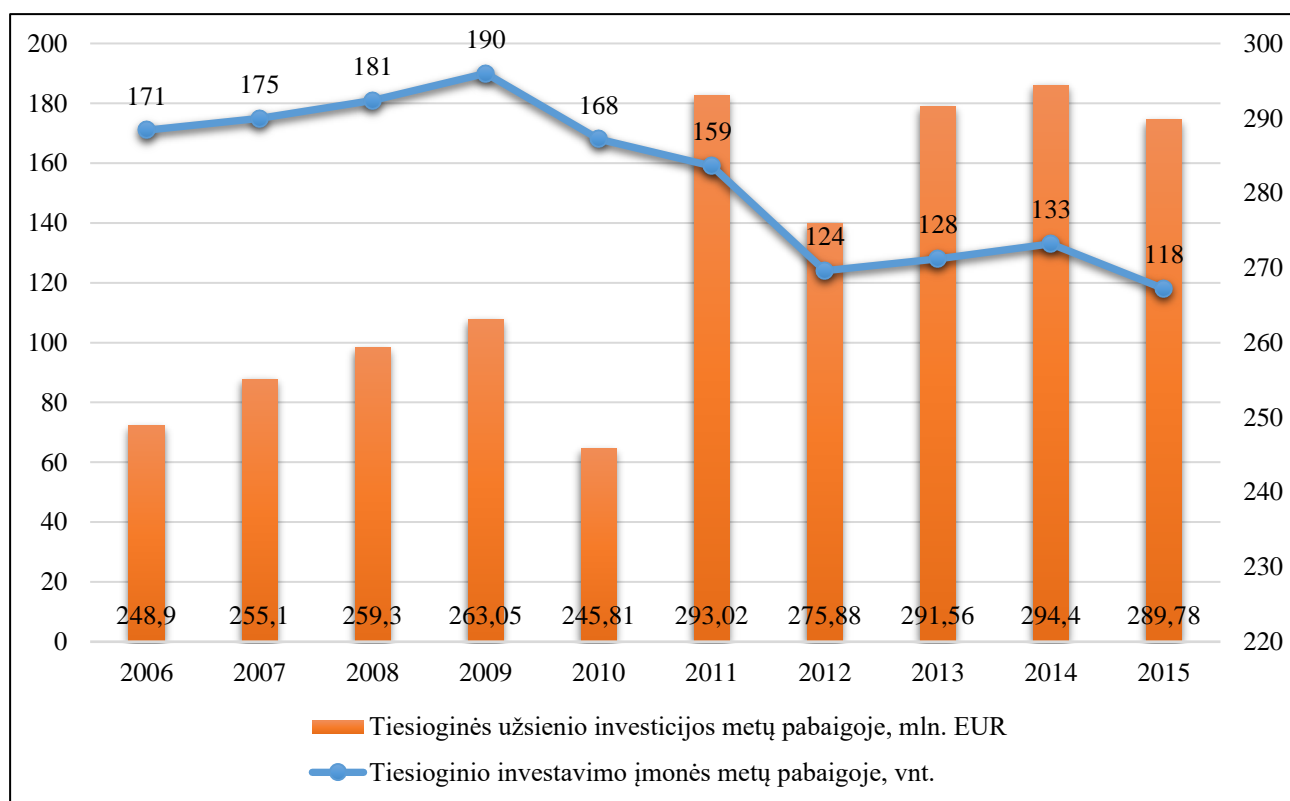
(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Statybų sektorius – penktas pagal kuriamą bendrąją pridėtinę vertę Lietuvos ūkio sektorius. Statybų sektoriaus pridėtinė vertė 2006 – 2008 m. laikotarpiu kasmet didėjo (nuo 9,5 iki 11,2 proc.), tačiau nuo 2008 m. tempas pradėjo mažėti ir 2010 m. pasiekė mažiausią dalį BVP struktūroje (5,8 proc.) per visą analizuojamą laikotarpį. 2010 - 2011 m. Lietuvoje vis dar buvo jaučiami ekonominės – finansinės krizės padariniai, todėl statybų sektoriui tai sutrukdė vystytis sparčiai. 2012 – 2015 m. statybų sektoriaus dalis bendroje BVP struktūroje augo, tačiau prieš krizinio lygio nepasiekė.

Statybų sektoriaus vystymosi dinamiką galima nagrinėti pasitelkiant keletą ekonominių rodiklių – tiesioginės užsienio investicijas, darbo rinkos ir našumo rodiklius. Tai esminiai rodikliai, kurie atskleidžia, ar statybų sektorius yra įdomus užsienio įmonėms, ir kiek gyventojų dirba šiame sektoriuje.

Remiantis LR Statistikos departamento duomenimis (2016), tiesioginių užsienio investicijų statybų sektorius pritraukia daugiau negu iki finansinės – ekonominės krizės (2006 m. – 248,9 mln. Eur, 2015 m. – 289,78 mln. Eur, o tai yra 17 proc. daugiau). Tai reiškia, kad sektorius tampa patrauklesnis užsienio investuotojams, jame išvelgiama ekonominio ir konkurencinio potencialo. Nepaisant mažėjančio įmonių skaičiaus (2006 m. – 171 įmonė, o 2015 – 118 įmonė, tai yra 31 proc. mažiau), investicijų apimtis išlieka aukštos. Tai reiškia, kad įmonės yra labiau koncentruoto kapitalo,

finansiniai šaltiniai yra sutelkti mažesniame įmonių skaičiuje, o tai diferencijuoja investavimo riziką, suteikia statybų sektoriui finansinio stabilumo. Lyginant su materialinėmis investicijomis į statybų sektorių, tiesioginės užsienio investicijos 2016 m. viršijo materialiąsias 21 proc.

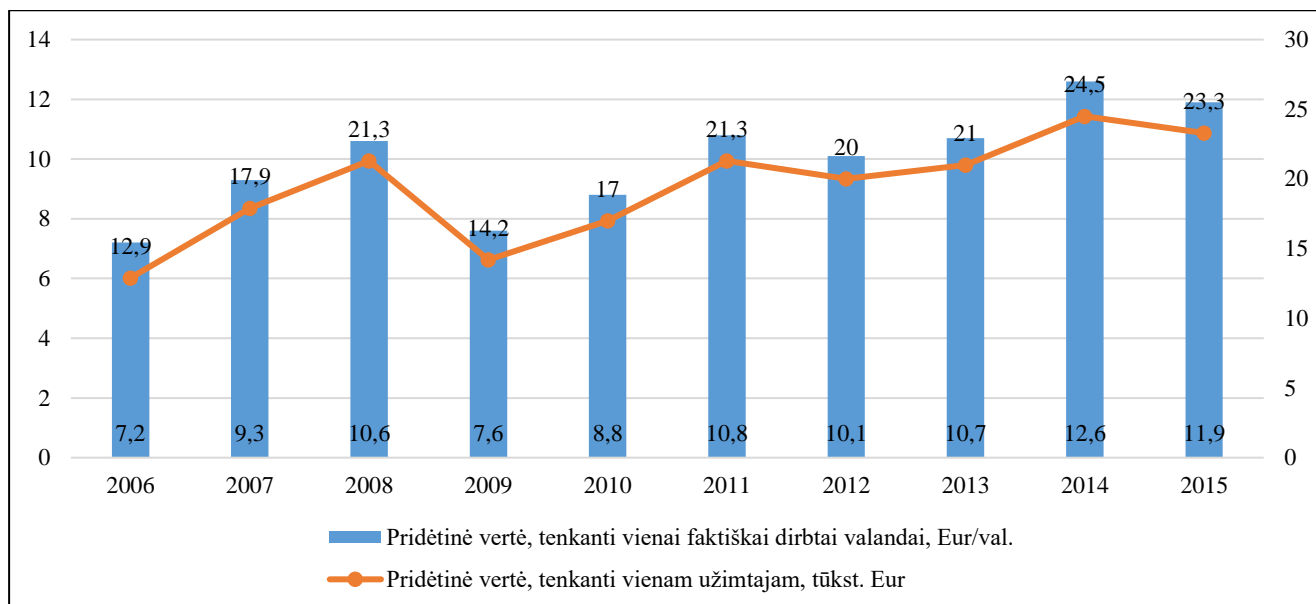

16 pav. Tiesioginės užsienio investicijos statybų sektoriuje 2006 – 2015 m.

(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Vadinasi, užsienio kapitalo įmonės daugiau investuoja į Lietuvos statybų sektorių, nei šalies verslininkai ar valstybinis sektorius. Tai parodo, kad užsienio kapitalo įmonės mato statybų sektoriaus konkurencinį pranašumą ir perkelia kapitalą iš užsienio į Lietuvą, siekiant pasinaudoti neišnaudotu statybų sektoriaus potencialu. Neretai, užsienio kapitalo įmonės, perkelia dalį savo verslo, dėl pigios darbo jėgos.

Darbo našumas – rodiklis, kuris parodo produkcijos gamybos darbo jėgos išlaidas, ypač svarbus, nes nuo jo priklauso kiti rodikliai (uždirbtas pelnas, pardavimo savikaina ir kt.) (Bagdžiūnienė, 2008). Analizuojant darbo našumo rodiklius statybų sektoriuje nustatyta, jog pridėtinė vertė, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai ir darbo našumo rodiklių trajektorijos kinta panašia kreive, t.y. dirbant sukuriama vis daugiau produkcijos (lyginant 2006 m. su 2015 m., pridėtinė vertė išaugo – 65 proc.), analogiškai kyla ir pridėtinės vertės, tenkančios vienai faktiškai dirbtai valandai įkainis – augimas sudaro 80 proc.

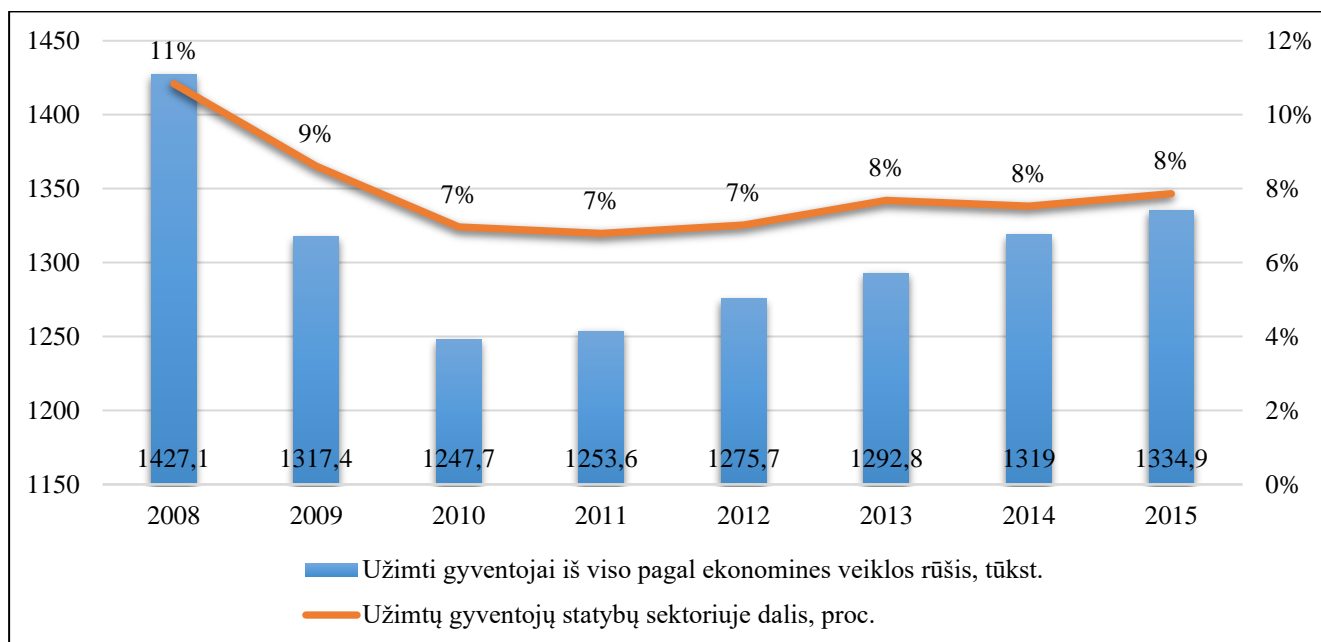

17 pav. Darbo našumo rodikliai statybų sektoriuje 2006 – 2015 m.

(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016) (pagal reikalavimus)

Analizuojamu 2016 – 2015 metų laikotarpiu išaugo ne tik vieno užimtojo sukuriama pridėtinė vertė statybų sektoriuje, tačiau augo ir jo darbo našumas. Darbo našumas augo sparčiau negu sukuriama pridėtinė vertė. Vadinasi, Lietuvos statybų sektoriuje, darbininko darbo našumas auga, kaip ir auga bendra sukuriama pridėtinė vertė.

18paveiksle pateikiamas dirbančiųjų statybų sektoriuje 2008 – 2015 m. skaičius.

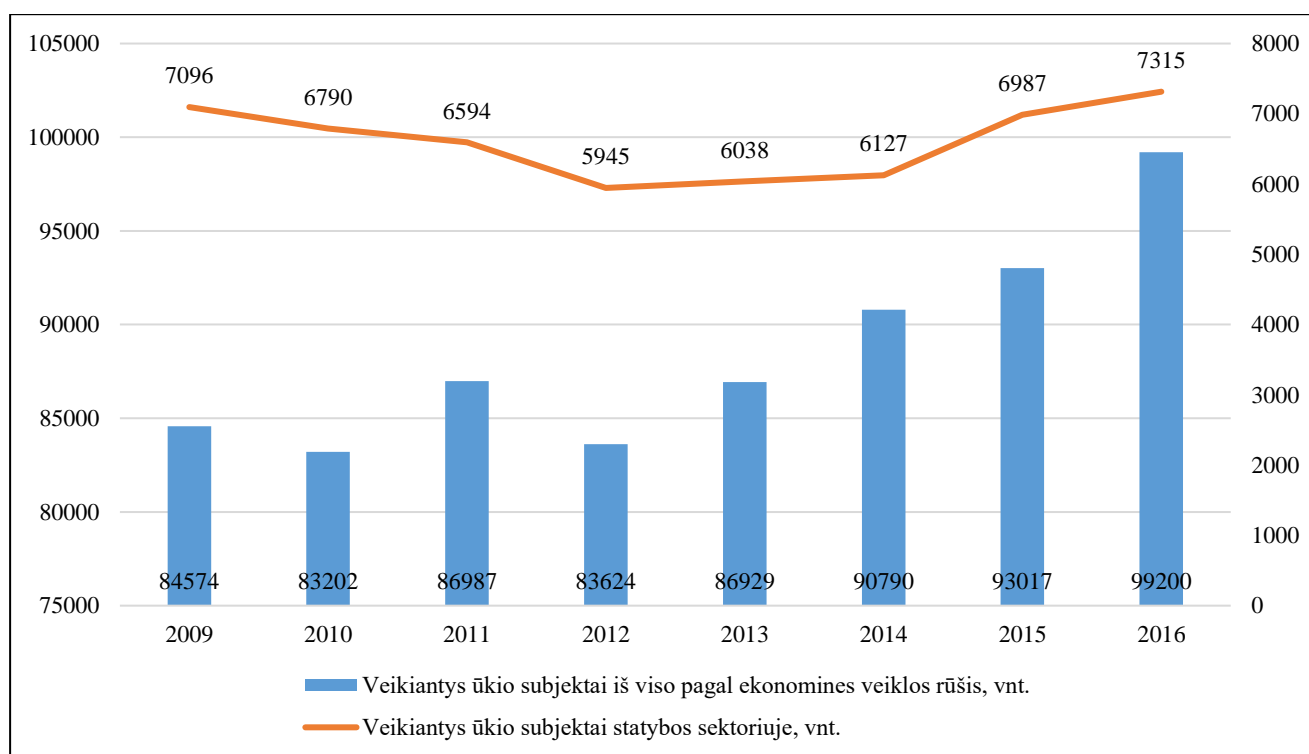
18 pav. Dirbančiųjų dalis statybų sektoriuje 2008-2015 m.

(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Nuo 2008 metų dirbančiųjų skaičius kito U formos kreive. Darbuotojų skaičius mažėjo 2008 – 2011 m. ir šis mažėjimas sudaro 12 proc. 2012 – 2015 m. darbuotojų skaičius statybų sektoriuje

padidėjo 4,64 proc. Darbuotojų skaičiaus mažėjimas nuo 2008 m. iki 2011 m. sąlygotas ne tik ekonominio nuosmukio ir krizės padariniai, bet ir technologijų diegimas, žmonių emigracija. Kalbant apie sektoriaus dirbančiųjų skaičių, būtina įvertinti ekonominės krizės poveikį, lėmusį ženklų darbo vietų mažėjimą. Nors vertinant sukuriama bendrosios vertę, matoma, jog ekonominės krizės metu susitraukęs statybų sektorius pasiekė į ankstesnį lygį, darbuotojų skaičius ir lieka mažas, lyginant su 2008 m. Lietuvos statybų sektoriaus užimtumo tendencijos didele dalimi priklauso ir nuo ūkio subjektų steigimosi tendencijų. Taigi, tiek užimtumo, tiek sukuriamos pridėtinės vertės dinamika labai priklauso nuo statybų sektoriaus įmonių finansinės–ekonominės padėties.

19 paveiksle pateiktas įmonių skaičius Lietuvoje ir statybų sektoriuje 2009-2016 m.

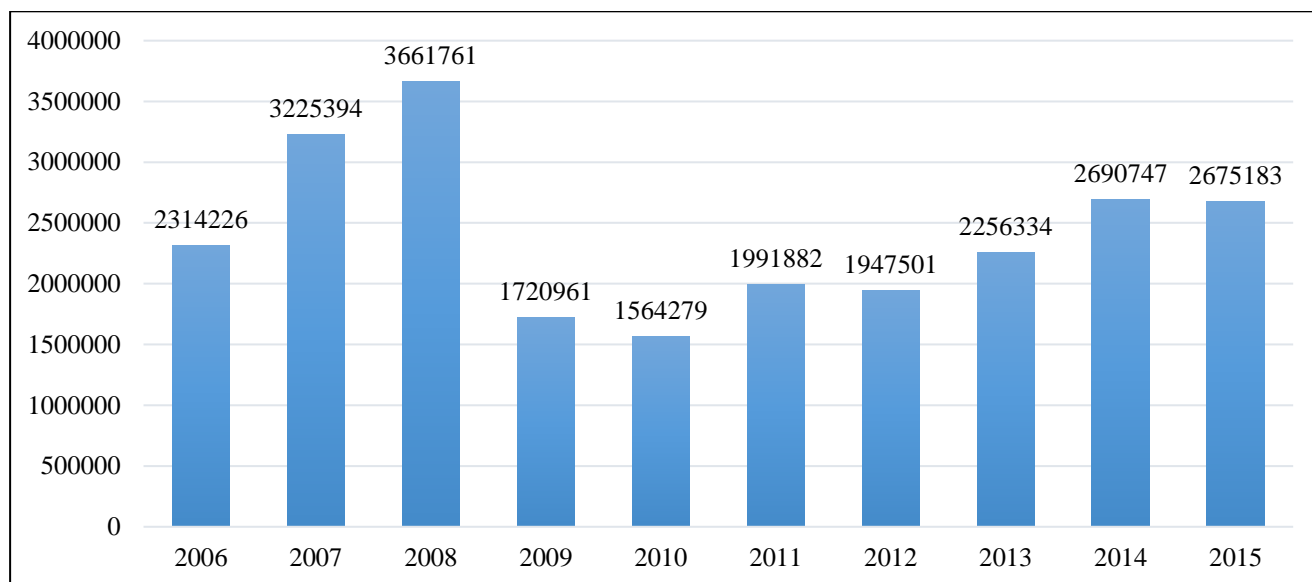
19 pav. Įmonių skaičius Lietuvoje ir statybų sektoriuje 2009-2016 m.

(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Vertinant veikiančių subjektų skaičių kitų įmonių skaičiaus pokyčių kontekste, kad veikiančių subjektų dinaminiai pokyčiai analogiški. Statybų sektoriuje įmonių mažėjo 2009 – 2012 m. laikotarpiu ir šis mažėjimas sudarė 16 proc. 2012 – 2016 m. veikiančių įmonių skaičius išaugo, pralenkė 2009 m. buvusį. Prieaugis 2013 – 2016 m. sudarė 21 proc., o lyginant 2016 m. su 2009 m. – 3 proc. Vertinant bendroje įmonių skaičiaus struktūroje, statybų sektoriaus įmonės Lietuvos įmonių kontekste 2016 m. sudarė 7,37 proc., 2009 m. ši dalis siekė – 8,39 proc. Įmonių bankroto banga, sukelta ekonominės – finansinės krizės, sumažino statybų sektoriaus rinkos konkurencingumą, tačiau atsigaunant ekonomikai, buvo įkurtos, naujos įmonės, kurios ir toliau kuria bendrąją pridėtinę vertę. Remiantis „Verslo žinios“ atlikta statybų sektoriaus apžvalga, 2015 m. sektoriaus lyderiai yra AB „Kauno tiltai“ (pardavimo pajamos – 135 mln. Eur, pardavimo pelningumo rodiklis – 6,8 proc.), AB „Panevėžio

keliai“ (pardavimo pajamos – 77,45 mln. Eur, pardavimo pelningumo rodiklis – 7,2 proc.), UAB „Panevėžio statybos trestas (pardavimo pajamos – 77,43 mln. Eur, pardavimo pelningumo rodiklis – 2,1 proc.), UAB „Alvora“ (pardavimo pajamos – 70,5 mln. Eur, pardavimo pelningumo rodiklis – 7,2 proc.), UAB „Mitnija (pardavimo pajamos – 63,13 mln. Eur, pardavimo pelningumo rodiklis – 5,7 proc.). Įmonės atrinktos pagal 5 esminius kriterijus: pardavimo pajamos 2015 m., pardavimo pajamų pokytį 2015 m., palyginti su 2014 m., ikimokestinį pelną 2015 m., ikimokestinio pelno pokytį 2015 m., palyginti su 2014 m., pelningumą 2015 m. Bendrovių rezultatai labai skirtingi: sektoriaus sunkiasvorės, ypač kelių tiesimo įmonės, dėl stambių valstybinių projektų stokos neturėjo galimybės išnaudoti savo potencialo ir jų pajamos sumenko, o kitų įmonių apyvarta ir ikimokestinis pelnas didėjo šimtus kartų, palyginti su 2014 m.

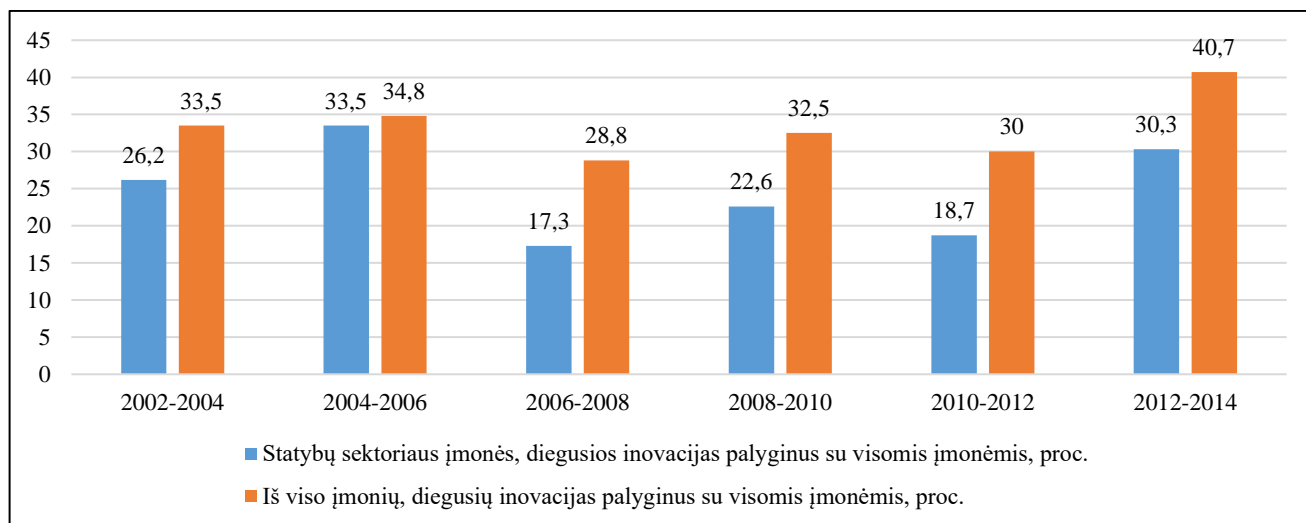
20 paveiksle pateiktos statybos darbų Lietuvoje apimtys 2006 – 2015 m. Nagrinėjamam laikotarpiui 2006 – 2015 m., statybos sektoriui buvo būdingas spartus restruktūrizacijos procesas, kuomet mažėjo veikiančių ūkio subjektų, atliekamų darbų apimtys. Lyginant 2015 m. statybos darbų rezultatus su 2010 m. prieaugis sudaro 71 proc.

20 pav. Šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai 2009-2016 m., tūkst. Eur
(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Vadinasi, nepaisant to, kad Lietuvos statybų sektorius patyrė didžiulius nuostolius, susijusius su nekilnojamojo turto burbulų reiškiniu, sektorius atsigauna. Statybos sektoriui 2015 metai buvo gana įtempti. Šio sektoriaus bendrovės 2015 m. taip ir nesulaukė naujojo Europos Sąjungos paramos periodo lėšų, iš kurių finansuojama didžioji dalis viešojo sektoriaus projektų, o nuo pastarųjų statybos sektorius smarkiai priklausomas – viešojo sektoriaus užsakymai jam per metus sunėša apie pusę pajamų.

Ne tik įmonių skaičius ir atliktų darbų apimtys atskleidžia, kad Lietuvos statybų sektorius yra konkurencingas, tačiau ir įmonių gebėjimas diegti inovacijas ir jas taikyti verslo procesuose. 21 paveiksle pateikta, kiek statybų sektoriaus įmonių 2002 – 2014 m. diegė inovacijas.

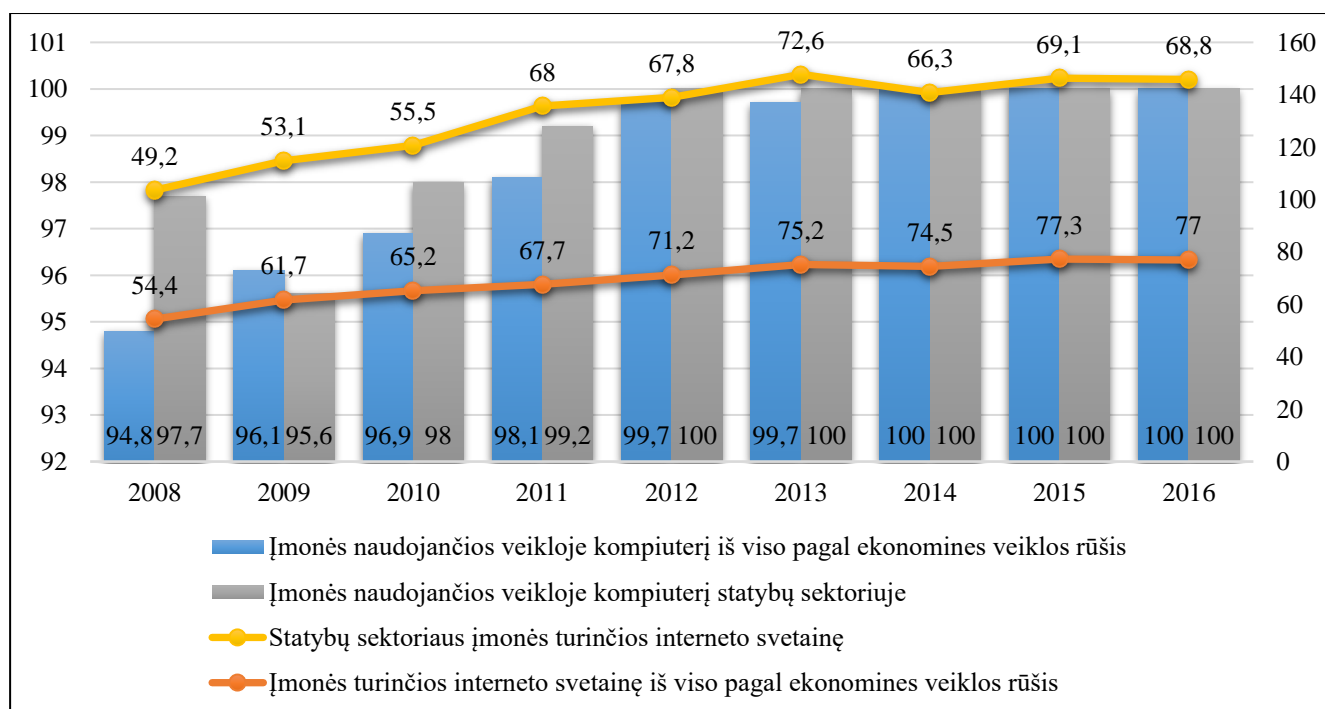

21 pav. Lietuvos ir statybų sektoriaus įmonės, diegusios inovacijas palyginus su visomis įmonėmis, proc.

(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Daugiausia statybos sektoriuje inovacijų įdiegta 2004 – 2006 m. ir 2012 – 2014 m. laikotarpiu. Šie laikotarpiai pasižymi ekonominiu aktyvumu, ekonominio pakilimo tendencijomis, kuomet auga ne tik BVP, tačiau ir gerėja darbo rinkos rodikliai, auga tiesioginių užsienio investicijų apimtys.

22 paveiksle pateikta, kaip kito Lietuvos ir statybų sektoriaus įmonių, naudojančių IT, dalis.

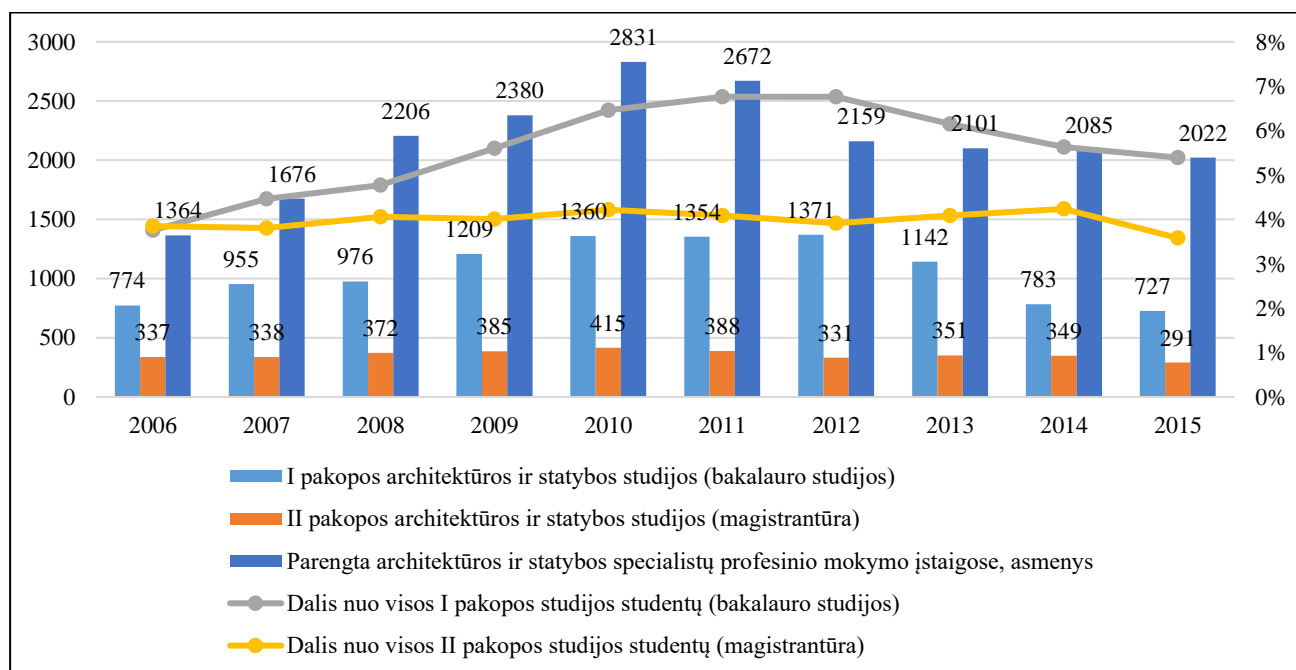

22 pav. Lietuvos ir statybų sektoriaus įmonės, naudojančios IT, proc.

(sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Dauguma statybų sektoriaus įmonių veikloje naudoja kompiuterį. Vis dėl to, ne visos statybų sektoriaus įmonės turi interneto svetainę. 2016 m. interneto svetainę turėjo 68,8 proc. visų statybos įmonių, 2008 m. šis rodiklis sudarė tik 49,2 proc. Lietuvoje 77 proc. įmonių pagal visas ekonomines veiklos sritis turi interneto svetainę. Tai galima pagrįsti tuo, kad statybų sektoriaus įmonės, interneto svetainę daugiau laiko kaip rinkodaros priemonę, siekiančia informuoti visuomenę apie savo veiklą, tačiau nevykdančia prekybos internetu, ar nesukuriančia galimybių užsakyti paslaugas internetu.

Svarbus rodiklis, kuris atskleidžia, kaip ruošiami žmogiškieji ištekliai darbui statybų sektoriuje, išsilavinę specialistai baigę statybos ir architektūros profesinio rengimo, I ir II pakopos studijas. Profesinio mokymo įstaigose statybos ir architektūros studijas baigusiu asmenų skaičius augo iki 2010 m. ir priaugis sudarė 107 proc. 2011 – 2015 m. šių studentų skaičius sumažėjo 28 proc. Studentų, baigusiu I pakopos studijas statybos ir architektūros srityje kita analogiška kreivė, kaip ir studentų baigusiu profesinį mokymą. 2006 – 2010 m. studentų priaugis sudarė 74 proc. Lyginant 2015 m. su 2011 m. studentų, baigusiu statybos ir architektūros studijas sumažėjo 46 proc. II pakopos studentų pokyčiai ne tokie ryškūs. Lyginant 2006 m. duomenis su 2015 m. besirenkančių studijuoti statybą ir architektūrą sumažėjo 13 proc.

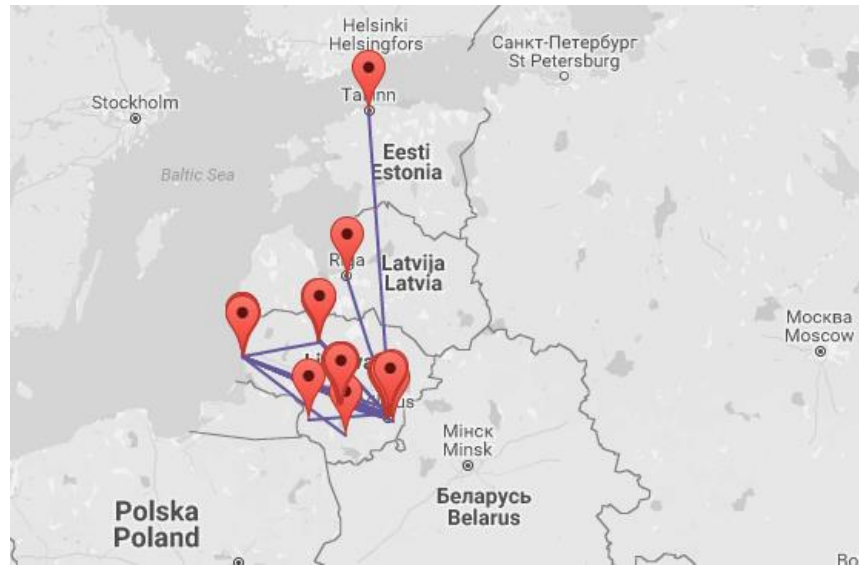

23 pav. Studentai baigę statybos ir architektūros studijas Lietuvos švietimo įstaigose 2006 – 2015 m. (sudaryta pagal LR Statistikos departamento duomenis, 2016)

Studentų susidomėjimas statybų ir architektūros studijų kryptimi mažėja. Tai perspėjantis rodiklis statybų sektoriaus įmonių savininkams, nes mažėja žmogiškųjų išteklių besispecializuojančių statybos sektoriaus srityje. Statybos yra inžinerinės pakraipos mokslas, tai sudėtingas ir reikalaujantis specifinių žinių ir gebėjimų mokslas, tai jog šios srities paklausa mažėja, rodo, kad šis sektorius nėra patraukli darbo vietos atžvilgiu.

Dar vienas rodiklis, kuris atkleidžia vidaus rinkos konkurencingumą, klasterių kūrimasis. Šiuo metu Lietuvoje įkurti 2 klasteriai, susiję su statybų sektoriumi.

SNITeK klasterį sudarančių įmonių išsidėstymas pateiktas 24 paveiksle.

24 pav. Statybos ir nekilnojamojo turto sektoriaus SNITeK klasteris

(sudaryta pagal Lietuvos klasterių žemėlapi, 2016)

Klasteris susikūrė siekdamas išspręsti statybos ir nekilnojamojo turto sektoriaus įmonių problemas, sprendžiant užsakovų reikalavimus, nuolat informuojant juos apie įvairius pasiūlymus, akcijas *just in time*. Suteikiama duomenų bazė apie užsakymus, pirkimus, užsakovų veiklą socialiniuose tinkluose, sukuriamos mobilios aplikacijos išmaniesiems telefonais ir planšetėms. Tokių įrankių pagalba galima didinti pardavimus, įgyti konkurencinį pranašumą. Visame pasaulyje statybos įmonės reaguoja į pokyčius vykstančius technologijų srityje, jų pritaikymu darbinėje veikloje, todėl siekiant neatsilikti nuo pokyčių, įmonės siekia veiklos efektyvumo, darbo našumo maksimizavimo. SNITeK klasteris jungia įmonės, kurios kuria produktus sumaniai statybos ir nekilnojamojo turto rinkai.

Kitas klasteris - MONAK². Šio klasterio įkūrimo tikslas buvo ekologiški, darnūs, konkurencingos kainos, pasyvūs ir modernūs namai, skirti ne tik energijos tausojimui, tačiau ir pagyvenusių ar žmonių su negalia gyvenimo kokybei pagerinti. Klasterio formavimasis tiesiogiai susijęs su klasterių ypatumais: geografinė koncentracija, veiklos pobūdžio koncentracija ir žinių kūrimo ir paskirstymo centrų buvimas regione, dalyviais. Veiksniai paskatinę susiformuoti šį klasterį: statybos įmonių veiklos plėtros poreikis, produktyvumo didinimas, inovacijų diegimas, ekonominės politikos vystymasis, žmogiškųjų išteklių įdarbinimo ir mokymo poreikis, geografinės vietos poveikis prekybos plėtrai, naujų įmonių susikūrimo skatinimas, regiono ekonominė politika ir jos poveikis pramonės vystymosi kryptims.

25 pav. Statybos ir nekilnojamojo turto sektoriaus MONAK²klasteris

(sudaryta pagal Lietuvos klasterių žemėlapi, 2016)

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos statybų sektorius yra nacionaliniu lygiu. Nors šalies vidaus rinkoje yra didelė konkurencija dėl rinkos dalies, kurias dalinasi didieji ūkio sektoriai, tačiau statybų sektorius pagal galimybes didina savo turimą potencialą. Sektorius sukuria 7,3 proc. BVP, įdarbina 8 proc. šalies gyventojų, darbo našumo rodikliai auga, sektorius pritraukia 289 mln. tiesioginių užsienio investicijų, trečdalis įmonių diegia savo verslo procesuose inovacijas, sektoriaus darbuotojų veikla yra visiškai kompiuterizuota. Todėl galima daryti išvadą, kad statybos sektoriaus konkurencingumas tapo viena iš aktualiausių ir turinčio didelį potencialą sričių šalies ekonomikoje.

4.3. Statybų sektoriaus probleminės sritys ir plėtros potencialas

Lietuvos statybos sektorius susiduria su įvairiomis problemomis, kuriuos paprastai makroekonominiai rodikliai ne visada atskleidžia, todėl tenka remtis įvairiomis studijomis, analizėmis, ekspertų nuomonėmis, kuriuose vertinami įvairūs sektoriaus aspektai.

Analizuojant statybų sektoriaus politinę – teisinę aplinką, galima teigti, kad šis sektorius susiduria su labai sudėtingu ir nelanksčiu statybos procesų administravimu. Statybos procesai lėtėja, dėl lėtai priimamų sprendimų leisti ar ne statyti pastatus, butus, inžinerinius pastatus, įsigyti žemę, ją padalinti ir pan. Taip pat statybų sektorius yra apmokestintas ne tik verslui įprastais mokesčiais, tačiau apmokestintas ir pats turto objektas - nekilnojamasis turtas. Siekiant užtikrinti statybų darbų kokybę, įmonės dalyvaujančios viešuosiuose pirkimuose turi būti įsigijusios ISO sertifikatus, kurios pagrindžia, kad įmonėje įdiegti kokybės vadybos standartai. Teisinė aplinka Lietuvoje nėra palanki statybų sektoriui, be to, sektorius reikalauja reformos sektoriaus administravimo srityje, nes teisės aktai ir administravimo procesai nebeatitinka šiuolaikinių aktualijų. Lietuvos sektorius pagal inžinerinius

sprendimus ir statybų darbų technologijas atsilieka nuo didžiųjų ES šalių. Sumažinti įtampą įmonėms dėl ekonominių svyravimų geras sprendimas buvo dėl PVM 96 str. taikymo; atsiskaitymo atidėjimas ir pan.

Statybų sektorių veikia ekonominė aplinka. Tai pagrindžia atlikta statybų sektoriaus analizė, kur statybų sektoriaus rodikliai reaguodami į ekonomikos ciklų svyravimus, kito panašia trajektorija. Tam, kad gerėtų statybų sektoriaus ekonominė padėtis, ekonominė aplinka šalyje turėtų bent būti stabili, nes nemažėjant gyventojų ir įmonių finansiniams ištekliams, nemažės statybų sektoriaus augimo potencialas. Dar viena problema, su kuria greitai metu susidurs didžioji dalis statybų sektoriaus, 2020 m. baigiasi ES fondų parama būsto modernizavimo programoms, valstybės įstaigų modernizavimo projektams, todėl finansinių injekcijų sumažėjimas, gali sukelti naują įmonių bankroto bangą. Jeigu Lietuvos statybų įmonės neperkels turimą kapitalą į užsienį, nevykdys statybos projektų artimose rinkose, jos praras konkurencingumą vietos rinkoje, mažės įmonių apyvarta, pelningumo rodikliai, didės nedarbas. Kita problema – nedidelės tiesioginių užsienio investicijų apimtys. Užsienio investuotojams Lietuvos rinka nėra patraukli. Vienintelis regionas, kuriame vystomi dideli nekilnojamojo turto projektai, tiek gyvenamojo fondo, tiek komercinio turto rinkoje – Vilniaus regionas. Kiti šalies regionai pasižymi stagnacija, ten ne tik nedideli tiesioginių užsienio investicijų srautai, tačiau ir itin sparčiai mažėjantis gyventojų skaičius.

Situacija statybų sektoriaus darbo rinkoje sudėtingėja, nes mažėja asmenų, baigiančių statybos ir architektūros studijas. Statybų sektorius darbu aprūpina didelę dalį gyventojų, todėl trūkstant darbuotojų, galimi du sprendimo variantai: gyventojams didės darbo užmokestis, siekiant pritraukti kuo daugiau specialistų, reikės didinti migrantų skaičių juos įdarbinant statybų sektoriuje. Galima daryti prielaidą, kad statybos sektoriuje dirba nebūtinai baigę studijas, tai gali būti ir neišsilavinę darbuotojai, kuriems nebūtinai išsilavinimas kokybiškai atliekant statybos darbus. Susiduriama tuomet su kita problema, darbo užmokesčio mokėjimas „vokeliuose“. Darbuotojai siekdami trumpalaikėje perspektyvoje užsidirbti daugiau, daro žalą šalies ekonomikai.

Technologinė aplinka yra ta aplinka, kuri gali suteikti potencialą statybų sektoriaus konkurencingumo didinimui. Užsienio patirties įsisavinimas, investicijos į inovacijas inžinerinių technologijų srityje, moksliniai tyrimai statybų sektoriaus srityje, gali suteikti konkurencinį pranašumą artimų rinkų atžvilgiu. Lenkijos rinka yra be galo konkurencinga, nes gali pasiūlyti pigios produkcijos, kas itin svarbu dalyvaujant viešuosiuose pirkimuose, todėl neretai atsisakoma geresnės kokybės produkcijos, siekiant laimėti viešuosius pirkimus remiantis mažiausios kainos kriterijumi. Turi gamybinių pajėgumų gaminti kokybiškas statybines medžiagas konkurencingomis kainomis, suteiktų konkurencinio pranašumo Lietuvos statybos sektoriaus rinkai.

Vertinant statybų sektoriaus konkurencingumą išryškėjo tam tikros tendencijos ir svariausių veiksnių grupės. Strateginiu požiūriu labai svarbu turėti bent keletą veiksnių, kurie galėtų būti

atspirtimi konkurencingumui didinti. Nežiūrint itin sparčių viso sektoriaus augimo tempų, ką liudija statistiniai rodikliai, jokių esminio pranašumo veiksnių nustatyti nepavyko. Augimą daugiausiai lėmė statybų darbų ir statybos paslaugų eksporto apimtys, gerėjantys veiklos rezultatai, darbo našumo didinimas, taip pat sparčiai auganti paklausa tarptautinėse rinkose. Kaip tam tikrus sektoriaus stiprumus galima įvardyti šiuos:

- galimybės greitai ir be didelių investicijų padidinti statybos darbų apimtis;
- statybų paslaugų perkėlimas į Skandinavijos rinką;
- artumas iki strategiškai reikšmingų rinkų.

Konkurencingumo požiūriu svarbiausiais stiprumais laikytini:

- novatoriškumas (technologijų, verslo modelių ir kt.);
- stipri pozicija vietinėje rinkoje;
- gebėjimas veikti Skandinavijos rinkose;
- gera logistika.

Analizuojant sektoriaus silpnumus bei konkurencingumą mažinančius veiksnius, galima teigti, kad visame statybų sektoriuje išskirtinio silpnumo, kaip ir išskirtinio stiprumo, nėra. Išskiriamos šios statybų sektoriaus silpnybės:

- nepilnas statybos procesų ir darbų pajėgumų išnaudojimas. Sektorius nepajėgus užtikrinti didelio kiekio kokybiškų statybinių medžiagų, todėl tai yra strateginis sektoriaus silpnumas, sąlygojantis kitą didelį silpnumą;
- per didelė orientacija į dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose bei valstybės mokesčių politikos nepalankumas (ypač dėl didesnio, nei kitose šalyse PVM), – strateginiai sektoriaus silpnumai, stipriai sąlygojantys sektoriaus įmonių veiklos rezultatus. Mokesčių sistemos nepalankumas iš dalies sąlygoja dar vieną silpnumą – šešėlinės ekonomikos didėjimą. Šis silpnumas ypatingai reikšmingas ir strateginis statybos procesų veiklose. Maža vietinė rinka, per mažai veiksnių ES šalių rinkose, subalansuotos industrinės sistemos nebuvimas taip pat yra vertinami kaip statybos sektoriaus pramonės silpnumai.

Svarbiausi siūlymai sektoriaus konkurencingumą lemiantiems veiksniams stiprinti ir jį mažinantiems veiksniams įveikti:

- vienas labai svarbių negatyvių veiksnių yra šešėlinės ekonomikos spartus augimas, darantis didelę neigiamą įtaką žymios dalies sektoriaus įmonių veiklai. Tas pats silpnumas yra susijęs ir su nekonkurencingais mokesčiais ir gali būti koreguojamas išimtinai tik valstybės politikos priemonėmis. Jei mokesčiai nebus bent jau suvienodinti su esančiais kaimyninėse šalyse, tikėtis realių teigiamų poslinkių vargu ar galima. Nedaug padės ir Mokesčių inspekcijos ryžtingos intervencijos.

- kita strateginių silpnųjų grupė, susijusi su vyraujančia, mažėjančia pridėtine verte, ką atspindi ir bendri sektoriaus statistiniai rodikliai. Tikslinga ieškoti būdu kaip nuo ekstensyvaus augimo pereiti prie pastangų konsolidavimo į perspektyviausias veiklas ir metodus. Situacijos pakeitimui neužteks vien valstybės ar įmonių pastangų. Be to, tai užtruks. Be rimtos mokslo ir tyrimų, specialistų rengimo ir inovacijų sistemos sektoriuje korekcijos vargu ar bus pasiekti ilgalaikiai ir tvarūs rezultatai.
- strategiškai Lietuvos statybų sektoriaus paslaugų eksporto didinimas yra itin aktualus. Į tarptautines rinkas įeiti ir jose įsitvirtinti galima tik su ribotu skaičiumi paslaugų, o ne plačiu asortimentu iš karto. Problemos sprendimo kelias – kapitalo koncentracijos, įmonių stambėjimo palaikymas ir antra – mažų įmonių klasterinių ar kooperacinių iniciatyvų palaikymas. Tam šiuo metu yra visos teisinės ir finansinės paramos prielaidos, reikia įmonių ir su jomis susijusių organizacijų iniciatyvos. Bijoti stambių įmonių diktato nereikia – statybų įmonių specifika yra tokia, kad mažos įmonės vietinės rinkos poreikių įvairovę yra pajėgios gana sėkmingai užpildyti tuo, ko neapsimoka ar nepajėgia stambios įmonės.
- konkurencingumą menkina ir pigios statybinių medžiagų perteklius. Čia yra keli problemos sprendimo keliai, kuriuos lemia skirtingos kokybiškos žaliavos trūkumo priežastys. Gamybiniai pajėgumai didinti gamybos apimtis yra pakankami arba lengvai papildomi.
- statybų sektorius yra specifinis – ji labai glaudžiai susieja keletą ekonomikos sektorių, todėl realiai vieni be kitų vargu, ar gali būti konkurencingi. Iš to seka, kad konkurencingumo problema turi būti sprendžiama sistemiškai. Pats efektyviausias būdas, tegul ir reikalaujantis laiko, yra nacionalinės statybos sektoriaus sistemos formavimasis. Tai – žymia dalimi savaiminis procesas, jos sukurti administracinėmis priemonėmis negalima, tačiau ekonominėmis ir kitokio pobūdžio priemonėmis procesus paspartinti galima. Tokia sistema turi apimti visą statybų sektorių, įtraukti sektoriaus specifinę infrastruktūrą.

4.4. Statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominė nauda

Siekiant išsiaiškinti, kokia statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominė nauda, vertinamas makroekonominių rodiklių poveikis statybų sektoriaus rodikliui. Į skaičiuoklę Microsoft Office „Excel“ įvedami duomenys analizei atlikti. Vertinamas makroekonominių rodiklių poveikis Lietuvos statybų sektoriaus pagrindiniam makroekonominiui rodikliui –sukuriamas BVP mln. Eur.

Statistiniai duomenys apima 2006 – 2015 m. laikotarpį. Pasirenkami nepriklausomi kintamieji X_{1-6} – makroekonominiai rodikliai ir priklausomasis kintamasis Y - statybos sektoriaus bendroji pridėtinė vertė, mln. EUR:

Y_1 – statybos sektoriaus bendroji pridėtinė vertė, mln. EUR.

X_1 – tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje, mln. Eur.

X_2 – užimtų gyventojų statybų sektoriuje skaičius, vnt.

X_3 – materialinės investicijos to meto kainomis, tūkst. EUR

X_4 – veikiantys ūkio subjektai metų pradžioje, vnt.

X_5 – šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai to meto kainomis, tūkst. EUR

X_6 – pridėtinė vertė, tenkanti vienam užimtajam, tūkst. Eur

5 lentelėje pateikiami 2006 – 2015 m. statistiniai duomenys, kurie naudojami ekonometriniais metodais pagrįstoje analizėje.

5 lentelė. Statistiniai duomenys analizei

Laikotarpis, metai	Nepriklausomieji kintamieji						
	Y	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6
	Statybos sektoriaus bendroji pridėtinė vertė, mln. EUR	Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje, mln. Eur	Užimtų gyventojų statybų sektoriuje skaičius	Materialinės investicijos to meto kainomis, tūkst. EUR	Veikiantys ūkio subjektai metų pradžioje, vnt.	Šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai to meto kainomis, tūkst. EUR	Pridėtinė vertė, tenkanti vienam užimtajam, tūkst. Eur
1	2055,606	248,9	151,3	567254	9070	2314226	12,9
2	2915,774	255,1	174,3	815271	10112	3225394	17,9
3	3285,618	259,3	154,7	589176	9123	3661761	21,3
4	1600,991	263,05	113,4	248137	7096	1720961	14,2
5	1470,835	245,81	86,9	121753	6790	1564279	17
6	1814,427	293,02	85,1	162494	6594	1991882	21,3
7	1786,089	275,88	89,5	150836	5945	1947501	20
8	2079,83	291,56	99,3	215738	6038	2256334	21
9	2424,535	294,4	99,3	237136	6127	2690747	24,5
10	2440,435	289,78	105	234112	6987	2675183	23,3

Šie duomenys toliau naudojami, siekiant pagrįsti, kaip makroekonominiai rodikliai veikia statybų sektoriaus kuriamą pridėtinę vertę.

Skaičiuokle apskaičiuoti duomenų vidurkiai (naudojant funkciją **AVERAGE**), ir standartiniai nuokrypiai (apskaičiuojami naudojant statistinę funkciją **STDEV**). Duomenų vidurkis parodo, kokia yra vidutinė rodiklio reikšmė analizuojamu laikotarpiu, o standartinis nuokrypis atskleidžia, kokia dydžio įgyjamų reikšmių sklaida apie vidurkį. Skaičiavimų rezultatai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Duomenys analizei: vidurkis ir vidutinis standartinis nuokrypis

Laikotarpis, metais	Nepriklausomieji kintamieji						
	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆
Vidurkis	2187,4	271,7	115,9	334190,7	7388,2	2404826,8	19,3
VidstNuokr	581,5	19,4	32,2	235672,7	1490,3	666014,6	3,8

Įvertinus pagrindinius statistinius duomenų rodiklius: vidurkį ir standartinį nuokrypį, toliau atliekama koreliacinė analizė.

Koreliacinė analizė reikalinga, siekiant nustatyti ryšį tarp veiksnių X₁₋₆ ir Y. Pasitelkiant turimus statistinius duomenis skaičiuojamas koreliacijos koeficientas, vertinamas jo reikšmingumas. Koreliacijos koeficientas programoje skaičiuojamas pasitelkiant funkciją **CORREL**. Gauti rezultatai pateikti 7 lentelėje. Atliekama porinė koreliacinė analizė Y su kiekvienu iš X₁₋₆. Siekiant įvertinti ar yra stochastinis ryšys tarp pasirinktų rodiklių, visų pirma atliekama porinė koreliacinė analizė.

7 lentelė. Koreliacijos koeficientai

	r _{yx1}	r _{yx2}	r _{yx3}	r _{yx4}	r _{yx5}	r _{yx6}
CORREL	-0,009	0,711	0,733	0,627	0,999	0,389

Atlikta porinė koreliacinė analizė atskleidė, kad egzistuoja stiprus ryšys tarp Y ir X_{2,3,4,5}. Statybų sukuriama bendroji pridėtinė vertė turi stiprų tiesioginį ryšį su šiais makroekonominiais rodikliais: užimtų gyventojų statybų sektoriuje skaičius (r = 0,999), materialinės investicijos to meto kainomis (r = 0,733), šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai to meto kainomis (r = 0,711). Statybų sukuriama bendroji pridėtinė vertė turi vidutiniškai stiprų tiesioginį ryšį su veikiančių ūkio subjektų skaičiumi metų pradžioje (r = 0,627). Priklausomas kintamasis turi silpną tiesioginį ryšį su nepriklausomu kintamuoju - pridėtinė vertė, tenkanti vienam užimtajam (r = 0,389). Priklausomas kintamasis turi silpną neigiamą ryšį su tiesioginių užsienio investicijų apimtimis metų pabaigoje (r = -0,009).

Toliau analizuojamas koreliacijos koeficientų statistinis reikšmingumas, pasirenkami nepriklausomi kintamieji X regresinei analizei. Į formulę įstatomos koreliacijos reikšmės iš 7 lentelės. Sprendimui dėl koreliacijos koeficiento dydžio reikšmingumo naudojama imties statistika t, kuri skaičiuojama pagal formulę:

$$t_{st} = \left| r \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \right| \quad (3)$$

čia: t_{st} – statistika, r – koreliacijos koeficientas (iš 7 lentelės), n – stebėjimų skaičius (šiuo atveju yra 10 metų laikotarpių, tai n reikšmė yra lygi 10).

Apskaičiuojami programa t_{kr} ir t_{st} . (8 lentelė).

8 lentelė. Statistikų t_{st} ir t_{kr} reikšmės

	Γ_{yx1}	Γ_{yx2}	Γ_{yx3}	Γ_{yx4}	Γ_{yx5}	Γ_{yx6}	t_{kr}	
t_{st}	0.02	2.85	3.05	2.28	19.8	1.19	(TINV)	2,28

Gautos reikmės lyginamos su t kritine reikšme t_{kr} , kurią Microsoft Office Excel programa apskaičiuojama naudojantis funkcija **TINV**. Jeigu $t_{st} > t_{kr}$, vadinasi, koreliacijos koeficientas yra reikšmingas ir stochastinis ryšys egzistuoja. Tokie kintamieji atrenkami regresinei analizei.

Apskaičiuota, kad: $t_{2-5} > 2,26$. Todėl stipriausios priklausomybės yra tarp Y ir X_{2-5} . Statybų sukuriama bendroji pridėtinė vertė turi statistiškai reikšmingą ryšį su šiais makroekonominiais rodikliais: užimtų gyventojų statybų sektoriuje skaičius, materialinės investicijos to meto kainomis, šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai to meto kainomis, veikiančių ūkio subjektų skaičiumi metų pradžioje. Šios reikšmės toliau naudojamos porinės regresinės analizės skaičiavimuose.

Porinės regresinės analizės tikslas – nustatyti stochastinio ryšio tarp X ir Y formą, analitinę išraišką. Tolimesni skaičiavimai atliekami su 9 lentelėje pateikiamais duomenimis,

9 lentelė. Duomenys regresinei analizei

Y	X_1	X_2	X_3	X_4
Statybos sektoriaus bendroji pridėtinė vertė, mln. EUR	Užimtų gyventojų statybų sektoriuje skaičius	Materialinės investicijos to meto kainomis, tūkst. EUR	Veikiantys ūkio subjektai metų pradžioje, vnt.	Šalyje ir užsienyje atlikti statybos darbai to meto kainomis, tūkst. EUR
2055,606	151,3	567254	9070	2314226
2915,774	174,3	815271	10112	3225394
3285,618	154,7	589176	9123	3661761
1600,991	113,4	248137	7096	1720961
1470,835	86,9	121753	6790	1564279
1814,427	85,1	162494	6594	1991882
1786,089	89,5	150836	5945	1947501
2079,83	99,3	215738	6038	2256334
2424,535	99,3	237136	6127	2690747
2440,435	105	234112	6987	2675183

Porinės regresinės analizės tikslas buvo nustatyti stochastinio ryšio formą ir analitinę išraišką. Regresinės analizės pagalba nustatomas ryšis tarp Y ir kiekvieno pasirinkto veiksnio (X_{1-4}). Sudaroma regresijos lygtis:

$$Y_n = a_0 + a_1 \cdot X_n.$$

Siekiant gauti lygtį, kuri apibrėžtų ieškomą tiesę, skaičiuojami lygties koeficientai a_0 ir a_1 .

Microsoft Office Excel programa koeficientas a_0 skaičiuojamas naudojantis funkcija **INTERCEPT**, o koeficientas a_1 – funkcija **SLOPE**. Gauti skaičiavimų rezultatai pateikti 10 lentelėje.

10 lentelė. Regresinės lygties koeficientai a_0 ir a_1

	X_1	X_2	X_3	X_4
a_0 (INTERCEPT)	698,52	1582,76	380,88	89,27
a_1 (SLOPE)	12,85	0,002	0,24	0,00

Gaunamos šios vienanarės regresijos lygtis:

$$Y(X_1) = 698.52 + 12.85 \cdot X_1;$$

$$Y(X_2) = 1582.76 + 0.002 \cdot X_2;$$

$$Y(X_3) = 380.88 + 0.24 \cdot X_3;$$

$$Y(X_4) = 89.27 + 0.001 \cdot X_4.$$

Šios analizės metu nustatytas ryšys tarp Y ir pasirinktų X. Tiesinės regresijos lygties pavidalas išreiškiamas:

$$Y = a_0 + a_1 X_1 + a_2 X_2 + a_3 X_3 + \dots + a_n X_n.$$

Microsoft Excel funkcijos **LINEST** pagalba gauname tiesiniu būdu apskaičiuotus koeficientus a_0, a_1, a_2, a_3, a_4 (11 lentelė).

11 lentelė. LINEST funkcijos skaičiavimo rezultatai

a_4	a_3	a_2	a_1	a_0
0,0009	0,0008	-0,0001	0,0178	68,7003
0,0000	0,0241	0,0003	1,9120	169,7347
0,9987	27,9066	#N/A	#N/A	#N/A
975,6992	5,0000	#N/A	#N/A	#N/A
3039418,5342	3893,8979	#N/A	#N/A	#N/A

Koeficientai a_0, a_1, a_2, a_3, a_4 yra pirmoje lentelės eilutėje, pradedant nuo dešinės pusės. Antroje – šių koeficientų vidutiniai standartiniai nuokrypiai. Pirmojo stulpelio trečioje eilutėje yra determinacijos koeficientas D, ketvirtoje eilutėje dispersijų santykis F. Paskutinėje eilutėje – kvadratų sumos, kurių reikia skaičiuojant regresijos bei likutinę dispersijas: pirmame stulpelyje regresijos kvadratų suma, antrame likutinės dispersijos kvadratų suma.

Įstatę koeficientų reikšmes į aukščiau pateiktą išraišką gauname tiesę:

$$\underline{Y = 68.7003 + 0.017X_1 - 0.0001X_2 + 0.0008X_3 + 0.001X_4}$$

Determinacijos koeficientas (pagal LINEST) $D = 0,99 = 99\%$, tai reiškia, kad ši regresijos lygtis paaiškina 99% duomenų išsibarstymo. Taip pat tai reiškia, kad Y – 99% priklauso nuo X_1 -

4. Būtina pabrėžti, kad tai dar neužtikrina, kad visi kintamieji jame būtini, o pats modelis yra prasmingas. Gauta regresinė lygtis tik patvirtina atliktos koreliacinės analizės rezultatus, kad rodikliai yra tarpusavyje statistiškai susiję, t.y. kintant vienam, kinta ir kitas.

Apibendrinant galima teigti, kad didėjant užimtųjų gyventojų skaičiui statybos sektoriuje, augant įmonių skaičiui, atliekant darbus užsienyje ir šalies viduje, augant darbuotojų sukuriama pridėtinė vertė tenkančiai vienam gyventojui, augs ir statybų sektoriaus sukuriama bendroji pridėtinė vertė, augs jo konkurencingumas. Augant ekonominiam statybų sektoriaus potencialui, didės jo dalis bendroje BVP struktūroje, augs užsienio prekybos balansas, todėl šio sektoriaus konkurencingumas tik didės. Jeigu ekonominė situacija vidaus rinkoje negerės, blogės ir statybų sektoriaus situacija. Sektoriaus priklausomybę nuo makroekonominių rodiklių sumažinti praktiškai neįmanoma, nes sektorius nuolat veikiamas bendraekonominių, socialinių, politinių veiksnių, todėl galima tik sušvelninti poveikio mastą. Žinant, kad sektorius jautrus ekonominiams svyravimas, tikslinga užsitikrinti, kad sektorius būtų konkurencingas ne tik šalies rinkoje, bet ir užsienio rinkoje. Būtina diegti inovatyvius inžinerinius sprendimus į statybų procesus, nuolat užtikrinti statybų darbų kokybę, didinti statybų paslaugų eksportą į Skandinavijos šalis.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Konkurencingumas statybų sektoriuje apima statybos projektų įgyvendintojų, statybų darbų rangovų, subrangovų, statybinių medžiagų tiekėjų ir kitų įmonių bei klientų, statybos įmonių pajėgumą konkuruoti tarpusavyje, siekiant intereso dėl pelno, gerovės, gebėjimas kurti, statybų, sąveikauti, išsilaikant ir stiprinant pozicijas, tobulėjant dėl klientų pasitenkinimo, pelno ir gerovės maksimizavimo, užtikrinant kokybės ir sąnaudų santykį. Vykdamas statybos sektoriaus konkurencingumo tyrimus dažniausiai naudojami du metodiniai požiūriai: visapusiškas statybų sektoriaus konkurencingumo įvertinimas ir klasterių analizė, kuomet analizuojami pasirinkto sektoriaus ryšiai su kitais pagalbiniais sektoriais. Vertinant statybų sektoriaus konkurencingumą akcentuojami ekonominiai veiksniai, nes konkurencingumas gali būti vertinamas pagal gebėjimą parduoti, gebėjimą pritraukti, gebėjimą pritaikyti, gebėjimą uždirbti. Statybos sektorius išskiria iš kitų ekonomikos sektorių dėl darbo objektų lokalizacijos, darbo jėgos mobilumo, jautrumo ekonominių ciklų svyravimams, sąsajos su kitomis pramonės sektoriais, veikimo per viešąją ir privačią partnerystę, inžinerinių žinių ir technologijų, inovacijų taikymo ir pan. Statybų sektorius priklausomas nuo šalies politinės, teisinės, ekonominės, socialinės, kultūrinės aplinkos veiksnių. Statybų sektoriaus vaidmuo - užtikrinti pakankamą kiekį materialinių vertybių, siekiant ne tik maksimizuoti pelną, tačiau ir suteikti darbo vietas gyventojams, sukurti bendrą pridėtinę vertę šalies nacionalinėje ekonomikoje, realizuoti įvairius projektus, realizuoti inovacijas, konkuruoti su kitais ekonomikos sektoriais, tarptautinėmis kitų šalių rinkomis.
2. Statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimo problematika susijusi su tuo, kad sektorius gali būti analizuojamas keliais lygiais. Analizuojant statybų sektoriaus konkurencingumą atliekama analizė ne tik pagal lygmenis (mikro ir makro lygmeniu), tačiau ir vertinant atskirus dalyvius, jų indėlį formuojant projekto, įmonės, sektoriaus, šalies konkurencingumą. Sudarytas teorinis statybų sektoriaus konkurencingumo veiksnių didinimo modelis. Modelyje statybų sektoriaus konkurencingumas vertinama keliais etapais: vertinant statybų sektorių tarptautinėje rinkoje, vidaus rinkoje. Visi šie etapai atliekami vertinant statistinius duomenis, kuriuos galim sugrupuoti, tarpusavyje palyginti. Vienas iš statybų sektoriaus konkurencingumo vertinimo problemų – surinkti reikiamą statistinių duomenų kiekį, siekiant atskleisti tikrąją sektoriaus situaciją.
3. Lietuvos statybų sektorius yra konkurencingas ES šalių atžvilgiu. Tai pagrindžia teigiamas statybų sektoriaus paslaugų užsienio prekybos balansas (2015 m. – 1,744 mlrd. Eur), didėjančios paslaugų eksporto apimtys į Skandinavijos šalis (daugiau nei 20 proc. viso statybų paslaugų eksporto). Taip pat Lietuvos statybų sektoriaus konkurencinį pranašumą pagrindžia gautos RCA ir RTB rodiklių reikšmės (didesnės už nustatytą ribą), kurios rodo, kad Lietuvos statybų paslaugų sektorius turi stiprų santykinį pranašumą ES statybų sektoriaus paslaugų eksporto atžvilgiu. Lietuvos statybų

sektorius yra konkurencingas tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygiu. Sektorius sukuria 7,3 proc. BVP, įdarbina 8 proc. šalies gyventojų, darbo našumo rodikliai auga, sektorius pritraukia 289 mln. tiesioginių užsienio investicijų, trečdalis įmonių diegia savo verslo procesuose inovacijas, sektoriaus darbuotojų veikla yra visiškai kompiuterizuota.

4. Empiriškai patikrinus sudarytą modelį išskirtos statybos statybų sektoriaus konkurencingumo didinimo galimybės:
 - tikslinga mažinti negatyvių šešėlinės ekonomikos veiksnių neigiamą įtaką žymios dalies sektoriaus įmonių veiklai;
 - rekomenduojama ieškoti būdų kaip nuo ekstensyvaus augimo pereiti prie pastangų konsolidavimo į perspektyviausias veiklas ir metodus. Be rimtos mokslo ir tyrimų, specialistų rengimo ir inovacijų sistemos sektoriuje korekcijos vargu ar bus pasiekti ilgalaikiai ir tvarūs rezultatai. Būtina diegti inovatyvius inžinerinius sprendimus į statybų procesus, nuolat užtikrinti statybų darbų kokybę, didinti statybų paslaugų eksportą į Skandinavijos šalis.
 - aktualus strategišką Lietuvos statybų sektoriaus paslaugų eksporto didinimas. Reikalingos kapitalo koncentracijos, įmonių stambėjimo palaikymas ir antra – mažų įmonių klasterinių ar kooperacinių iniciatyvų palaikymas. Pats efektyviausias būdas, tegul ir reikalaujantis laiko, yra nacionalinės statybos sektoriaus sistemos formavimasis. Tai – žymia dalimi savaiminis procesas, jos sukurti administracinėmis priemonėmis negalima, tačiau ekonominėmis ir kitokio pobūdžio priemonėmis procesus paspartinti galima. Tokia sistema turi apimti visą statybų sektorių, įtraukti sektoriaus specifinę infrastruktūrą.
5. Statybos sektoriaus konkurencingumas tapo viena iš aktualiausių ir turinčio didelį potencialą sričių šalies ekonomikoje. Įvertinta statybos sektoriaus konkurencingumo didinimo ekonominė nauda. Pasitelkus koreliacinę ir regresinę analizę nustatyta, kad didėjant užimtųjų gyventojų skaičiui statybos sektoriuje kainomis ($r = 0,999$), augant materialinių investicijų apimtis ($r = 0,733$), augant įmonių skaičiui ($r = 0,627$), atliekant darbus užsienyje ir šalies viduje ($r = 0,711$), augs ir statybų sektoriaus sukuriama bendroji pridėtinė vertė, augs jo konkurencingumas ($R^2 = 0,99$). Augant ekonominiam statybų sektoriaus potencialui, didės jo dalis bendroje BVP struktūroje, augs užsienio prekybos balansas, todėl šio sektoriaus konkurencingumas tik didės. Žinant, kad sektorius jautrus ekonominiams svyravimas, tikslinga užsitikrinti, kad sektorius būtų konkurencingas ne tik šalies rinkoje, bet ir užsienio rinkoje.

LITERATŪRA

1. Anciūtė A., Misiūnas A. (2006). Statybos sektoriaus finansinių rodiklių kitimo tendencijos. *Lietuvos ekonomikos apžvalga*, 2, 34 – 41.
2. Ataktjevaitė S. (2011). Statybos sektoriaus krizės analizės aspektai. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 3 (2), 21 – 25.
3. Barkauskas V., Bačkaitis D. (2007). Konkurencingumo įtaka šalies ūkiui. *Ekonomika ir vadyba*, 12, 676-680.
4. Beniušienė I., Svirskienė G. (2008). Konkurencingumas: teorinis aspektas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4 (13), 32–40.
5. Broft R., Badi S. M., Pryke S. (2016). Towards supply chain maturity in construction. *Built Environment Project and Asset Management*, 6 (2), 187 – 204.
6. Bruneckienė J. (2010). Šalies regionų konkurencingumo vertinimas įvairiais metodais. *Ekonomika ir vadyba*, 15, 25-31.
7. Bruneckienė J., Paltanavičienė D. (2012). Measurement of Export Competitiveness of the Baltic States by Composite Index. *Engineering Economics*, 23 (1), 50-62.
8. Eurostat. (2016). *International trade in services*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bop_its6_det&lang=en.
9. Eurostat. (2016). *National Accounts*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a64&lang=en
10. Gumilar V., Zarnic R., Selih J. (2011). Increasing Competitiveness of the Construction Sector by Adopting Innovative Clustering. *Engineering Economics*, 22 (1), 41 – 49.
11. Havenvid M. I. (2015). Competition versus interaction as a way to promote innovation in the construction industry. *IMP Journal*. 9 (1), 46 – 63.
12. Ye K., Shen L., Lu W. (2014). A discriminant model for measuring competition intensity of construction market. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 21 (2), 152 – 169.
13. Jakutis A. (2007). *Ekonomikos teorijos pagrindai*. Vilnius: VGTU.
14. Jucevičius R. (2009). *Lietuvos tekstilės ir aprangos gamybos sektoriaus konkurencingumo studija*. Lietuvos ekonominės plėtros agentūra.
15. Juščius V., Lekavičienė D. (2007). Internacionalizacijos ir globalizacijos įtaka įmonių konkurencingumui. *Ekonomika ir vadyba*, 12, 746-753.
16. Kačinskaitė E. (2011). Naujos statybos daugiabučių namų gyventojų pasitenkinimo tyrimas. *14-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ 2011 metų*

teminės konferencijos „Statyba“ (2011 m. kovo 23 – 25 d.) straipsnių rinkinys. Vilnius: Technika, p. 1 – 4.

17. Kildienė S., Kaklauskas A., Zavadskas E., Kazhnieras E. (2011). Copras based comparative analysis of the European country management capabilities within the construction sector in the time of crisis. *Journal of Business Economics and Management*, 12 (2), 417 – 434.
18. Kululanga G. (2012). Capacity building of construction industries in Sub-Saharan developing countries. *Engineering, Construction and Architectural Management*. 19 (1), 86 – 100.
19. Lielgaidina L., Geipele I. (2011). Teoretical aspects of competitiveness in construction enterprises. *Business Management and Education*, p. 67 – 80.
20. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: *Švietimas ir gyventojų išsilavinimas*. <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles59>.
21. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Gyventojų užimtumas ir nedarbas*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles20>.
22. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Įmonių inovacinė veikla*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles27>.
23. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Materialinės investicijos*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles47>.
24. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Nacionalinės sąskaitos*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles39>.
25. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Paslaugos*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles48>.
26. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Statyba*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles50>.
27. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Tiesioginės užsienio investicijos*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles40>.
28. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Užsienio prekyba*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles43>.
29. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Veikiantys ūkio subjektai*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles51>.
30. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas. (2016). *Verslo struktūra ir finansai*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles46>.
31. Lin L., Chang C., Lin Y. (2011). Structure development and performance evaluation of construction knowledge management system. *Journal of Civil Engineering and Management*. 17 (2), 184 – 196.

32. Liučvaitienė A., Paleckis K. (2011). Konkurencinio pranašumo formavimas globalioje rinkoje: teorinės prielaidos ir vertinimo galimybės. *Contemporary issues in business, management and education* '2011, 14, 181-194.
33. Lops J., Nunes A., Balsa C. (2011). The long – run relationship between the construction sector and the national economy in Cape Verde. *International Journal of Strategic Property Management*. 15 (1), 48 – 59.
34. Maksvytienė, I. (2002). Ekonominis konkurencingumas: Metodologinis aspektas. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 21, 125–134.
35. Marique Y. (2013). Cooperation and competition in complex construction projects. *International Journal of Law in the Built Environment*. 5 (1), 53 – 70.
36. Matuzevičiūtė K., Montvilaitė K., Ruplienė D. (2015). Valstybės skolos poveikio ekonomikos augimui vertinimas Europos Sąjungos šalyse. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 9(1), 29 – 40.
37. Meilienė E., Snieška V. (2010). Lietuvos pramonės konkurencingumo veiksniai eksporto politikos nuostatose. *Viešoji politika ir administravimas*, 31, 119-132.
38. Mickevičienė M. (2011). Įmonės kompetencijos kaip tvaraus konkurencinio pranašumo kūrimo instrumentas: strateginis iššūkis. *Business systems and economics*, 1 (1), 8 – 22.
39. Navickas V., Malakauskaitė A. (2009). Konkurencingumo vertinimo metodologinės problemos ir ribotumas. *Verklas: teorija ir praktika*. 11 (1), 5-11.
40. Navickas V., Malakauskaitė A. (2009). Relation between the Level of Clusterization and Tourism Sector Competitiveness. *Engineering Economics*, 1(61).
41. Navickas V., Malakauskaitė A. (2010). The role of clusters in the formation process of tourism sector competitiveness: conceptual novelties. *Economics and Management*. 15, 149-154.
42. Nukic I. S., Huemann M. (2016). Organizational culture of the Croatian construction industry. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 23 (2), 237 – 260.
43. Paliulis N., Činčikaitė R. (2011). Miesto konkurencingumo sąvokos ir jį lemiančių veiksnių analizė. *Economics and Management*, 16, 258 – 265.
44. Pulat G., Donmez U. (2010). Marketing management functions of construction companies: evidence from Turkish contractors. *Journal of Civil Engrineering and Management*. 16 (2), 267 – 277.
45. Rakauskienė G., Tamošiūnienė R. (2013). Šalies konkurencingumą lemiantys veiksniai. *Business: Theory and Practice*, 14 (3), 177 – 187.
46. Rugman M., Moon H. C., Verbeke A. (2005). The Generalized Double Diamond model. From Adam Smith to Michael Porter: Evolution to Competeivenss Theory. *Wordls Scientific: Acia – Pacific Business Series*, 2.

47. Sabonienė A. (2007). *Pramonės restruktūrizacija ir konkurencingumas*. Kaunas: Technologija.
48. Stalgienė A., Paunksnienė J. (2009). Klasterizacija – prielaida didinti Lietuvos maisto ir gėrimų pramonės konkurencingumą? *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*, 16 (1), 106-114.
49. Šiškinė A., Juodis A., Apanavičienė R. (2009). Evaluation of the competitiveness of construction company overhead costs. *Journal of civil engineering and management*, 215-224.
50. Valodkienė G., Snieška V. (2012). Tarptautinis konkurencingumas ir jį lemiantys veiksniai ekonomikos nuosmukio laikotarpiu. *Economics and Management*. 17 (2), 602 – 608.
51. Versli Lietuva. (2011). Paslaugų eksportas 2011 m. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://kurkl.lt/wp-content/uploads/2015/11/Metodin%C4%97s-pagalbos-priemon%C4%97s-Lietuvos-eksportuotojams-parengimas-Salomeja.pdf>
52. Versli Lietuva. (2013). *Paslaugų eksportas 2012 m.* [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: [http://chamber.lt/LT/content/download/21440/696504/file/VL%20PASLAUG%C5%B2%20eksporto%20tendencijos%20\(2012m.%20II%20ketvirtis\).pdf](http://chamber.lt/LT/content/download/21440/696504/file/VL%20PASLAUG%C5%B2%20eksporto%20tendencijos%20(2012m.%20II%20ketvirtis).pdf)
53. Versli Lietuva. (2013). *Statybos paslaugų eksportas ir verslo plėtra Vokietijoje*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: <http://old2.verslilietuva.lt/uploads/file/Statybu%20paslaugos%20Vokietijoje.pdf>
54. Versli Lietuva. (2014). *Architektūros ir projektavimo sektoriaus įmonių paslaugų eksporto į Daniją galimybių studija*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: http://www.lvk.lt/uploads/File/Asistentas1GS/04Architektura_projektavimas_Danija.pdf
55. Versli Lietuva. (2014). *Paslaugų eksportas 2013 m.* [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: http://old2.verslilietuva.lt/uploads/file/2014%2006%2005_VL_paslaugu_eksporto_apzvalga_2013_m%20_final.pdf
56. Versli Lietuva. (2015). *Paslaugų eksportas 2014 m.* [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: http://old2.verslilietuva.lt/uploads/file/2015.07.30_Paslaugu_eksportas_final_.pdf
57. Versli Lietuva. (2016). *Paslaugų eksportas 2015 m.* [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: http://www.verslilietuva.lt/uploads/media/57b5acedcd075c/2016.08.18_PASLAUGU_EKSPORTAS_2015.pdf
58. Virvilaitė R. (2009). *Marketingo valdymas*. Kaunas: Technologija.
59. Winch G. (2014). Three domains of project organising. *International Journal of Project Management*, 32 (5), 721-731.
60. World Economic Forum. (2016). *Shaping the Future of Construction. A Breakthrough in Mindset and Technology*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww3.weforum.org%2Fdocs%2FWEF_Shaping_the_Future_of_Construction_full_report_.pdf

61. World Economic Forum. (2016). *The Global Competitiveness Report 2016 – 2017*. [žiūrėta 2016 12 10]. Prieiga per internetą: https://docs.google.com/viewer?url=http%3A%2F%2Fwww3.weforum.org%2Fdocs%2FGCR2016-2017%2F05FullReport%2FTheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf.
62. Worrall L., Harris K., Stewart R., McDermott T. A. P. (2010). Barriers to women in the UK construction industry. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 17 (3), 268 – 281.
63. Zinovjevaitė R., Lazauskas J. (2012). Kelių transporto įmonių konkurencinės aplinkos vertinimo teoriniai aspektai. *15-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ straipsnių rinkinys*. Vilnius: Technika.